

14. 04. 2020.
Nr. 15 (1125)

JURISTA VĀRDS
Una lex — una iustitia omnibus

Deklarācija
starptautiskajām
cilvēktiesību organizācijām
par ārkārtējo situāciju
Latvijā

Princips "šaubu gadījumā
par labu personai"
kriminālprocesā

Valsts institūciju darbība ārkārtējā situācijā: jaunā likuma komentāri

Nedēļraksts "Jurista Vārds"
 Reģistrācijas apliecība Nr. 1148
 Iznāk otrdienās

**"Jurista Vārds" ir forums
 brīvai un kritiskai juristu un
 tiesībspolitikas veidotāju diskusijai
 nolūkā veicināt Latvijas tiesiskās
 sistēmas attīstību.**

Ārštata autoru publikācijas nepauž
 redakcijas viedokli. Par faktu pareizību
 atbild rakstu autori.

**"Jurista Vārdā" ievietoto rakstu
 pārpublicēšana iespējama
 tikai ar redakcijas rakstisku atļauju.
 Citēšanas gadījumā atsauce
 uz "Jurista Vārdu" obligāta.**

LATVIEŠU
 VALODAS
 KVALITĀTE
 PERIODISKAJĀ
 PRESE

Redakcija

Dina Gailīte, galvenā redaktore
 Sannija Matule, galvenās
 redaktore vietniece
 Leonards Pāvils, informācijas
 un judikatūras redaktors
 Vija Kalniņa, tieslietu redaktore
 Kārlis Piģens, tieslietu redaktors
 Baiba Krauze-Krūze, literārā
 redaktore, redakcijas administratore
 Dita Pence, māksliniece,
 datormaketētāja

Kontakti

Bruņinieku iela 36-12, Rīga LV-1011
 tālrunis: 67310680
 e-pasts: juristavards@lv.lv

Izdevējs

VSIA "Latvijas Vēstnesis"

Iespiests

SIA "IBC Print Baltic",
 Kleistu iela 11/1-36, Rīga LV-1067
 Tirāža – 1200 eksemplāru

**Klientu servisa bezmaksas tālrunis
 800060000** (darba dienās no 9 līdz 17)

Sludinājumi un reklāma

"Jurista Vārdā"

"Latvijas Vēstneša" Klientu centrā,
 Bruņinieku ielā 53, Rīgā LV-1011
 tālrunis: 67898741, 67898732

Vāka foto: Evija Trifanova, LETA

Žurnāls pieejams arī internetā:
 juristavards.lv

Juristi ārkārtas situācijas apstākļos

Dina Gailīte

Jau vairāk nekā mēnesi Latvija funkcionē līdz šim nepiedzīvotā veidā – valdības izsludinātās ārkārtējās situācijas apstākļos un cīnoties pret Covid-19 pandēmiju. Lietojot cīņas sakarā aktuālo militāro terminoloģiju, frontes pirmajās līnijās atrodas ne vien ārsti un virusologi, kuru ieteikumiem seko visu pasaules valstu valdības, bet arī daudzas tādas profesijas, kas līdz šim nav apjaustas kā izšķiroši svarīgas, tai skaitā pārtikas veikalu un aptieku darbinieki, policisti, sabiedriskā transporta un kravas auto šoferi, pastnieki, atkritumu savācēji u.c., bez kuru klātienas darba (un neizbēgamā kontakta ar potenciāliem infekcijas nēsātājiem) attālināti, tātad drošībā, nevarētu strādāt tūkstošiem citu, tai skaitā vairums juristu.

Tomēr tas nenozīmē, ka tiesībsniekus un tieslietu sistēmu šī krīze neskar, gluži pretēji. Ja arī lielākajai daļai ir iespēja atrasties relatīvā fiziskā drošībā, tad tomēr darba perspektīvas ir būtiski mainījušās: pandēmijas raisītā ekonomiskā krīze ir tikai sākusies, bet jau ir skaidrs, ka tā nozīmēs darba trūkumu daudziem juristiem, kas apkalpo pašmāju un starptautiskus komersantus, strādā ar nekustamajiem īpašumiem, valsts un pašvaldību iepirkumiem utt.

Vienlaikus arī tieslietu sistēma kopumā sastopas ar nepieredzētiem pārbaudījumiem – valsts iestādes, tai skaitā tiesu sistēma, pielāgojas darbam ārkārtējā situācijā, tiek ierobežotas cilvēktiesības un pazemināti datu aizsardzības standarti, tiek radīti jauni administratīvo pārkāpumu sastāvi un paaugstināti sodi, strauji vairojas darba tiesību pārkāpumi un vardarbība ģimenēs... Cīnoties par savu individuālo profesionālo izdzīvošanu, atbildīgs jurists nedrīkstētu vienlaikus nedomāt arī par šiem kopējiem Latvijas tiesiskās sistēmas izaicinājumiem un likuma varas un tiesiskuma saglabāšanu ārkārtējās situācijas apstākļos. Vēl labāk, ja izdotos sekot līdzi norisēm arī ārpus Latvijas, jo tepat Eiropas Savienībā diemžēl ir vismaz viena valsts, par kuru rodas bažas, ka krīzes aizsegā tur notiek demokrātijas demontāža un varas sagrābšana viena cilvēka rokās.

Kopš ārkārtējās situācijas sākuma žurnāls "Jurista Vārds" cenšas aktīvi uzrunāt un apvienot Latvijas tiesībsniekus krīzes tiesisko aspektu risināšanai. Pateicamies visiem, kas šajos apstākļos atsaucas redakcijas aicinājumam un atrod spēku sniegt akūti nepieciešamo informāciju, vērtēt ekstrēmi straujo likumdošanas procesu, profesionāli skaidrot un palīdzēt citiem tiesību piemērotājiem un tiesību aktu veidotājiem.

Esam pārliecināti, ka šādas – profesionāli augstvērtīgas un oriģinālas publikācijas – šajos apstākļos ir vērtīgs ieguldījums informatīvajā telpā un valsts un tās tiesiskās sistēmas funkcionēšanā. Tieši tādēļ portālā *juristavards.lv* esam izveidojuši tematisko sadaļu "Covid-19. Tiesiskie aspekti", apvienojot ar ārkārtējo situāciju saistītās "Jurista Vārda" publikācijas un piedāvājot tās ne vien mūsu abonentiem, bet bez maksas arī jebkuram citam interesentam. Līdz ar šodienas žurnālu šo sarakstu papildinās divi ļoti nozīmīgi ieraksti – pirmie komentāri Saeimas 3. aprīlī pieņemtajam likumam "Par valsts institūciju darbību ārkārtējās situācijas laikā saistībā ar Covid-19 izplatību", kā arī raksts par to, kāpēc Latvija uz krīzes laiku ir daļēji atkāpusies no saistībām, ko tā uzņēmusies ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un ANO Starptautisko paktu par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām.

Ne vien profesionālais izdevums "Jurista Vārds", bet arī citi mediji apzinās savus principiālos uzdevumus krīzes apstākļos. Daudzi pasaules preses izdevumi šajās dienās atgādina, ka šādu pārbaudījumu laikā kvalitatīva un uzticama informācija palīdz sabiedrībai racionāli apzināties situāciju, atrast labākos risinājumus un kopīgi pārvarēt grūtības. Vienlaikus diemžēl jāatzīst, ka krīze nes izdzīvošanas pārbaudījumus pašiem medijiem, jo, apstājoties ekonomikā, izsīkusi arī reklāmas plūsma, kas ir viens no galvenajiem nozares ienākumu avotiem. To redzam arī mēs "Jurista Vārdā", jo gada pirmajos mēnešos novērotā aktīvā darba sludinājumu plūsma pašlaik apstājusies pilnībā. Apzinoties mediju nozīmi demokrātiskas valsts pastāvēšanā, valdība pagājušajā nedēļā lēma par ārkārtas atbalstu presei un elektroniskajiem medijiem, kā arī sabiedriskajiem medijiem. Tas ir būtisks solis Latvijas informatīvās telpas daudzveidības un kvalitātes saglabāšanā (diemžēl "Jurista Vārds" sava specifiskā statusa dēļ nevarēs pretendēt ne uz vienu no iecerētajiem atbalsta veidiem).

Aicinām Latvijas tiesībsniekus tāpat kā līdz šim izmantot "Jurista Vārdu" kā viedokļu un informācijas apmaiņas instrumentu ar mērķi nodrošināt Latvijas tiesiskās sistēmas funkcionēšanu un uzlabošanu! Šajos ārkārtējos apstākļos tas, iespējams, ir pat svarīgāk nekā jebkad iepriekš.

Foto: Boriss Kolesņikovs

5

Aigars Strupišs:

Senāta darbu lielā mērā neefektīvu vai mazāk efektīvu padara tas, ka ir pārāk daudz nekvalitatīvu zemāko instanču tiesu spriedumu.

Foto: Boriss Kolesņikovs

Foto: Boriss Kolesņikovs

10

Kristīne Līce, Elīna Luīze Vītola:

Piemērojot ārkārtējās situācijas laikā Latvijā paredzētos pasākumus, nav iespējams izpildīt visas prasības, lai tiesību un brīvību ierobežojumi ietilptu Konvencijā un Paktā jau paredzēto ierobežojumu robežās, tādēļ Latvijai deklarācija bija jāiesniedz.

ZIŅAS
4

VIEDOKLIS
5

Aigars Strupišs
Skatījums uz Senāta un tiesu sistēmas stāvokli un attīstību

SKAIDROJUMI UN VIEDOKĻI
10

Kristīne Līce, Elīna Luīze Vītola
Deklarācija starptautiskajām cilvēktiesību organizācijām par ārkārtējo situāciju Latvijā

15
Likuma “Par valsts institūciju darbību ārkārtējās situācijas laikā saistībā ar Covid-19 izplatību” komentāri

31
Māris Leja
Princips “šaubu gadījumā par labu personai” kriminālprocesā

INFORMĀCIJA
28
Latvijas Zvērinātu advokātu padomē

TIESĪBU POLITIKA
29
Par tiesnešu komunikāciju, nosakot krimināllietas iztiesāšanas laiku

JURIDISKĀ DARBA TIRGUS / JAUNAIS JURISTS
42
Karina Mašarska

Tieslietu ministrs Jānis Bordāns parlamentārā sekretāra amatā iecēlis savu padomnieku Andri Vītoli, kurš jaunus pienākumus sāka pildīt no 6. aprīļa. Līdzšinējais Tieslietu ministrijas parlamentārais sekretārs Juris Jurašs 2. aprīlī tika ievēlēts par Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētāju.

Saeima šī gada ziemas sesijā galīgajā lasījumā pieņēmusi 42 likumus, to skaitā septiņus jaunus likumus un grozījumus 35 likumos. Izskatot iesniegtos likumprojektus, Saeimā kopumā vērtēti 1085 priekšlikumi. Saeima šī gada ziemas sesiju noslēdza 6. aprīlī un pavasara sesiju sāks 14. aprīlī.

Valdība 7. aprīlī nolēma sakarā ar Covid-19 izplatību izsludināt ārkārtējo situāciju pagarināt līdz 12. maijam. Lai ierobežotu Covid-19 izplatību iepriekš valdība lēma valstī izsludināt ārkārtējo situāciju no 13. marta līdz 14. aprīlim. Tagad ārkārtējā situācija Latvijā ir pagarināta līdz 12. maijam.

Eiropas Savienības tieslietu ministri apspriež sadarbību

Tieslietu ministrs Jānis Bordāns 6. aprīlī piedalījās Horvātijas prezidentūras sarīkotajā Eiropas Savienības tieslietu ministru sanāksmē, lai apspriestu ar Covid-19 izplatību dalībvalstīs ieviestos pasākumus tiesiskuma jomā un to ietekmi uz tiesu pieejamību un tiesu iestāžu sadarbību civilīetās un krimināllietās.

Uzrunā J. Bordāns informēja, ka ārkārtējā situācijā Latvijas tiesas spēj nodrošināt darba nepārtrauktību. Ārkārtējās situācijas laikā tiek pārceltas tiesas sēdes mutvārdu procesos, kas nav saistītas ar nozīmīgu tiesību aizskārumu un objektīvu steidzamību. Ministrs uzsvēra, ka Latvijā līdz šim daudz ir ieguldīts tieslietu sistēmas digitalizācijā, nodrošinot videokonferences iespējas, dokumentu elektronisko plūsmu, elektroniskā paraksta izmantošanu un notāru pakalpojumu attālinātu pieejamību. Ministrs uzsvēra, ka no Eiropas Savienības fondiem ir nepieciešams paredzēt vairāk investīciju tieslietu nozarei.

Ministru sanāksmē videokonferences režīmā tika apspriestas Covid-19 radītās sekas uz tiesu sistēmas darbu, izmaiņas tiesu iestāžu un juridisko profesiju darbā, tiesu iestāžu pārrobežu sadarbība, izpildu lietas un maksātnespējas procesi, procesuālās tiesības kriminālprocesā, ar brīvības atņemšanu saistīto sodu izpilde un situācija ieslodzījuma vietās. Tāpat arī tieslietu ministri apmainījās ar informāciju par noteiktajām sankcijām par ārkārtējās situācijas laikā noteikto ierobežojumu un aizliegumu neievērošanu.

Noteikumi paredz izveidot iekšējās kontroles sistēmu

Valdība 7. aprīlī atbalstīja grozījumus noteikumos, kas paredz, ka inkasācijas apsardzes firmām obligāti būs jāizveido iekšējās kontroles sistēma, lai novērstu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju.

Grozījumi paredz uzlikt par pienākumu apsardzes komersantiem, kuri sniedz inkasācijas apsardzes pakalpojumus, izveidot iekšējās kontroles sistēmu, lai samazinātu un novērstu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas gadījumus.

Izmaiņas tiesiskajā regulējumā attieksies uz komersantiem, kas vēlas saņemt un kas jau ir saņēmuši licenci inkasācijas apsardzes pakalpojumu sniegšanai. Apsardzes pakalpojumu sniedzējiem, kas jau ir saņēmuši licenci pakalpojumu sniegšanai, līdz šā gada beigām būs jāizstrādā iekšējās kontroles sistēma.

Atbilstoši jaunajam regulējumam, licenci nevarēs izsniegt, ja nebūs izveidota iekšējās kontroles sistēma. Licenci anulēs, ja apsardzes komersants pārkāps vai nepildīs normatīvo aktu prasības

Atbrīvo no amata Valsts zemes dienesta ģenerāldirektori

Ministru kabinets 7. aprīlī atbalstīja Tieslietu ministrijas rīkojumu, ar kuru atstādinātajai Valsts zemes dienesta ģenerāldirektorei Solvitai Zvidriņai piemērojams disciplinārsods – atbrīvošana no amata.

Tieslietu ministra ierosinātās disciplinārās pārbaudes laikā konstatēts, ka S. Zvidriņa nenodrošināja Valsts zemes dienesta atbilstošu iekšējo normatīvo aktu un reorganizācijas pamatojuma izstrādi un neiesniedza tos saskaņošanai tieslietu ministram. Līdz ar to nebija iespējams pārbaudīt šo izmaiņu tiesiskuma un lietderības aspektus. Kopumā īstenoto izmaiņu dēļ tika apdraudēta Valsts zemes dienesta funkciju un uzdevumu izpilde, kā arī valsts interesēm nodarīts būtisks kaitējums.

Valsts zemes dienestā tika izveidotas vairākas jaunas struktūrvienības un amati struktūrvienībās, kā arī normatīvajos aktos neparedzētā veidā, pārveidojot amatus, tika izveidoti un klasificēti jauni amati, neievērojot Ministru kabineta noteikto kārtību.

S. Zvidriņa nepildīja darba izpildes novērtēšanas kārtības nosacījumus, formāli vērtēja viņas tiešā pakļautībā esošos nodarbinātos, aktuālā novērtēšanas perioda ietvaros mainīja iepriekšējā novērtēšanas periodā veikto darba izpildes novērtējumu, bez tiesiska pamata piemēroja nodarbināto atkārtotas novērtēšanas procedūru.

Valsts zemes dienestā tika izveidotas vairākas jaunas struktūrvienības un amati tajās normatīvajos aktos neparedzētā veidā. Pārveidojot amatus, tika izveidoti un klasificēti jauni amati, neievērojot Ministru kabineta noteikto kārtību.

Ar tieslietu ministra Jāņa Bordāna rīkojumu aizvadītā gada 20. decembrī tika ierosināta disciplinārlieta pret Valsts zemes dienesta ģenerāldirektori S. Zvidriņu, atstādinot viņu no amata pienākumu pildīšanas. Disciplinārlietas izmeklēšanas komisija, izpētot lietas apstākļus, secināja, ka S. Zvidriņai piemērojams Valsts civildienesta ierēdņu disciplinārtbildības likuma 36. panta otrajā daļā paredzētais disciplinārsods – atbrīvošanu no amata.

Ziņu avoti:
Saeima, Tieslietu ministrija, LETA

Foto: Boriss Koljennikovs

Aigars Strupišs

Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs

Skatījums uz Senāta un tiesu sistēmas stāvokli un attīstību

Būdams Augstākās tiesas priekšsēdētāja amata kandidāts, 2020. gada 30. martā Tieslietu padomes sēdē prezentēju savu skatījumu uz Senāta un tiesu sistēmas stāvokli un attīstību, kā arī sniedzu atbildes uz Tieslietu padomes locekļu jautājumiem. Pēc “Jurista Vārda” aicinājuma esmu sagatavojis pārskatu par Tieslietu padomes sēdē izskanējušo,¹ lai tā saturs būtu pieejams plašākai auditorijai.

Par Augstāko tiesu

Es nekandidēju uz Augstākās tiesas priekšsēdētāja amatu no pozīcijas, ka viss ir slikti un kaut kas ir radikāli jāmaina, ka “jāšu baltā zirgā”, noniecinot visu iepriekš izdarīto. Jo šobrīd Senāts ir salīdzinoši labā stāvoklī gan lietu izskatīšanas termiņu ziņā, kas pēdējos gados ir būtiski uzlabojies, gan arī samērā labi rādītāji ir no sabiedrības uzticēšanās viedokļa. Mums diemžēl nav ziņu konkrēti par sabiedrības uzticēšanos Augstākajai tiesai atsevišķi. Bet nesen bija pētījums par uzņēmēju uzticēšanos Augstākajai tiesai. Izrādījās, ka neuzticas tikai 25 % uzņēmēju un uzticas – 49 %, kas ir būtiski labāks rādītājs nekā tiesu sistēmai kopumā, kā tam arī vajadzētu būt attiecībā uz Augstāko tiesu. Tātad sabiedrība, vismaz uzņēmēji, uzskata, ka Augstākā tiesa tomēr ir tas flagmanis, kuram var uzticēties. Jebkurā gadījumā – vienmēr ir kur augt.

Tātad – kas būtu jādara? Jāturpina ikdienas darbs, un pamatfunkcija kasācijas instances tiesai, protams, ir vienotas tiesu prakses nodrošināšana, ko arī Senāta visi trīs departamenti samērā veiksmīgi dara. Vai šo darbu var veikt efektīvāk un labāk? Protams!

Tas, ko esmu konstatējis no savas pieredzes Civillietu departamenta vadībā, – diezgan būtiski Senāta potenciālu kopumā bremzē atbalsta personāla trūkums – kvantitatīvais trūkums, nevis kvalitatīvais. Manuprāt, būtu jāvērtē iespējas Senātam iet to ceļu, ko ir gājušas, piemēram, Skandināvijas valstu augstākās tiesas, kur akcents tiek likts uz atbalsta personālu, kas gan sagatavo lietas, gan arī veic izpēti. Arī Augstākā tiesa zināmā mērā ir gājusi šo ceļu, pirms dažiem gadiem izveidojot Judikatūras un zinātniski analītisko nodaļu, un departamentos ir atsevišķi zinātniskie analītiķi, bet to skaits, vismaz šobrīd Civillietu departamentā, nav pietiekams. Mums ir divi zinātniskie analītiķi uz sešpadsmit senatoriem. Slodze viņiem ir milzīga, un viņi ar jautājumiem tiek galā ar ļoti lielu nobīdi laikā. Ja būtu šī kapacitāte tieši atbalsta personāla ziņā, Senāts, manuprāt, varētu strādāt arī ar mazāku senatoru skaitu.

Senāta darbu lielā mērā neefektīvu vai mazāk efektīvu padara tas, ka ir pārāk daudz nekvalitatīvu zemāko instanču tiesu spriedumu.

Kā redzu Augstākās tiesas turpmāko darbību? Kā Augstākās tiesas priekšsēdētājs lielāku uzmanību veltītu tieši tiesai. Kā zināms, tiesai ir divas daļas – tiesa kā iestāde un tiesa kā tiesa. Tiesa, kas spriež tiesu, un iestāde, kas pieņem sūdzības, atbild uz sūdzībām, kas organizē visu administratīvo darbu utt. Ar administratīvo pusi Augstākajā tiesā, šķiet, ir vairāk vai mazāk viss kārtībā, vismaz es neredzu nekādas būtiskas problēmas. Līdz ar to, manuprāt, lielāka uzmanība nākotnē būtu jāpievērš tieši tiesas darba tiesas pusei, respektīvi, tiesas prakses nodrošināšanai. Īpaši departamentu sadarbībai gan starpdisciplināros jautājumos, gan savstarpēju jautājumu risināšanā, kas mums

¹ Viedoklis pilnā versijā pieejams: <http://at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/tieslietu-padome-atbalsta-aigara-strupisa-kandidaturu-augstakas-tiesas-priekssedetaja-amatam-9997?year=2020&month=03>

pēdējā gadā ir arī nedaudz attīstījusies. Piemēram, Civillietu departaments ir ticis ar Administratīvo lietu departamentu kopējās sanāksmēs, lai apspriestu jautājumus, kas ir uz robežas starp civiltiesībām un administratīvajām tiesībām, kas skar kādus administratīvos jautājumus civilietā. Arī Administratīvo lietu departaments ir vērsies pie mums pēc viedokļiem, ja administratīvā lieta skar kādu civiltiesību jautājumu. Šāda sadarbība ir jāattīsta un jāveicina, jo mums ir diezgan daudz kopīgu jautājumu.

Tātad – kas būtu jādara? Jāturpina ikdienas darbs, un pamatfunkcija kasācijas instances tiesai, protams, ir vienotas tiesu prakses nodrošināšana, ko arī Senāta visi trīs departamenti samērā veiksmīgi dara. Vai šo darbu var veikt efektīvāk un labāk? Protams!

Sadarbība ar zemāko instanču tiesām šobrīd noris departamentu līmenī. Iespējams, tā ir jāaktivizē un jāorganizē regulāras tikšanās. Jau kandidējot uz Civillietu departamenta priekšsēdētāja amatu, paudu, ka Senāta darbu lielā mērā neefektīvu vai mazāk efektīvu padara tas, ka ir pārāk daudz nekvalitatīvu zemāko instanču tiesu spriedumu. Tas ir liels darbs, un mēs to Civillietu departamentā jau darām – ir jāmēģina panākt, lai zemāko instanču tiesu spriedumi būtu kvalitatīvāki. Panākt to tikai caur kasāciju, respektīvi, caur spriedumu atcelšanu un nosūtīšanu atpakaļ atkārtotai izskatīšanai, protams, var, bet tas ir lēns ilgtermiņa risinājums. Manuprāt, ir pieejami ātrāki un efektīvāki risinājumi. Pie viena šāda jau strādājam – pie semināra zemāko instanču tiesnešiem par civillietu izskatīšanas metodiku. Seminārs paredzēts jūnijā, un tas būs atšķirīgs no līdzšinējiem semināriem. Esam izpētījuši, ka Tiesnešu mācību centrā pārsvarā lielāka uzmanība tiek vērsta uz procesuāliem jautājumiem, kas, protams, ir vajadzīgi, bet praktiski nav nodarbību (kam vajadzētu būt tiesnešu sagatavošanas stadijā un jaunajiem tiesnešiem) par tiesas spriešanas algoritmu, par tiesnešu domāšanas veidu, par *know-how*. Nevis par civilprocesuālajām niansēm, bet tieši par *know-how* – kā jāveda process, kā uzlikt lietai juridisko rāmi, izejot no prasības priekšmeta un prasības pamata, kā konstatēt būtiskos apstākļus, kā attiecināt uz tiem pierādījumus utt. Problēma bijusi, ka semināri pārsvarā ir teorētiski. Nāk lektors un stāsta, bet nav praktisko nodarbību, bet *know-how* jautājumi – šie tiesneša aroda praktiskie jautājumi – caur klausīšanos netiek attīstīti. Lai attīstītu šīs prasmes, ir jābūt praktiskajām nodarbībām. Tāpēc mūsu piedāvātajā seminārā ir paredzēts, ka teorija, ievads būs vienas pusotras stundas nodarbības ietvaros, bet četras nodarbības būs praktiskās nodarbības.

Tas, manuprāt, ir ļoti būtisks aspekts, kas dotu iespēju ātrākiem uzlabojumiem, nekā ja sagaidām vienu lietu trijos gados, kas atnāk līdz Senātam kaut kādā tiesību jautājumā, tad to atrisinām, un tad pēc trijiem gadiem kaut kas uzlabojas situācijā. Te gan ir vēl viena nianse. Ir jādodomā, kā šo apmācību padarīt – negribu pateikt pārāk spēcīgi – par obligātu, bet tomēr par obligātu. Jo, kā rāda prakse, un to saka praktiski visi mani kolēģi un arī citi tiesneši, kas lasa lekcijas mācību centrā, – tie tiesneši, kuriem būtu jāapmeklē šīs nodarbības, uz nodarbībām nenāk. Tā ir problēma, kura, iespējams, jārisina Tieslietu padomē vai caur Tiesnešu kvalifikācijas kolēģiju. Svarīgi, lai tiešām uz nodarbībām nāk nevis formāli noklausīties teorētiskas lekcijas, bet gan iegūt praktiski piemērojamas zināšanas, un tieši tie tiesneši, kuru spriedumi parāda, ka viņu kvalifikācija kaut kā pietrūkst.

Visbeidzot, mans skatījums uz kasācijas instanci balstās uz to, ka kasācijas instance nav vienkārši trešās instances tiesa, kā to bieži vien uztver. Daudzi arī sniedz kasācijas sūdzības ar domu, ka trešā instance pārskatīs to, ko jau skatīja pirmā un otrā instance. Kasācijas instance to nedara. Šī doma ir jāpopularizē. Ir jādod vadlīnijas advokātiem, Augstākās tiesas mājaslapā ir jābūt vadlīnijām par to, ko dara kasācijas instance. Jo šobrīd ir ļoti daudz kasācijas sūdzību (kur arī tiek atteikts uz šī pamata rosināt lietu), kas neatbilst kasācijas būtībai.

Par tiesu sistēmu plašākā kontekstā

Galvenā problēma ir tā, ka diemžēl tiesu sistēma gadu desmitus ir bijusi pabērna lomā. Grūti pateikt, kā šis skatījums ir izveidojies no politiķu puses, bet no tiesas puses (par to pārliecinātos, arī runājot ar kolēģiem, kuri sistēmā ir divdesmit, trīsdesmit gadus) ir radies iespaids, ka izpildvara un likumdevējvara uz tiesu skatās kā uz ierēdniecību – uz tādu savdabīgu, īpatnēju ierēdniecību, kura it kā ir neatkarīga, bet kaut kādā mērā pakļauta Tieslietu ministrijai. Tāds redzējums ir arī lielai daļai sabiedrības. Un tā ir problēma. Kad pirms pieciem gadiem atnācu uz tiesu un teicu kolēģiem, kuri gadu desmitus šeit ir strādājuši, – darām kaut ko, mēģinām, izdarīsim to un to, biju pārsteigts, kad man atbildēja: nē, kāda jēga, tāpat tas tiks *norakts*. Tāda pieredze bijusi gadu desmitus gan sadarbībā ar izpildvaru, gan sadarbībā ar likumdevējvaru. To, ka tie diemžēl nav tukši vārdi, apliecina, piemēram, epopeja ar tiesnešu atlīdzības jautājumu. Vajadzēja divus Satversmes tiesas spriedumus, lai vispār kaut kas sāktu notikt. Nav garantiju, ka arī šie divi palīdzēs, jāskatās, pie kāda rezultāta nonāks izpildvara.

Atkarības no pārējiem valsts varas atzariem mazināšanai ir būtiska nozīme tiesu un tiesiskuma liktenī. Lai cik tas varbūt skaļi izklausītos, bet tā tas ir. Līdz ar to es uzskatu, ka galvenie darbības virzieni šajā aspektā ir gan Tieslietu padomes lomas stiprināšana, gan budžeta jautājumi. Viens no risinājumiem ir atgriezties pie sākotnējās Tieslietu padomes versijas, kad Tiesu administrācija kaut

kad nākotnē varētu būt Tieslietu padomes pārziņā. Tas nozīmētu arī budžeta sastādīšanas nodošanu Tieslietu padomei. Tas ļautu arī būtiski stiprināt tiesu sistēmu. Šobrīd problēma ir tā, ka tiesu sistēma pie likumdevēja budžeta jautājumos tiek tikai caur Tieslietu ministriju un Finanšu ministriju, respektīvi, tikai caur izpildvaru, lai gan pārējie valsts varas atzari, piemēram, Saeima, neiet caur izpildvaru. Manuprāt, pareizais modelis būtu, ka arī tiesai ir tieša izeja uz likumdevēju ar savu budžeta pieprasījumu.

Nākamais jautājums, kas tiesu sistēmai ir svarīgs, ir tiesnešu atlases, apmācības un novērtēšanas kvalitātes celšana. Darbs jau notiek – ir darba grupa, kurā arī es piedalos, kas izstrādā jaunu kārtību. Diemžēl izskatās, ka jauno kārtību nevarēs ātri uzsākt organizatorisku un pragmatisku apsvērumu dēļ – gan budžeta, gan organizatorisku jautājumu, kas attiecas uz kandidātu apmācību. Bet domāju, ka ar laiku (pusgada, gada jautājums) koncepcijai, kas ir iestrādāta jaunajā kārtībā, būtu jāsāk darboties.

Atkarības no pārējiem valsts varas atzariem mazināšanai ir būtiska nozīme tiesu un tiesiskuma liktenī. Lai cik tas varbūt skaļi izklausītos, bet tā tas ir. Līdz ar to es uzskatu, ka galvenie darbības virzieni šajā aspektā ir gan Tieslietu padomes lomas stiprināšana, gan budžeta jautājumi.

Visbeidzot, jautājums par zemāko instanču tiesnešu novērtēšanu, ko veic apgabaltiesas par pirmo instanci, Augstākā tiesa – par apgabaltiesu reizi piecos gados. Ir jāceļ kvalitātes kritēriji, jāceļ latīņa augstāk. Par to esmu runājis Civillietu departamentā ar kolēģiem, kuri sagatavo atzinumus kvalifikācijas kolēģijai par konkrētiem tiesnešiem. Ja ir redzams, ka ir kvalitātes problēmas, lai šīs problēmas arī konkrēti tiek norādītas.

Kvalifikācijas kolēģija arī saka – ja nav norādīts atzinumā, kolēģija neko nevar izdarīt. Viņiem taisnība. Tai informācijai kvalifikācijas kolēģijā ir jānonāk caur augstākas instances tiesnešu atzinumiem. Nevajag censties piesegt kolēģus. Lai viņi mācās, lai apgūst papildu zināšanas. Tiesnešu mācību centrs funkcionē. Tas jautājums pamazām jārisina.

Par lietu izskatīšanas termiņiem, kas ir tas “karstais kartupelis” politiskajās debatēs, kas notiek šobrīd, arī premjers to ir vairākas reizes minējis. Visi, kas strādā tiesu sistēmā, zina, ka problēma ar lietu izskatīšanas termiņiem nav sistēmiska, jo 95 % lietu tiek izskatītas normālos termiņos, pat nedaudz virs vidējā Eiropas Savienības ietvara. Problēmas rada atsevišķas lietas, kur tiešām man personiski šobrīd nav izskaidrojuma, kāpēc tas tā notiek. Man, protams, ir hipotēzes. Tieslietu padome vienā no

iepriekšējām sēdēm ir lēmusi izveidot darba grupu, kura izpētīs šīs problēmas. Esmu tajā darba grupā, labprāt tajā pieteicos, jo gribu zināt, kas tad īsti notiek ar šiem termiņiem. Kā tas iespējams, ka kriminālprocess ilgst desmit gadus? Tas ir nenormāli, protams. Bet ir jāatrod cēloņi. Ir jāpabeidz šī izpēte, jāizdara secinājumi uz šīs izpētes bāzes un tad jāskatās, ko darīt tālāk. Bet darbībai jānotiek, kaut kādiem mēriem ir jāseko.

Atbildes uz Tieslietu padomes locekļu jautājumiem

– Vai man ir redzējums par pašreizējo tiesu sistēmas iekšējo kultūru un Augstākās tiesas iespējām to pilnveidot?

Jā, man ir šāds skatījums, tas bija jau pirms atnākšanas uz Augstāko tiesu un ienākšanas tiesu sistēmā. Ilgus gadus esmu bijis pasniedzējs universitātē, turklāt ne vien komercietībās, bet arī tiesību teorijā un filozofijā. Tas, ko redzēju, strādājot akadēmiskajā jomā, bija, ka pāreja no sociālistiskās tiesību sistēmas, pat ne no sistēmas, bet no tā domāšanas veida, notiek jau sen. Ja runājam tiesību filozofijas kategorijās, pāreja no jēdzienu jurisprudences uz interešu vai pat vērtību jurisprudenci faktiski notiek jau gadu desmitiem. Tas notiek akadēmiskajā jomā, bet tiesa līdz šim nav tikusi tam līdzī. Lēnām tas notiek, bet notiek, ļoti lēni, jo tiesa ir konservatīva savā būtībā. Tas saistīts arī ar to, ka tiesnešus nevar nomainīt ātri. Tas savā ziņā ir labi, jo tā ir viena no tiesnešu neatkarības garantijām. Tiesai ir jābūt konservatīvai, protams, saprātīgā mērā. Bet šobrīd arī tiesā sāk notikt šī pāreja no domāšanas un tiesību formālisma uz modernu tiesību izpratni un piemērošanu. Diemžēl ne visi tiesu sistēmā to saprot, bet izmaiņas notiek, un tās ir jāveicina.

– Mani tuvākie darba plāni un pirmie veicamie soļi?

Nenoliedzami, notikumi, ko pasaulē raisījis Covid-19 pandēmija, ietekmēs gan budžetu, gan valsts pārvaldi budžeta problēmu dēļ, gan ekonomiku utt. Lai gan man ļoti gribētos izdarīt to, ko teicu par tiesnešu atbalsta personālu – analītisko padomnieku un palīgu skaita palielināšanu, es šaubos, vai tas tuvākajā laikā (gadā, divos) būs iespējams. Līdz ar to, ja man jāsaka, kāds ir mans pirmā gada darba plāns šajos apstākļos, tad atbildēšu – noturēt to, kas šobrīd ir. Iespēju robežās jāturpina iesāktais attiecībā uz tiesnešu izglītošanu. Tad skatāties, kas notiks ar tiesu budžetu.

Pirmie darāmie darbi, protams, ir apzināt saimniecību visos trijos virzienos: pirmais, Augstākās tiesas administrācija, otrais – Senāta departamenti, trešais – ņemot vērā, ka Augstākās tiesas priekšsēdētājs *ex officio* ir Tieslietu padomes priekšsēdētājs, arī Tieslietu padomes situācijas apzināšana. Lai arī kā Tieslietu padomes loceklis, protams, zinu vairāk par to, kas ir noticis pēdējā gada laikā, tomēr gribu arī konsultēties un runāt ar Tieslietu padomes kolēģiem.

Mans darba stils nav tāds, ka nāku ar cirvi un izkapti. Es uzklaušu viedokļus. Pēc tam, protams, es pieņemu lēmumu, bet es to nedaru (ja tas nav steidzami, protams) bez viedokļu uzklaušanās. Un tas ir būtiski. To es gribu darīt gan departamentu līmenī, gan Augstākās tiesas administrācijas līmenī, gan arī Tieslietu padomes līmenī. Tas ir mans pirmais darbs, lai vispār tvertu spēles laukumu.

Manuprāt, ir jāsāk arī dialogs ar augstāko konstitucionālo orgānu pārstāvjiem – Valsts prezidentu, Saeimas priekšsēdētāju, Ministru prezidentu. Tas saistās ar manu skatījumu par tiesu sistēmas pienācīgu vietu varas dalīšanas sistēmā. Nevienš Augstākās tiesas priekšsēdētājs nevar atnākt un ieņemt savu vietu uzreiz. Arī juridiski to nevar izdarīt, jo ne Tieslietu padomei, ne Augstākajai tiesai nav likumdošanas iniciatīvas. Vienīgais instruments, ko mēs varam izmantot, ir iet, runāt, pārliecināt, vest dialogu, bet bez konflikta. Un caur šo dialogu tad arī šo vietu ieņemt. Manuprāt, prestižs lielā mērā ir atkarīgs no tā, cik kvalitatīvi cilvēks spēj vest dialogu ar saviem sadarbības partneriem.

– Kā vērtēju līdzšinējo Tieslietu padomes darbu?

Sacītu, ka līdzšinējais padomes darbs, īpaši ņemot vērā pieejamos resursus un kapacitāti, ir apmierinošs, pamatfunkciju nodrošina. Tiesnešu karjeras jautājumi tiek risināti savlaicīgi. Jā, daži jautājumi kaut kā tiek atlikti ātri risināmo jautājumu dēļ. Bet kopumā, es teiktu, apmierinoši. Bet politiskajā jomā lietderības koeficients ir zems, jo Tieslietu padomes viedokli politiskajā jomā īpaši vērā neņem. Šis ir tas jautājums par dialogu, sadarbību un savstarpējo cieņu starp valsts varas atzaru augstākajām amatpersonām.

– Vai mani kā Tieslietu padomes locekli apmierina Tieslietu padomes darba organizācija, un ko tajā vēlētos mainīt?

Manuprāt, tas darbs ir adekvāts tiem resursiem, kas ir Tieslietu padomes pārziņā. Protams, varbūt varētu runāt par kādām niansēm nolikumā. Piemēram, ko esmu ievērojis – reizēm gadās, ka parādās atsevišķs priekšlikums no viena Tieslietu padomes locekļa, un tas uzreiz tiek apspriests. Varbūt ir vērts padomāt par tādu sapulču vešanas praksi, ka priekšlikums tiek likts uz debatēm nevis tad, kad viens no sapulces sastāva to izsaka, bet tikai tad, ja ir atbalsts no vēl vismaz viena cita sapulces dalībnieka. Varbūt tas varētu efektīvizēt un padarīt sapulces pārskatāmākas. Bet tas ir diskusijas jautājums.

– Kāds ir mans viedoklis par senatoru kopskaitu departamentos? Vai pašreizējā situācijā šis skaits sasniedz labāko rezultātu lietu izskatīšanā?

Manuprāt, ņemot vērā pašreizējo situāciju – ienākošo lietu apjomu, šis skaits ir samērā optimāls. Nedomāju, ka ir izsmeltas iekšējās rezerves, lai darbu optimizētu. Piemēram, manuprāt, tiek rosināts pārāk liels procents lietu. Eiropas valstīs augstākās tiesas pārsvarā rosina kasācijas tiesvedību vai revīzijas tiesvedību 1–10 % ienākošo lietu,

bet mūsu tiesā Civillietu departaments rosina 30 %, Administratīvo lietu departaments nedaudz virs 50 %. Augstākajai tiesai tas ir neadekvāts rādītājs un savā ziņā norāda uz zemāko instanču tiesu spriedumu problēmām, par ko runāju iepriekš.

Ja zemāko instanču tiesu spriedumu kvalitāte uzlabojas, ja risinām arī Augstākās tiesas departamentu kapacitātes jautājumu, ja rosinām mazāk lietu, ar laiku, es pieļauju, senatoru skaits departamentos varētu arī samazināties. Jo jāatzīst, ka Latvijas modeli Augstākā tiesa ir liela, salīdzinot ar citām valstīm, piemēram, Igauniju, Zviedriju, Norvēģiju, Dāniju, kas ir salīdzināmas valstis lieluma un iedzīvotāju skaita ziņā. Tur Augstākajā tiesā ir 12–15–16 tiesneši. Mums ir 35. Turklāt tajās valstīs augstākā tiesa ir arī konstitucionālā tiesa, bet mums tā ir atsevišķa tiesa ar septiņiem tiesnešiem. Līdz ar to, es teiktu, mums 35 tiesneši šā brīža ienākošajām lietām un pārsūdzēto spriedumu kvalitātei ir daudz maz adekvāti. Bet ar laiku, ja uzlabojas tiesu darbs, šis skaits varētu tikt samazināts.

Protams, ir jāskatās arī modelis, kā notiek lietu izskatīšana. Ja mums likums nosaka, ka Senātā lietu izskatīšana notiek triju senatoru sastāvā, tad optimāli būtu, ka ir pilni sastāvi. Vai nu deviņi senatori plus departamenta priekšsēdētājs, tātad – desmit, vai četri sastāvi – četri reiz trīs – tātad 12 senatori plus departamenta priekšsēdētājs. Mūsu pieredze ir tāda – ja senatoru skaits neatbilst sastāvu proporcijai, piemēram, ir četrpadsmit senatori, bet sastāvā jābūt trijiem, tas nozīmē, ka kādam no senatoriem jābūt divos sastāvos, un tas uzliek viņam lielāku slodzi nekā citiem. Protams, to var rotēt, bet tas apgrūtina un izjauc dabisko lietu kārtību.

– Kā vērtēju departamentu noslodzi, veikspēju?

Noslodze šobrīd, vismaz Civillietu departamentā un Administratīvo lietu departamentā, ir uz maksimālās robežas. Šobrīd senatoram ir apmēram 80–85 lietas gadā. Manuprāt, optimāls skaitlis būtu 70–75 lietas tādā vidējā termiņā, kas arī būtu šajos piecos gados jāsasniedz. Krimināllietu departamentā slodzi palielina Augstākajai tiesai netradicionālā kompetence – darbs ar operatīvo darbību subjektiem, kas arī būtu pārskatāms. Bet tas ir politiski risināms jautājums.

– Vai saredzu savu kā Augstākās tiesas priekšsēdētāja un Tieslietu padomes vadītāja lomu likuma piemērošanas tradīciju maiņai?

Jā, redzu, un pārsvarā tas ir darbs ar departamentiem un to vadītājiem. Viena no lietām, ko es gribētu ieviest kā Augstākās tiesas priekšsēdētājs, ir regulāras sanāksmes ar departamentu vadītājiem, kur mēs apmaināmies ar informāciju. Jo bieži vien ir tā, ka viena departamenta tiesneši dzird, ka otrā departamentā ir bijis kaut kāds spriedums, kuram viņi īsti nepiekrīt, un raisās debates un nesaskaņas juridiskos viedokļos. Ir jautājumi, par ko jārunā un jārunā regulārāk. Tas ir veids, kā šo tiesību normu piemērošanas tradīcijas maiņu varētu attīstīt. Protams, arī sadarbība ar zemāko instanču tiesām, par ko jau iepriekš runāju.

– Valsts prezidents ir nācis klajā ar ierosinājumu izstrādāt vadlīnijas tiesas spriešanai. Kāds ir viedoklis par šo iniciatīvu?

Šo iniciatīvu visnotaļ atbalstu, jo īpaši tāpēc, ka tā bija mana iniciatīva pirms gada, kad kandidēju uz Civillietu departamenta priekšsēdētāja amatu. Šādas vadlīnijas ir arī manā plānā. Apkopojot rezultātus, ko dos pilotseminārs jūnijā, gribētu, lai tas viss rezultējas tiesnešu profesionālo know-how amata iemaņu vadlīnijās.

– Vai saredzu efektivitātes vai kvalitātes problēmas attiecībā uz kādu lietu kategoriju? Kurām lietām šobrīd ir jāvelta pastiprināta uzmanība?

Šobrīd vairāk runātu par civillietām, jo tas ir tas, ar ko esmu nodarbojies. Pēdējos divos gados Civillietu departamentā ir risināti vairāki aktuālie tā sauktie “dziļie” jautājumi, pie kuriem departaments atgriezās ik pa brīdim un kur prakse atšķīrās. Par piespiedu nomas jautājumiem, par dzīvojamo māju apsaimniekošanu, par laulāto mantas sadali. Šie trīs tiešām risina ļoti būtiskus jautājumus ļoti daudzos tūkstošos tiesvedību. Piespiedu noma un dzīvojamo māju apsaimniekošana ir jautājumi, kas noslogo tiesu sistēmu visvairāk. Mums ir bijuši jau paplašinātie spriedumi šajās jomās ar ļoti attīstītu koncepciju. Ceru, ka šie spriedumi iedos fundamentu, juridisko bāzi šo lietu turpmākai skatīšanai. Tam vajadzētu samērā būtiski samazināt lietu skaitu tiesās, jo paplašinātais spriedums 15 senatoru sastāvā norāda uz to, ka drīzas izmaiņas nav sagaidāmas šajā praksē, kuru iedibinājis paplašinātais sastāvs.

Kā būs nākotnē – tas ir atsevišķs jautājums. Ar bažām skatos uz situāciju ar pandēmiju. Protams, tas ienesīs savas korektīvas, un pēc gada Augstākajā tiesā būs ļoti daudz lietu, līdzīgi 2008. gadam. Darba lietas, kredītu lietas, parādu lietas, līgumsodu lietas – tā tad viss, kas ir saistīts ar defoltiem, ar saistību neizpildi, ar atlaišanām, ar pabalstiem utt. Līdz ar to Senāta darbs būtiski pieaugs. Tā ir arī viena no manām prioritātēm – jau tagad sākt pētīt starptautisko pieredzi un dažādus avotus. To var darīt Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa – pētīt jautājumus par līgumu izbeigšanu, defoltiem, līgumsodiem, procentiem. Daudzas lietas arī tiks risinātas uz jaunā likuma par ārkārtas stāvokli pamata, kurā noteikts par līgumsodiem, darba tiesībām. Tātad tas ir tas, kas būtu jāsāk pētīt. Lai tad, kad tas vilnis nāks, esam gatavi un uzreiz dodam pareizos risinājumus.

– Kāpēc atsevišķas lietas, kas ir radījušas publisku rezonansi, nereti ieilgst?

Iepriekš jau minēju – man šobrīd atbildes nav. Varu tikai izteikt hipotēzes. Manuprāt, tā ir kombinācija starp procesa neefektivitāti, likumiem, kuros noteikti daudz kas ir uzlabojams, un, no otras puses, tā ir arī tiesnešu neizlēmība un kaut kāda savā ziņā mīkstčaulība, pakļaujoties negodprātīgiem lietas dalībniekiem. Protams, sava loma diemžēl ir arī nepareizai tiesu praksei (runa pārsvarā ir par krimināllietām), kas ir izveidojusies. Piemēram, krimināllietās attiecībā uz debašu ilgumu. Prokurors runā gadu, tad

apsūdzētais arī runās gadu, jo mazāk nedrīkst, ja tā formāli skatās. Ja ir pieci apsūdzētie, katrs pa gadam runās. Tā nav normāla prakse, un tur kaut kas nav pareizi arī ar judikatūru. Tas ir tas, par ko ir jārunā Augstākās tiesas līmenī, ir jāanalizē šī situācija un jādod kaut kādi risinājumi.

Kā tas iespējams, ka kriminālprocess ilgst desmit gadus? Tas ir nenormāli, protams. Bet ir jāatrod cēloņi.

Ir jāpabeidz šī izpēte, jāizdara secinājumi uz šīs izpētes bāzes un tad jāskatās, ko darīt tālāk. Bet darbībai jānotiek, kaut kādiem mēriem ir jāseko.

– Kā vērtēju sabiedrības uzticēšanos tiesām? Ko darišu, lai šo uzticēšanos palielinātu tuvāko piecu gadu laikā?

Šis jautājums ir krietni komplicētāks, nekā tas līdz šim ir ticis visur publiski pasniegts. Uz šo jautājumu plašāk ļāva paskatīties nesenā konference Dohā, kur bija 105 augstāko tiesu delegācijas un kur bija referāti par dažādām tēmām, cita starpā arī par aptaujām un uzticēšanos tiesām. Jautājums par uzticēšanos tiesām ir jāskatās kontekstā ar uzticēšanos valsts varai kā tādai. Līdz ar to, ņemot vērā, ka parlamentam uzticas zem 20 %, ja izpildvarai uzticas arī ap 20 %, tad tiesas ar saviem 37 % par tiesu sistēmu kopumā vai Augstākā tiesa ar 50 % neizskatās slikti uz kopējā fona. Tēze, kas tika izteikta Dohas konferencē, bija tāda, ka ir trīs kategoriju valstis. Ir vienas, kur visiem valsts orgāniem ir augsts sabiedrības uzticības līmenis. Skandināvija, piemēram, kur gan valstij, gan tiesai uzticas 70–80 %. Tad ir valstis, kur ir tradicionāli zems uzticības līmenis gan tiesai, gan valstij, kur gan izpildvarai, gan tiesu varai, gan likumdevējvarai ir vienāds cipars, teiksim, 20 %. Un tad ir valstis, kur ir šķēre starp izpildvaru un likumdevēju no vienas puses un tiesu varu no otras puses. Tā tēze, kas tika izteikta, bija tāda, ka faktiski tas norāda uz politiskās sistēmas trūkumiem šajās valstīs un tiesa nevar pacelties augstāk, jo valsts kā tāda kopumā neļauj to darīt, jo sabiedrības neuzticēšanās pārējiem varas atzariem velk uz leju arī tiesu. Nezinu, vai tam var piekrist vai nē, bet tā bija samērā interesanta tēze, kas man lika paraudzīties uz šo situāciju nedaudz savādāk. Līdz ar to es uzskatu, ka tieši dialogs ar pārējām augstākajām amatpersonām ir ļoti svarīgs, jo ir jāsaprot, ka mēs esam vienota valsts. Nevarēs tiesa viena pati pakāpties uz 80 %, ja pārējo valsti atbalstīs tikai 20 %. Tā ir mana pārlicība šobrīd, bet, protams, darīsim visu iespējamo, tai skaitā, kā jau minēju – gan caur kasāciju, gan caur viendabīgu tiesu praksi, gan, ja nepieciešams, caur disciplinārbildību, caur kvalifikāciju, caur semināriem, lai tiesu darbību padarītu saprotamāku, skaidrāku, prognozējamāku un uzticamāku. ■

Foto: Boriss Kolesnikovs

Kristīne Līce

Latvijas pārstāve
starptautiskajās cilvēktiesību
institūcijās

Foto: Boriss Kolesnikovs

Elīna Luīze Vītola

Latvijas pārstāve
starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās
biroja juriskonsulte

Deklarācija starptautiskajām cilvēktiesību organizācijām par ārkārtējo situāciju Latvijā

Turpinot “Jurista Vārda” aizsākto tēmu par Covid-19 izraisītās pandēmijas ietekmi uz tiesībām, šis raksts pievēršas jautājumam par valstu tiesībām uz ārkārtējās situācijas laiku atkāpēm no atsevišķām saistībām cilvēktiesību jomā. Latvija ir viena no astoņām valstīm, kura ir iesniegusi deklarāciju Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas¹ (turpmāk – Konvencija) 15. panta kārtībā, un viena no sešām valstīm, kura iesniegusi deklarāciju ANO 1966. gada Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām² (turpmāk – Pakts) 4. panta kārtībā. Šis raksts vispirms apkopos Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – Tiesa) līdzšinējo judikatūru par Konvencijas 15. panta interpretāciju, kā arī analizēs Pakta 4. pantā ietvertās “ārkārtējās situācijas” saturu un tad pievērsīsies iemesliem, kādēļ Latvija iesniedza deklarāciju.

Kas ir Konvencijas 15. pants?

Konvencijas 15. pants noteic: “Kara vai cita ārkārtas stāvokļa gadījumā, kas apdraud nācijas dzīvi, jebkura Augstā Līgumslēdzēja Puse var veikt pasākumus, kas atkāpjas no

Konvencijas ietvaros uzņemtajām saistībām, tiktāl, cik to nenovēršami prasa situācijas ārkārtas raksturs, ar nosacījumu, ka šie pasākumi nav pretrunā ar citām starptautisko tiesību noteiktajām saistībām.

Iepriekšminētā norma nepieļauj atkāpes no Konvencijas 2. panta, izņemot nāves gadījumus tiesiskas karadarbības rezultātā, un no 3., 4. (pirmās daļas) un 7. panta.

Jebkura Augstā Līgumslēdzēja Puse, kas izmanto šīs atkāpšanās tiesības, pilnībā informē Eiropas Padomes Ģenerālsēkretāru par veiktajiem pasākumiem un to iemesliem. Tā informē Eiropas Padomes Ģenerālsēkretāru par šo pasākumu izbeigšanu un atgriešanos pie šīs Konvencijas normu pilnīgas ievērošanas.”³

Interpretējot Konvencijas 15. pantu, Tiesa savā judikatūrā ir norādījusi, ka ārkārtējai situācijai jābūt tādai, kas skar visu sabiedrību un apdraud tās turpmāku pastāvēšanu.⁴ Vienlaikus Tiesa atzīst, ka, vērtējot, vai situācija sasniedz Konvencijas 15. pantā noteikto apdraudējumu, Konvencijas dalībvalstīm ir ļoti plaša rīcības brīvība.⁵ Tā lietā “A un citi pret Apvienoto Karalisti” Tiesa secināja, ka Konvencijas 15. pantā paredzētā mehānisma iedarbināšana nepieprasa, lai būtu apdraudēta valsts institucionālā drošība vai pastāvēšana kā tāda, un ka valsts var pati izvērtēt un noteikt, kad būtu jāiesniedz deklarācija Konvencijas 15. panta kārtībā.⁶

3 Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, 15. pants. Starptautisks līgums, pieņemts 1950. gada 4. novembrī, Latvijā spēkā kopš 1997. gada 27. jūnija. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., Nr. 144/145.

4 Lawless pret Īriju (Nr. 3) (iesniegums Nr. 332/57), 1961. gada 1. jūlija spriedums, 28. un tālākās rindkopas.

5 A. un citi pret Apvienoto Karalisti (iesniegums Nr. 3455/05), 2009. gada 19. februāra Lielās palātas spriedums, 177.–181. rindkopa.

6 Turpat.

1 Council of Europe. Reservations and Declarations for Treaty No. 005 – Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Declarations in force as of 3 April 2020. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/treaty/005/declarations>

2 United Nations Treaty Collection, Depository. 4. International Covenant on Civil and Political Rights. Status as at: 2 April 2020. Pieejams: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtldsg_no=IV-4&chapter=4&clang=en

Arī Eiropas Komisija par demokrātiju caur tiesībām (Venēcijas komisija) ir sniegusi viedokli par Konvencijas 15. pantā paredzētajām valstu tiesībām iesniegt deklarāciju ārkārtējās situācijas gadījumā. Šajā viedokli Venēcijas komisija skaidro, ka ārkārtējā situācija Konvencijas 15. panta mērķiem pastāv tikai tad, ja izpildās četri kritēriji. Proti, apdraudējums sabiedrībai ir reāls un nenovēršams; tas skar visu sabiedrību; bezdarbības gadījumā turpmāka sabiedrības pastāvēšana tādās apstākļos, kādi bijuši līdz šim, nav iespējama; situācijas un apdraudējuma novēršana nav iespējama ar līdzekļiem, kuri valstīm jau ir pieejami.⁷ Tādējādi nepietiek ar nepieciešamību novērst ārkārtas situāciju,⁸ un valstīm jāizvērtē arī tas, vai pasākumi un ierobežojumi, kurus plānots īstenot ārkārtējās situācijas laikā, ir pieļaujami Konvencijas attiecīgo pantu ietvaros, vai arī pasākumi, kurus valsts plāno īstenot, varētu radīt situāciju, kurā valsts nevarēs pilnībā nodrošināt Konvencijā garantētās tiesības.⁹

Kopš Konvencijas spēkā stāšanās līdz 2020. gada sākumam deklarācijas par atkāpšanos no atsevišķām ar Konvenciju uzņemtajām saistībām ir iesniegušas astoņas valstis – Albānija, Apvienotā Karaliste, Armēnija, Francija, Grieķija, Gruzija, Īrija un Turcija.¹⁰ Turklāt četras no astoņām deklarācijām ir izvērtējusi arī Tiesa. Proti, Tiesa lietā “*Lawless pret Īriju*” (Nr. 3)¹¹ izskatīja sūdzību par Īrijas 1957. gada 5. jūlijā iesniegto deklarāciju, ar kuru Īrija atkāpās arī no Konvencijas 5. pantā (tiesības uz personisko brīvību un drošību) ietvertajiem valsts pienākumiem. Tiesa secināja, ka tobrīd Īrijā pastāvošā slepenā separātistu kustība, kas veica prettiesiskas un pret valsti vērstas darbības un teroristiskus uzbrukumus, bija pietiekams pamats, lai Īrija pasludinātu ārkārtas stāvokli un Konvencijas 15. panta kārtībā iesniegtu deklarāciju. Savukārt lietā “*Dānija, Norvēģija, Zviedrija un Nīderlande pret Grieķiju*” Tiesa izskatīja Grieķijas 1967. gadā iesniegto deklarāciju un secināja, ka Grieķija ne tikai nebija pamatojusi ārkārtējās situācijas esamību, jo deklarācija bija iesniegta valsts apvērsuma rezultātā, bet arī nespēja pamatot cilvēktiesību ierobežojumus šī apvērsuma laikā.¹² Lietās “*McBride pret*

Apvienoto Karalisti”¹³ “*Sahin Alpay pret Turciju*”¹⁴ un citās lietās¹⁵ Tiesa ir izskatījusi arī Apvienotās Karalistes un Turcijas iesniegtās deklarācijas.

Kas ir Pakta 4. pants?

Pakta 4. pants noteic: “Ārkārtēja stāvokļa laikā, kas apdraud tautas pastāvēšanu un kas ir oficiāli pasludināts, šā Pakta dalībvalstis var atkāpties no savām šajā Pakta paredzētajām saistībām, ciktāl to prasa stāvokļa nopietnība, ar nosacījumu, ka šāda atkāpšanās nav pretrunā ar citām šo valstu starptautisko tiesību saistībām un neietver vienīgi uz rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas vai sociālās izcelsmes pamatotu diskrimināciju.

Ar šo noteikumu nevar pamatot atkāpšanos no 6., 7., 8. (1. un 2. punkts), 11., 15., 16. un 18. panta noteikumiem.

Ikvienai šā Pakta dalībvalstij, kas izmanto atkāpšanās tiesības, ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālsekretāra starpniecību nekavējoties jāinformē citas šā Pakta dalībvalstis par noteikumiem, no kuriem tā atkāpusies, un par šādas rīcības iemesliem. Tādā pašā veidā jāpaziņo arī datums, kad šī valsts izbeigs šādu atkāpšanos.”¹⁶

Pakta tekstā līdzīgi kā Konvencijas 15. pantā norādīts, ka ārkārtējai situācijai, kas būtu iemesls valstīm iesniegt deklarāciju par atkāpšanos no atsevišķu ar Paktu uzņemto saistību izpildes, ir jābūt tādai, kas apdraud tautas pastāvēšanu. Vienlaikus Pakta ietvertā ārkārtējās situācijas definīcija ietver prasību, ka šādu situācijai ir jābūt arī publiski pasludinātai. ANO Cilvēktiesību komiteja savā Vispārīgajā komentārā Nr. 29 par Pakta 4. panta piemērošanu ir skaidrojusi, ka atbilstoši Pakta 4. panta pirmajai daļai jebkurai atkāpei no Pakta garantētajām tiesībām jābūt tādai, kas reaģētu uz ārkārtējo situāciju, turklāt izvēlētajiem pasākumiem jābūt pēc iespējas šauriem, lai pārmērīgi neskartu Pakta garantētās tiesības. Lai valsts būtu tiesīga iesniegt deklarāciju Pakta 4. panta kārtībā, tai jānorāda uz ārkārtēju situāciju, kas rada apdraudējumu visai tās sabiedrībai un apdraud tās turpmāku eksistenci normālos apstākļos. Tādējādi valstis nedrīkst atkāpties no ar Paktu uzņemtajām saistībām tad, ja ārkārtējā situācija ir tikai potenciāla. Tieši pretēji, valstīm ir jāpamato, kā deklarācijas iesniegšanas brīdī ārkārtējā situācija to skar un kādēļ valsts ir izvēlējusies attiecīgos pasākumus situācijas kontrolei vai ierobežošanai.¹⁷

7 European Commission for Democracy through law (Venice Commission). Opinion on the protection of Human Rights in Emergency situations, adopted by the Venice Commission at its 66th Plenary Session (Venice, 17–18 March 2006), No. 359/2005, p. 4.

8 European Court of Human Rights. Guide on Article 15 of the European Convention on Human Rights: Derogation in time of emergency. Updated on 31 December 2019, p. 5. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_15_ENG.pdf

9 A. un citi pret Apvienoto Karalisti (iesniegums Nr. 3455/05), 2009. gada 19. februāra Lielās palātas spriedums, 161. rindkopa; *Lawless pret Īriju* (Nr. 3) (iesniegums Nr. 332/57), 1961. gada 1. jūlija spriedums, 15. rindkopa.

10 Council of Europe. Reservations and Declarations for Treaty No. 005 – Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Declarations in force as of 3 April 2020. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/treaty/005/declarations>; ECHR. Derogation in time of emergency. Factsheet. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Derogation_ENG.pdf

11 *Lawless pret Īriju* (Nr. 3) (iesniegums Nr. 332/57), 1961. gada 1. jūlija spriedums, 28. un tālākās rindkopas.

12 *Dānija, Norvēģija, Zviedrija un Nīderlande pret Grieķiju* (iesniegumi Nr. 3321/67, 3322/67, 3323/67, 3324/67), 1969. gada 5. novembra spriedums.

13 *Brannigan un McBride pret Apvienoto Karalisti* (iesniegums Nr. 14553/89 un 14552/89), 1993. gada 26. maija spriedums.

14 *Sahin Alpay pret Turciju* (iesniegums Nr. 16438/17), 2018. gada 20. marta spriedums.

15 *Aksoy pret Turciju* (iesniegums Nr. 21987/93), 1996. gada 18. decembra spriedums; *Demir un citi pret Turciju* (iesniegums Nr. 71/1997/855/1062-1064), 1998. gada 23. septembra spriedums; *Īrija pret Apvienoto Karalisti* (iesniegums Nr. 5310/71), 1978. gada 18. janvāra spriedums.

16 Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. Starptautisks līgums, pieņemts 1966. gada 16. decembrī, Latvijai spēkā kopš 1992. gada 14. aprīļa. Latvijas Vēstnesis, 23.04.2003., Nr. 61.

17 UN Human Rights Committee. General Comment no. 29 on state of emergency (Article 4). Pieņemts 1950. sanāksmē 2001. gada 14. jūlijā. UN Doc.: CCPR/C/21/Rev.1/Add.11, 31 August 2001.

Vienlaikus jāuzsver, ka ANO Cilvēktiesību komiteja ir atzinusi, ka, lai gan primāri Pakta 4. pants ir paredzēts kara vai cita bruņota konflikta izraisītām situācijām, iemesls deklarācijas iesniegšanai var būt arī citas situācijas, piemēram, dabas katastrofas, masu demonstrācijas ar augstu vardarbības līmeni, plaša rūpnieciskā avārija un citas līdzīgas situācijas.¹⁸

Pieņemot lēmumu par atkāpšanos no atsevišķu Ar Paktu uzņemto saistību izpildes, valstīm būtu ieteicams ņemt vērā arī Sirakūzas principus (*Siracusa principles*)¹⁹ par cilvēktiesību ierobežošanu un Parīzes standartus (*Paris standards*).²⁰ Atbilstoši Parīzes standartos norādītajam ārkārtējā situācija ir situācija, kas rada nozīmīgu apdraudējumu valstij. Šim apdraudējumam jābūt nenovēršamam, esošam un tādā, kas skar visu valsts sabiedrību tajā valsts teritorijā, par kuru plānots iesniegt vai jau iesniegta deklarācija par atkāpšanos no attiecīgās Pakta garantētās tiesības.²¹ Lai arī Parīzes standarti nemin konkrētus piemērus situācijām, kas kvalificētos kā ārkārtējās situācijas, atbilstoši Sirakūzas principiem, piemēram, ekonomiskā krīze nebūtu uzskatāma par pietiekamu pamatojumu, lai atkāptos no kādām starptautisko cilvēktiesību normām.²² Vienlaikus Sirakūzas principos, līdzīgi kā ANO Cilvēktiesību komitejas Vispārīgajā komentārā Nr. 29, norādīts arī tas, ka valstīm nevajadzētu atkāpties no Pakta garantētajām tiesībām, ja ārkārtējā situācija, par kuru plānots iesniegt deklarāciju, ir nākotnē sagaidāma vai potenciāla, jo tādā gadījumā pastāv lielāka iespēja, ka valstis varētu savas tiesības, kas ietvertas Pakta 4. pantā, izmantot ļaunprātīgi.²³

Venēcijas komisija, skaidrojot Konvencijas 15. pantā paredzēto procedūru un valstu pienākumus, ir tieši atsaukusies uz Pakta 4. pantu. Savā atzinumā Venēcijas komisija norāda, ka vienīgā atšķirība starp abiem instrumentiem ir tajā, ka Pakts pieprasa, lai pasākumi būtu ierobežoti laikā, tas ir, tie nedrīkst ilgt gadiem, bet Konvencija šādu priekšnoteikumu neparedz.²⁴

Abiem starptautiskajiem līgumiem ir līdzīgs saturs – tie pieprasa, lai ārkārtējā situācija būtu ierobežota laikā un telpā, abos gadījumos ir izveidots uzraudzības mehānisms (Tiesa un ANO Cilvēktiesību komiteja), kas pēc individu

iesniegumiem būs tiesīgs izvērtēt, vai valstu iesniegtās deklarācijas ir bijušas pamatotas un samērīgas, kā arī ievēro tiesiskuma principu.²⁵

Kopš 1990. gada līdz šim brīdim deklarācijas par atkāpšanos no atsevišķu Pakta garantēto tiesību izpildes ārkārtas situāciju dēļ iesniegušas vairāk nekā 30 valstis.²⁶ ANO Cilvēktiesību komiteja ir izskatījusi sūdzības par iespējamiem Pakta pārkāpumiem un nepamatotām deklarācijām pret trim valstīm – Kolumbiju, Urugvaju un Grieķiju, savukārt lietās pret Kanādu, Kamerūnu, Ukrainu, Kongo Demokrātisko Republiku un Īriju ANO Cilvēktiesību komiteja konstatēja, ka valstis vai nu nebija iesniegušas deklarāciju Pakta 4. panta kārtībā, vai arī secināja, ka valstis nebija iesniegušas šādu deklarāciju un neatsaucās uz ārkārtējo situāciju konkrētajā lietā.²⁷ Tādējādi šobrīd ANO Cilvēktiesību komitejas secinājumi par valstu iesniegtajām deklarācijām Pakta 4. panta kārtībā aprobežojas vienīgi ar Vispārīgajiem komentāriem un dažiem lēmumiem, kas nesniedz izvērstus kritērijus ārkārtējās situācijas un tās pamatotības vērtēšanā.

Ministru kabineta rīkojums Nr. 103 un Latvijas iesniegtās deklarācijas

Ievērojot straujo Covid-19 vīrusa izplatību pasaulē, kā arī Pasaules Veselības organizācijas 2020. gada 11. marta paziņojumu,²⁸ ka Covid-19 vīruss ir sasniedzis pandēmijas līmeni, 2020. gada 12. martā Ministru kabinets apstiprināja rīkojumu Nr. 103 “Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu”.²⁹ Rīkojums paredz veikt pasākumus un ierobežot personu tiesības, lai novērstu vīrusa izplatību Latvijā un pasargātu sabiedrību no veselības apdraudējuma, kas, ievērojot citās Eiropas valstīs pastāvošo situāciju, varētu sasniegt bīstamu sabiedrības apdraudējuma līmeni.

25 European Commission for Democracy through law (Venice Commission). Opinion on the protection of Human Rights in Emergency situations, adopted by the Venice Commission at its 66th Plenary Session (Venice, 17–18 March 2006), No. 359/2005, p. 4.

26 United Nations Treaty Collection, Depository. 4. International Covenant on Civil and Political Rights. Status as at: 2 April 2020. Pieejams: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&clang=en; International Law Commission. Committee on Human Rights in Times of Emergency, mandate. Pieejams: <https://ila.vettoreweb.com/Storage/Download.aspx?DbStorageId=3865&StorageFileGuid=50230dc3-1e97-4e9a-852f-121d4cd11edf>. Salīdzinājumam skat. arī: Schabbas W. The European Convention on Human Rights: A Commentary. Oxford: OUP, 2017, p. 588.

27 Skat., piemēram: N.D.M. pret Kongo Demokrātisko Republiku (iesniegums Nr. 1971/2010), 2015. gada 30. marta ANO Cilvēktiesību komitejas viedoklis; Pustovoi pret Ukrainu (iesniegums Nr. 1405/2005), 2013. gada 20. marta ANO Cilvēktiesību komitejas viedoklis; Landinelli Silva un citi pret Urugvaju (iesniegums Nr. 034/1978), 1981. gada 8. aprīļa ANO Cilvēktiesību komitejas lēmums un citi. Pieejami: <https://juris.ohchr.org/search/results/1?typeOfDecisionFilter=0&countryFilter=0&reatyFilter=0>

28 Pasaules Veselības organizācijas ģenerāldirektora uzruna presei par COVID-19 2020. gada 11. martā. Pieejama: <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>

29 Ministru kabineta 2020. gada 12. marta rīkojums Nr. 103 “Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu”. Latvijas Vēstnesis, 12.03.2020., Nr. 51A.

18 Turpat.

19 UN Commission on Human Rights. The Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights. 28.09.1984., UN Doc. E/CN.4/1985/4.

20 International Law Association. The Paris Minimum Standards of Human Rights Norms in State of Emergency. The American Journal of International Law, Vol. 79, No. 4 (Oct, 1985), pp. 1072–1081.

21 Turpat.

22 UN Commission on Human Rights. The Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights. 28.09.1984., UN Doc. E/CN.4/1985/4.

23 UN Human Rights Committee. General Comment no. 5 on Article 4 (derogations). Pieņemts 13. sesijā 1981. gada 31. jūlijā, to aizstāj Vispārīgais komentārs Nr. 29. Pieejams: https://tbinetnet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/1_Global/INT_CCPR_GEC_4717_E.doc

24 Skat. arī: Schabbas W. The European Convention on Human Rights: A commentary. Oxford: OUP, 2017, p. 596.

Ministru kabineta rīkojums Nr. 103 paredz atcelt visus publiskos pasākumus, mācību procesu turpmāk īstenot attālināti, ierobežot visus apmeklējumus slimnīcās, ieslodzījuma vietās, sociālās aprūpes centros, kā arī personām pēc iespējas ievērot pašizolāciju un bez īpašas nepieciešamības nedoties ārpus mājvietām. Tādējādi tiek ietekmēti vairāki personu tiesību uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, pulcēšanās un biedrošanās brīvības, tiesību uz izglītību un pārvietošanās brīvības aspekti, kas ir svarīgi iepriekšminēto starptautisko cilvēktiesību līgumu kontekstā. Tādēļ 2020. gada 15. martā Latvija Eiropas Padomes ģenerālsekretāram iesniedza deklarāciju par atkāpšanos no Konvencijas 8. pantā (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību), 11. pantā (pulcēšanās un biedrošanās brīvība), Protokola 2. pantā (tiesības uz izglītību) un 4. Protokola 2. pantā (pārvietošanās brīvība) garantēto tiesību un brīvību atsevišķu aspektu nodrošināšanas uz laiku, kamēr Latvijā ir izsludināta ārkārtējā situācija.³⁰ Līdzīgu deklarāciju Latvija 2020. gada 16. martā iesniedza arī ANO ģenerālsekretāram, Pakta 4. panta kārtībā uz ārkārtējās situācijas laiku atkāpjoties no Pakta 12. pantā (pārvietošanās brīvība), 17. pantā (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) un 21. pantā (biedrošanās brīvība) garantēto tiesību un brīvību atsevišķu aspektu nodrošināšanas.³¹

Jāuzsver, ka minētie Konvencijas un Pakta panti ietver tiesības un brīvības, kuras nav absolūtas un kuras valstis ir tiesīgas ierobežot, ja vien individuālā izvērtējumā ir secināms, ka izvēlētais ierobežojums ir noteikts ar likumu, tas ir vērsts uz leģitīma mērķa sasniegšanu un tas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā. Tā, piemēram, Konvencijas 8. pantā ietvertās tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību paredz, ka valsts nedrīkst nesamērīgi ierobežot personu tiesības tikt ar ģimenes locekļiem, tajā skaitā arī ieslodzījuma vietās.³² Lai valsts rīcība nebūtu pretrunā Konvencijas 8. pantam, valstij ir jāizpilda visi trīs kritēriji.³³ Turklāt, lai arī Konvencijas 8. panta otrā daļa *expressis verbis* paredz valsts tiesības ierobežot personu tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, lai aizsargātu sabiedrības veselību (leģitīmais mērķis), šim ierobežojumam jābūt arī samērīgam. Vērtējot ierobežojuma samērīgumu Konvencijas 8. panta kontekstā, Tiesas līdzšinējā prakse skaidri noteic, ka valstij katrā situācijā

jānodrošina personām individuāls izvērtējums pirms lēmuma par ierobežojuma uzlikšanu, lai ierobežojums būtu samērīgs.³⁴ Līdzīgas priekšnoteikumus Tiesa ir izvirzījusi arī Konvencijas 11. pantā, Protokola 2. pantā un 4. Protokola 2. pantā ietverto tiesību un brīvību ierobežošanai, un ANO Cilvēktiesību komiteja – Pakta 12., 17. un 21. pantā ietverto tiesību un brīvību ierobežošanai.³⁵

Vai deklarāciju iesniegšana bija pamatota un nepieciešama?

Jautājums par to, vai deklarācijas par atkāpšanos no atsevišķu saistību izpildes ir nepieciešamas, vai Konvencijā un Pakta jau pieļautie ierobežojumi ir pietiekami arī pašreizējai ārkārtējai situācijai, vai deklarācijas iesniegšana raida nepareizo signālu, jau ir raisījis plašas diskusijas starptautiski.³⁶ Taču deklarācijas iesniegšana ir tieši saistīta ar konkrētajā valstī izvēlētajiem pasākumiem Covid-19 pandēmijas ierobežošanai, kuri savukārt ir atkarīgi no situācijas šajā valstī, tādēļ valstu pieeju salīdzināšanā jāizvairās no vispārinājumiem.

Latvijas gadījumā, ņemot vērā ar Ministru kabineta rīkojuma Nr. 103 izvēlētos pasākumus, kas ierobežo Konvencijas 8. un 11. pantā, Protokola 2. pantā un 4. Protokola 2. pantā, kā arī Pakta 12., 17. un 21. pantā garantētās tiesības un brīvības, Latvijai teorētiski bija divi varianti – iesniegt deklarāciju par atkāpi no Konvencijas un Pakta atbilstošo normu atsevišķu aspektu nodrošināšanas vai skaidrot, kā izvēlētie pasākumi ietilpst Konvencijā un Pakta jau paredzēto ierobežojumu robežās. Izšķiroši ir tas, ka ārkārtējās situācijas laikā nav iespējams nodrošināt katras personas iepriekšminēto tiesību un brīvību ierobežojuma individuālu izvērtējumu. Taču šāds individuāls izvērtējums ir viens no obligātajiem elementiem, lai ierobežojums tiktu atzīts par samērīgu. Tas nozīmē, ka, piemērojot ārkārtējās situācijas laikā Latvijā paredzētos pasākumus, nav iespējams izpildīt visas prasības, lai tiesību un brīvību ierobežojumi ietilptu Konvencijā un Pakta jau paredzēto ierobežojumu robežās, tādēļ Latvijai deklarācija bija jāiesniedz.

34 Skat., piemēram: Ēcis pret Latviju (iesniegums Nr. 12879/09), 2019. gada 10. janvāra spriedums.

35 Skat., piemēram: Elena Popova pret Krievijas Federāciju (iesniegums Nr. 2217/2012), 2012. gada 29. novembra ANO Cilvēktiesību komitejas viedoklis, 7.3. rindkopa; Zhagiparoc pret Kazahstānu (iesniegums Nr. 2441/2014), 2018. gada 25. oktobra ANO Cilvēktiesību komitejas viedoklis; Oršuš un citi pret Horvātiju (iesniegums Nr. 15766/03), 2008. gada 17. jūlija spriedums, 65. rindkopa, un citi.

36 Strasbourg Observers. To derogate or not to derogate? Poll on emergency Covid-19 measures. Pieejams: <https://strasbourgoobservers.com/2020/04/02/to-derogate-or-not-to-derogate-poll-on-emergency-covid-19-measures/>; Dzehtsiarou K. Covid-19 and the European Convention on Human Rights. Pieejams: <https://strasbourgoobservers.com/2020/03/27/covid-19-and-the-european-convention-on-human-rights/>; Greene A. States should declare a State of Emergency using Article 15 ECHR to confront the Coronavirus Pandemic. Pieejams: <https://strasbourgoobservers.com/2020/04/01/states-should-declare-a-state-of-emergency-using-article-15-echr-to-confront-the-coronavirus-pandemic/>; Pollard M. COVID-19 Symposium: The Courts and the Coronavirus (Part 1). Pieejams: <http://opiniojuris.org/2020/04/03/covid-19-symposium-the-courts-and-coronavirus-part-i/>

30 Derogation contained in a Note verbal from the Permanent Representation of Latvia. Dated 15 March 2020, registered at the Secretariat General on 16 March 2020. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/treaty/005/declarations>

31 UN, International Covenant on Civil and Political Rights, Latvia: Notification under Article 4(3), Reference: C.N.105.2020.TREATIES-IV.4. Pieejams: <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2020/CN.105.2020-Eng.pdf>

32 Mozer pret Moldovu un Krieviju (iesniegums Nr. 11138/10), 2016. gada 23. februāra Lielās palātas spriedums, 193.–195. rindkopa.

33 Turpat, citastarp Konvencijas 8. pantā ietvertā samērīguma testam skat.: Olsson pret Zviedriju (Nr. 1) (iesniegums Nr. 10465/83), 1988. gada 24. marta spriedums, 59. rindkopa; salīdzināt ar: X. pret Latviju (iesniegums Nr. 27853/09), 2013. gada 26. novembra Lielās palātas spriedums; Elberte pret Latviju (iesniegums Nr. 51243/08), 2015. gada 13. janvāra spriedums, 92. rindkopa.

Jāuzsver, ka 2020. gada 12. martā izsludinātā ārkārtas situācija atbilst ārkārtas situācijai Konvencijas 15. panta un Pakta 4. panta kontekstā, jo tā atbilstoši Tiesas un ANO Cilvēktiesību komitejas izvirzītajām prasībām bija oficiāli izsludināta, lai novērstu Covid-19 pandēmijas ātro izplatību un sekas, kas, visticamāk, būtu iestājušās, ja Latvija neveiktu pasākumus vīrusa izplatības ierobežošanai. Tas savukārt nozīmē, ka vīrusa izplatības radītais apdraudējums sabiedrības veselībai bija un joprojām ir reāls un nenovēršams, tas skar visu Latvijas sabiedrību, turklāt bezdarbības gadījumā turpmāka sabiedrības pastāvēšana normālos apstākļos nebūtu iespējama. Tādējādi Latvijai bija ne tikai tiesības, bet arī pienākums Eiropas Padomes ģenerālsekretāram iesniegt deklarāciju, kurā ietverta informācija par Latvijas atkāpšanos no Konvencijas 8. un 11. pantā, Protokola 2. pantā un 4. Protokola 2. pantā un ANO ģenerālsekretāram par atkāpšanos no Pakta 12., 17. un 21. pantā garantēto tiesību un brīvību absolūtas īstenošanas.

Jāuzsver, ka deklarācijas iesniegšana neietekmē Tiesas un ANO Cilvēktiesību komitejas pilnvaras izskatīt sūdzības par iespējamiem Konvencijas un Pakta pārkāpumiem ārkārtējās situācijas laikā. Ja Tiesā tiek iesniegta šāda sūdzība un pirmšķietami valsts rīcība ir nesamērīgi ierobežojusi Konvencijā garantētās tiesības un brīvības, tad Tiesa papildus vērtēs valsts iesniegtās deklarācijas saturu un to, vai ārkārtējās situācijas laikā noteiktie tiesību un brīvību ierobežojumi ir bijuši pamatoti.³⁷ Vērtējot Konvencijas 15. panta kārtībā iesniegtās deklarācijas pamatotību, Tiesa ņem vērā gan ārkārtējās situācijas ilgumu, gan tiesības un brīvības, kuras ir ierobežotas, gan ierobežojumu faktisko ietekmi uz Konvencijā garantētajām tiesībām un brīvībām.³⁸ Tiesa savā praksē ir vairākkārt vērtējusi personu iesniegtās sūdzības par iespējamiem Konvencijā garantēto tiesību pārkāpumiem laikā, kad valsts iesniegusi deklarāciju atbilstoši Konvencijas 15. pantam.³⁹

Secinājumi

Latvijas iesniegtās deklarācijas par atkāpēm no Konvencijā un Paktā garantēto tiesību un brīvību atsevišķu aspektu nodrošināšanas ārkārtējās situācijas laikā ir ne tikai mehānisms, kā veicināt atklātību par ierobežojumiem, kuri noteikti, lai aizsargātu sabiedrības veselību. Deklarācijas iesniegšana arī apstiprina pašreizējās situācijas ārkārtējo raksturu un apliecina, ka Latvija ievēro Tiesas praksi

Juris Jansons
Tiesībsargs

Tiesībsargs seko līdzi, lai ierobežojumi būtu samērīgi

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā (Konvencija) noteikto tiesību ierobežojumi šobrīd ir gan Latvijas, gan citu Eiropas Padomes dalībvalstu iedzīvotāju realitāte. Latvijas valdība 2020. gada 16. martā ir izvēlējusies proaktīvi informēt Eiropas Padomi, ka ārkārtas stāvokļa ietvaros pieņemtie ierobežojumi var potenciāli pārsniegt ierobežojumus, ko jau šobrīd Konvencija pieļauj legītimā mērķa "sabiedrības veselība" nodrošināšanai.

Tomēr Konvencijas 15. pantā ietvertās tiesības ir interpretējamas šauri, pieļaujot atkāpšanos no saistībām tiklīdz, ciktāl to nenovēršami prasa situācijas ārkārtas raksturs. Tas nenozīmē, ka Latvijas valdība, izmantojot izsludināto ārkārtas stāvokli, drīkst nesamērīgi ierobežot iedzīvotāju tiesības jomās un veidos, kas nav nenovēršami nepieciešami sabiedrības veselības nodrošināšanai – Covid-19 epidēmijas ierobežošanai. Arī šajos apstākļos Eiropas Cilvēktiesību tiesa saglabā mandātu katrā individuāla cilvēktiesību pārkāpuma izskatīšanas ietvaros izvērtēt, vai valsts rīcība nav pārsniegusi Konvencijas 15. pantā noteiktās tiesības, proti, valsts ir rīkojusies tikai tiklīdz, cik to nenovēršami prasa situācijas ārkārtas raksturs. Savukārt iedzīvotāji nezaudē tiesības vērsties ar individuālām sūdzībām Eiropas Cilvēktiesību tiesā.

Papildus uzsverams, ka Latvijas iesniegtā atkāpšanās nemaina to, ka personu Satversmes 96., 98., 99., 100., 112. un citos pantos noteikto tiesību ierobežojumi ir vērtējami Satversmes 116. pantā ietvertā pamattiesību ierobežošanas testa ietvarā un iedzīvotāji nezaudē tiesības izmantot nacionālos tiesību aizsardzības mehānismus.

Vienlaikus Konvencijas 15. pants uzsver atkāpšanās pagaidu raksturu, un šāda atkāpšanās nevar kļūt pastāvīga. Arī tiesībsargs seko, lai personu tiesību ierobežojumi būtu samērīgi un netiktu noteikti nesamērīgi ilgi. Sevišķa uzmanība ir pievēršama precīzai, savlaicīgai un cilvēktiesību principiem atbilstoši sabiedrības tiesību uz informācijas pieejamību nodrošināšanai, kā arī īpaši aizsargājamo sabiedrības grupu tiesību nodrošināšanai.

vairākkārt uzsvērtu principu, ka Konvencijas atbilstošajos pantos pieļautie ierobežojumi ir interpretējami šauri. Ja deklarācija netiktu iesniegta, uzskatot, ka visi ārkārtējās situācijas laikā īstenotie pasākumi ietilpst Konvencijā un Paktā jau pieļautajos ierobežojumos, tiktu radīts maldīgs iespaids par šo pieļaujamo ierobežojumu robežām un par to, ka valstīm ir lielāka rīcības brīvība ierobežot personu tiesības un brīvības pat tad, ja ārkārtējā situācija nav pasludināta. ■

37 Skat., piemēram: Aksoy pret Turciju (iesniegums Nr. 21987/93), 1996. gada 18. decembra spriedums, 68. un tālākās rindkopas; Brannigan un McBride pret Apvienoto Karalisti (iesniegumi Nr. 14553/89 un 1454/89), 1993. gada 26. maija spriedums, 48. un tālākās rindkopas.

38 A. un citi pret Apvienoto Karalisti (iesniegums Nr. 3455/05), 2009. gada 19. februāra Lielās palātas spriedums, 161. un tālākās rindkopas.

39 Skat., piemēram: Kheibik pret Ukrainu (iesniegums Nr. 2945/16), 2017. gada 25. jūlija spriedums, 82. rindkopa; Marshall pret Apvienoto Karalisti (iesniegums Nr. 41571/98), 2001. gada 10. jūlija spriedums.

Likuma “Par valsts institūciju darbību ārkārtējās situācijas laikā saistībā ar Covid-19 izplatību” komentāri

Aptuveni trīs nedēļas pēc tam, kad 2020. gada 12. martā sākās Ministru kabineta (turpmāk – MK) sakarā ar Covid-19 pandēmiju izsludinātais ārkārtējais stāvoklis,¹ Saeima ārkārtas sēdē 3. aprīlī steidzamības kārtībā pieņēma likumu “Par valsts institūciju darbību ārkārtējās situācijas laikā saistībā ar Covid-19 izplatību”, ko Valsts prezidents oficiālajā izdevumā izsludināja 4. aprīlī.²

Likums stājā spēkā 5. aprīlī, tā mērķis ir – sabiedrības drošības interesēs nodrošināt nepārtrauktu un efektīvu valsts institūciju darbību saistībā ar Covid-19 izplatību valstī izsludinātās ārkārtējās situācijas laikā. Likums nosaka valsts institūciju darbības pamatprincipus un atsevišķas valsts institūciju un privātpersonu tiesības un pienākumus ar Covid-19 izplatību saistītā valsts apdraudējuma un tā seku novēršanai un pārvarēšanai. Likumā noteiktais regulējums piemērojams saistībā ar Covid-19 izplatību valstī izsludinātās ārkārtējās situācijas laikā, ja vien šajā likumā nav noteikts citādi.

Likumprojekta izstrādi koordinēja Tieslietu ministrija (turpmāk – TM), bet dažādas nozares regulējošo pantu saturu iniciēja attiecīgās ministrijas un citas valsts institūcijas.

Šajā “Jurista Vārdā” piedāvājam likuma “Par valsts institūciju darbību ārkārtējās situācijas laikā saistībā ar Covid-19 izplatību” komentārus, ko TM valsts sekretāra vietnieces Lailas Medinas un Valststiesību departamenta direktores Sanitas Armaganas koordinācijā operatīvi sagatavojušas TM ierēdnes – Inita Ilgaža (valsts sekretāra vietniece tiesu jautājumos), Kristīne Miļevska (Tiesu sistēmas politikas departamenta direktore), Indra Gratkovska (Krimināltiesību departamenta direktore), Liene Zariņa (Konstitucionālo tiesību nodaļas juriste), Iveta Brīnuma (Konstitucionālu tiesību nodaļas vadītāja), Guna Žvīgure (Administratīvo tiesību nodaļas vadītāja), Natālija Laveniece-Straupmane (Administratīvās atbildības politikas nodaļas juriste), kā arī Iekšlietu ministrijas valsts sekretāra vietnieks un Juridiskā departamenta direktors Vilnis Vītoliņš un Labklājības ministrijas Bērnu un ģimenes politikas departamenta vecākā eksperte Zita Mustermane.

Vairākiem pantiem komentāra teksta pamatā ir likumprojektam pievienotā anotācija. Tehniska satura pantiem komentāri nav sniegti, un arī paši panti šajā publikācijā nav ievietoti.

Redakcija sirsnīgi pateicas komentāru autoriem par sevišķo ieguldījumu un paveiktā darba ātrumu! Ņemot vērā radikālās pārmaiņas, ko valstī izsludinātā ārkārtējā situācija radījusi ne vien veselības aizsardzībā un sabiedrības drošības sistēmā, ekonomiskajā apritē, bet arī valsts institūciju darbībā, likums “Par valsts institūciju darbību ārkārtējās situācijas laikā saistībā ar Covid-19 izplatību” un tā komentāri kļūs par tiesību piemērotāju (“Jurista Vārda” lasītāju lielākās daļas) būtisku darba instrumentu.

Tāpat kā visi citi “Jurista Vārda” materiāli, kas saistīti ar Covid-19 pandēmijas tiesiskajiem aspektiem, arī šie jaunā likuma komentāri sabiedrības interešu vārdā tiks piedāvāti ne vien žurnāla abonentiem, bet jebkuram interesentam bez maksas (portālā juristavards.lv).

1. pants

(1) Likuma mērķis ir sabiedrības drošības interesēs nodrošināt nepārtrauktu un efektīvu valsts institūciju darbību saistībā ar Covid-19 izplatību valstī izsludinātās ārkārtējās situācijas laikā.

(2) Likums nosaka valsts institūciju darbības pamatprincipus un atsevišķas valsts institūciju un privātpersonu tiesības un pienākumus ar Covid-19 izplatību saistītā valsts apdraudējuma un tā seku novēršanai un pārvarēšanai.

2020. gada 20. martā valstī ar MK rīkojumu Nr. 103 “Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu” tika izsludināta ārkārtējā situācija saistībā ar Covid-19 izplatību. Ārkārtējās situācijas izsludināšanu un MK kompetenci nosaka likums “Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli”, savukārt MK kompetence epidemioloģiskās drošības jomā noteikta Epidemioloģiskās drošības likumā. Tomēr Covid-19 izplatības situācijā minētajos likumos paredzētais pilnvarojums MK nebija pietiekams, lai radītu tādu visaptverošu normatīvo regulējumu institūciju darbībai un personu tiesībām, kas būtu savienojams ar šīs infekcijas ierobežošanu. Ievērojot minēto, ir izstrādāts likums “Par valsts institūciju darbību ārkārtējās situācijas laikā saistībā ar Covid-19 izplatību” (turpmāk – likums), kas nosaka valsts institūciju darbības pamatprincipus un atsevišķas valsts institūciju un privātpersonu tiesības un pienākumus. Valsts institūcijas šā likuma izpratnē ir gan valsts, gan pašvaldību iestādes.

2. pants

(1) Šajā likumā paredzētais regulējums piemērojams saistībā ar Covid-19 izplatību valstī izsludinātās ārkārtējās situācijas laikā, ja vien šajā likumā nav noteikts citādi.

¹ MK rīkojums Nr. 103 “Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu”, Latvijas Vēstnesis, Nr. 51A, 12.03.2020.

² Latvijas Vēstnesis, Nr. 67B, 04.04.2020.

(2) Valsts institūcijas darbojas atbilstoši savai kompetencei, ievērojot šo likumu, likumu "Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli", kā arī citus ārējos normatīvos aktus. Valsts institūcijas savā darbībā ievēro šādus pamatprincipus:

1) darbu organizē tā, lai pēc iespējas nodrošinātu normatīvajos aktos noteiktās funkcijas un izpildītu uzdevumus;

2) pastiprināti koordinē savu darbību un savstarpēji sadarbojas, atturoties no juridiskā formālisma un resorisma;

3) darba organizācija tiek pielāgota ārkārtējās situācijas apstākļiem (piemēram, tiešu savstarpējo kontaktu ierobežošana, attālināta darba režīms, izvērstā darbība elektroniskajā vidē).

Projektā paredzētais regulējums izstrādāts ar mērķi nodrošināt privātpersonu un valsts tiesisko attiecību noteiktību, un tas piemērojams valstī izsludinātās ārkārtējās situācijas saistībā ar Covid-19 izplatību laikā. Vienlaikus atsevišķas normas attiecinātas arī uz periodu pēc ārkārtējās situācijas beigām. Piemēram, likuma 17. pants par sertifikātu, licenču, apliecinājumu, apliecību, caurlaižu, atļauju, reģistrācijas dokumentu un citu tamlīdzīgu dokumentu izsniegšanas apturēšanu, kas paredz, ka jau spēkā esošo dokumentu, kam ārkārtējās situācijas laikā beidzas derīgums, izmantošanas termiņš nevar būt ilgāks par trim mēnešiem pēc ārkārtējās situācijas beigām.

Valsts institūciju darbību ārkārtējās situācijas laikā vispārīgi regulē likums "Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli", savukārt likumā paredzētais regulējums attiecas vienīgi uz ārkārtējo situāciju saistībā ar Covid-19 izplatību.

Likuma 2. pantā paredzēti pamatprincipi, kas ievērojami valsts institūciju darbībā ārkārtējās situācijas laikā. Likumā ietvertie pamatprincipi sasaucas ar Valsts prezidenta 2020. gada 23. marta paziņojumu Nr. 8 "Valsts konstitucionālo orgānu darbības pamatprincipi ārkārtējā situācijā", kurā norādīts, ka visām valsts institūcijām un amatpersonām pastiprināti jākoordinē sava darbība un jāsadarbojas savā starpā. Juridiskais formālisms un resorisms kavē Satversmes mērķu īstenošanu, ārkārtējā situācijā jo īpaši. Tas nozīmē, ka iestāžu vienotība un sadarbība Covid-19 ierobežošanai ir īpaši būtiska un nav pieļaujama iestāžu nesaņakšana rīcībā un tikai attiecīgā resora kompetences ietvara jautājumu aizstāvēšana. Valsts iestāžu sadarbībai jābūt vērstai uz kopēju mērķi ierobežot Covid-19 izplatību un valsts funkciju pēc iespējas pilnvērtīgu īstenošanu. Piemēram, ārkārtējās situācijas laikā var tikt izdarītas zināmas atkāpes no normatīvajām prasībām par steidzamu MK lēmumu starpministriju saskaņošanas procedūrām (piemēram, rakstveida atzinumi un termiņi). Šādas atkāpes pieļaujamas, ja to neievērošana nerada risku lēmuma tiesiskumam.

Kā jau norādīts minētajā Valsts prezidenta paziņojumā, nepieciešamības gadījumā iestāžu un amatpersonu darbības formas ir piemērojamas apstākļiem, ko nosaka ārkārtējā situācija. Tas ietver arī attālināta darba režīmu, cilvēku tiešo savstarpējo kontaktu ierobežošana, izvērstu darbību

elektroniskajā vidē un citus pasākumus, kas iespēju robežās nodrošina to funkciju veikšanu un uzdevumu pildīšanu.

3. pants

(1) Iesniegumu administratīvā akta izdošanai, iestādes nodoma mainīšanai attiecībā uz tās faktisko rīcību, uzziņas saņemšanai vai iesniegumu par administratīvā akta apstrīdēšanu var iesniegt tikai rakstveidā. Ārkārtējās situācijas laikā iestāde atsevišķos gadījumos var pieņemt telefonisku iesniegumu par administratīvā akta izdošanu, ja iestādei ir citas iespējas identificēt iesniedzēju un viņa izteikto prasījumu. Uzziņas par likuma "Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību" un tam pakārtoto normatīvo aktu piemērošanu neizsniedz.

(2) Iestāde var pagarināt administratīvā akta izdošanas termiņu uz laiku, ne ilgāku par diviem mēnešiem pēc ārkārtējās situācijas beigām, par to paziņojot iesniedzējam, ja objektīvu iemeslu dēļ likumā noteikto administratīvā akta izdošanas termiņu nav iespējams ievērot un iestāde ir izmantojusi Administratīvā procesa likumā vai citā likumā paredzētās termiņa pagarināšanas iespējas. Lēmumu par termiņa pagarināšanu var apstrīdēt un pārsūdzēt. Tiesa sūdzību izskata rakstveida procesā.

(3) Administratīvā akta izpildes noilguma termiņā neieskaita ārkārtējās situācijas laiku. Administratīvā akta piespiedu izpildi, kas uzsākta līdz ārkārtējās situācijas izsludināšanai, aptur uz ārkārtējās situācijas laiku, izņemot Administratīvā procesa likuma 360. panta otrajā un trešajā daļā noteiktos gadījumus.

(4) Šā panta trešās daļas noteikumus nepiemēro nodokļu administrācijas administratīvo aktu piespiedu izpildei.

(5) Valsts ieņēmumu dienests var apturēt uzsāktos nodokļu un muitas kontroles pasākumus (arī tad, ja uzsāktais administratīvais process ir apstrīdēšanas stadijā) uz laiku, kamēr valsts teritorijā ir spēkā ārkārtējā situācija. Minētais laikposms netiek ieskaitīts nodokļu kontroles pasākumu ieviešanai noteiktajos termiņos.

(6) Administratīvā procesa dalībniekam ir tiesības uz procesuālā termiņa pagarinājumu vai atjaunošanu, ja procesuālā termiņa beigās iestājas ārkārtējās situācijas laikā, izņemot gadījumu, kad iepriekš noteiktā procesuālā termiņa ievērošana ir nepieciešama Covid-19 izplatības apkarošanai vai valsts demokrātiskās iekārtas pastāvēšanai ārkārtējās situācijas laikā.

[1] Likuma 3. panta pirmā daļa paredz personas tiesības ierosināt administratīvo procesu iestādē tikai uz rakstveida iesnieguma pamata. Tas ir noteikts kā izņēmums ārkārtējās situācijas laikā no Administratīvā procesa likuma 56. panta, kurš paredz, ka iesniegumu var iesniegt mutvārdos vai rakstveidā. Mutvārdu iesniegumu iestāde tūlīt noformē rakstveidā, un iesniedzējs to paraksta. Šāds izņēmums ir noteikts, lai ierobežotu Covid-19 izplatību un pēc iespējas samazinātu inficēšanos ar Covid-19 tiešu personisku kontaktu ceļā. Likums uzskaita gadījumus, uz kuriem tas

attiecas, proti, tas ir iesniegums administratīvā akta izdošanai, iestādes nodoma mainīšanai attiecībā uz tās faktisko rīcību, uzziņas saņemšanai vai iesniegums par administratīvā akta apstrīdēšanu. Faktiskās rīcības ierosināšanai likums rakstveida formu kā obligātu nosacījumu nenosaka, ievērojot, ka nereti persona lūdz veikt faktisko rīcību mutvārdos pa telefonu vai izmantojot citu saziņas formu (piemēram, tiek izsaukts Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests).

Iesnieguma rakstveida forma ietver gan pašrocīgi parakstītu dokumentu, gan elektronisku dokumentu, kas atbilst Elektronisko dokumentu likumam. Likums neregulē iesnieguma iesniegšanas veidu, proti, to var nosūtīt pa pastu, ievietot iesniegumu iestādes nodrošinātā pastkastē, ja iestāde tādu ir paredzējusi (piemēram, pie iestādes ieejas durvīm), nosūtīt to elektroniski (ja iesniegums parakstīts ar drošu elektronisko parakstu). Tāpat Valsts pārvaldes pakalpojumu portāla tīmekļa vietnē *www.latvija.lv* ir iespējams iesniegt iesniegumu dažādu pakalpojumu (administratīvā akta) saņemšanai. Ja personai nepieciešamā administratīvā akta izdošanai atsevišķs pakalpojums šajā tīmekļa vietnē nav izveidots, ārkārtējās situācijas laikā ir pieļaujams iesnieguma iesniegšanai izmantot pakalpojumu "Iesniegums iestādei". Tas ir pamatojams ar to, ka saskaņā ar likuma 2. panta otrās daļas 3. punktā ietvertu pamatprincipu nepieciešams ierobežot tiešus savstarpējus kontaktus un izvērst darbību elektroniskajā vidē. Tīmekļa vietnē *www.latvija.lv* iesniegtam iesniegumam tiek pārbaudīta personas identitāte atbilstoši šajā portālā pieejamiem autentifikācijas veidiem. Jānorāda, ka normatīvajos tiesību aktos paredzētā prasība pēc personas paraksta ir ietverta ar mērķi pārliecināties, ka konkrētā persona ir tā, kas vēlas iniciēt procesu iestādē. Attiecībā uz iesniegumiem, kas ārkārtējās situācijas laikā tiek iesniegti, izmantojot portālu *www.latvija.lv*, šis mērķis būtu uzskatāms par sasniegtu. Ārkārtējās situācijas laikā ir īpaši svarīgi nepieļaut formālu pieeju jautājumu risināšanā. Kā norādīts juridiskajā literatūrā, procesuālo normu ievērošana nav pašmērķis. Katra procesuālā norma ir radīta, lai nodrošinātu kāda lietderīga mērķa sasniegšanu, un līdz ar to, piemērojot procesuālo normu, tā jāinterpretē, ņemot vērā tās mērķi. Iesniegumam izvirzīto prasību mērķis ir nodrošināt, lai iestādei būtu iespējams saprast, kas un ko lūdz, lai secīgi varētu attiecīgo iesniegumu adekvāti izskatīt.³

Likums paredz, ka ārkārtējās situācijas laikā iestāde atsevišķos gadījumos var pieņemt telefonisku iesniegumu par administratīvā akta izdošanu, ja iestādei ir citas iespējas identificēt iesniedzēju un viņa izteikto prasījumu. Šāds regulējums ir noteikts kā izņēmums, kas ir piemērojams tikai īpašos gadījumos, ja iestāde, saņemot iesniegumu telefoniski, var identificēt iesniedzēju un viņa prasījumu. Tā, piemēram, iestāde personas identificēšanai var lūgt nosaukt kādu īpašu viņu identificējošu informāciju, piemēram, attiecīgās iestādes piešķirto klienta numuru, attiecīgā īpašuma datus, ja attiecināms, kā arī

fiksēt telefonsarunu iesnieguma iesniegšanas pierādīšanas nolūkos.

Likums paredz, ka uzziņas par šo likumu un tam pakārtoto normatīvo aktu piemērošanu neizsniedz. Šāds ierobežojums ir ieviests, lai iestādes varētu mērķtiecīgi izmantot tām pieejamos cilvēkresursus ārkārtējās situācijas laikā, nodrošinot ierosināto administratīvo lietu izskatīšanu. Uzziņa ir tiesību institūts, ar kuru pirms lietas uzsākšanas persona var uzzināt iestādes viedokli par savām tiesībām konkrētā situācijā. Ņemot vērā, ka tiesiskā situācija ārkārtējās situācijas laikā ir dinamiska, kā arī iestādēm tiek piešķirta papildu kompetence tādu administratīvo aktu izdošanā, kuru mērķis ir novērst un pārvarēt ar Covid-19 izplatību saistīto sabiedrības apdraudējumu un tā sekas, likumdevējs ir paredzējis uzziņas sniegšanas regulējumu sašaurināt, neattiecinot to uz šo likumu un tam pakārtotajiem normatīvajiem aktiem. Jāņem vērā, ka likums neparedz, ka citos gadījumos, kas nav saistīti ar šo likumu vai tam pakārtoto normatīvo aktu piemērošanu, uzziņu iestāde drīkstētu nesniegt. Šādos gadījumos iestādei uzziņa jāsniedz Administratīvā procesa likumā vai speciālajā likumā noteiktajā kārtībā.

[2] Administratīvā procesa likuma 64. pants noteic administratīvā akta izdošanas termiņu – tas ir viens mēnesis, ko iestāde var pagarināt līdz četriem mēnešiem vai, ja nepieciešama ilgstoša fakta konstatācija, – līdz vienam gadam (lēmumu pieņem augstāka iestāde, ja tāda ir). Citos likumos var būt noteikti citi termiņi, MK noteikumos – īsāki termiņi administratīvā akta izdošanai.

Ārkārtējās situācijas laikā var rasties objektīvi iemesli, kuru dēļ normatīvajos aktos noteiktos termiņus nevar ievērot. Tāpēc likuma 3. panta otrā daļa paredz iestādes tiesības pagarināt administratīvā akta izdošanas termiņu uz laiku, ne ilgāku par diviem mēnešiem pēc ārkārtējās situācijas beigām, par to paziņojot iesniedzējam, ja objektīvu iemeslu dēļ likumā noteikto administratīvā akta izdošanas termiņu nav iespējams ievērot un iestāde ir izmantojusi Administratīvā procesa likumā vai citā likumā paredzētās termiņa pagarināšanas iespējas.

Jānorāda, ka likuma 3. panta otrā daļa nepiešķir tiesības pagarināt jebkura administratīvā akta izdošanas termiņu tāpēc vien, ka ir izsludināta ārkārtējā situācija. Iestādei katrā konkrētā gadījumā ir jāizvērtē, vai saistībā ar izsludināto ārkārtējo situāciju pastāv tādi objektīvi iemesli, kas liedz administratīvā akta izdošanu normatīvajā aktā noteiktajā termiņā (piemēram, normatīvais akts paredz personas klātbūtni iestādē noteiktu darbību veikšanai, un ārkārtējās situācijas laikā to nav iespējams nodrošināt). Tāpat arī iestādei ir jāizdara apsvērumi, tieši cik ilgs laiks ir nepieciešams lēmuma pieņemšanai.

No likuma 3. panta otrās daļas izriet, ka tās mērķis ir neradīt pārmērīgu administratīvo slogu iestādēm Covid-19 radīto apstākļu dēļ. Tādēļ, ja, piemēram, iestāde ir pagarinājusi administratīvā akta izdošanas termiņu uz laiku līdz četriem mēnešiem, tad šī iestāde ir kompetenta lemt par termiņa pagarinājumu saskaņā ar šajā likumā paredzēto regulējumu. Likums ļauj objektīvu iemeslu dēļ

3 Višķere I. 56. pants. Lietas ierosināšana uz iesnieguma pamata. Grām.: Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr. iur. J. Briedes zin.red. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 538. lpp.

pagarināt arī tos administratīvo aktu izdošanas termiņus, kas noteikti citos likumos.

Lēmums par termiņa pagarinājumu var būtiski ietekmēt administratīvās lietas dalībnieku tiesības vai tiesiskās intereses, tāpēc ir paredzēts, ka šo lēmumu var apstrīdēt un pārsūdzēt.

[3] Administratīvā procesa likuma 360.¹ pants paredz administratīvā akta izpildes noilguma termiņus. Ievērojot, ka ārkārtējās situācijas laikā daudzi iedzīvotāji lielākoties ir nonākuši finansiālās grūtībās un administratīvā akta izpilde varētu būt apgrūtināta, kā arī ņemot vērā iestāžu kapacitātes samazināšanos, lai nodrošinātu administratīvā akta piespiedu izpildi, likums noteic, ka administratīvā akta izpildes noilguma termiņā neieskaita ārkārtējās situācijas laiku. Administratīvā akta piespiedu izpildi, kas uzsākta līdz ārkārtējās situācijas izsludināšanai, aptur uz ārkārtējās situācijas laiku, izņemot Administratīvā procesa likuma 360. panta otrajā un trešajā daļā noteiktos gadījumus.

Administratīvā procesa likuma 360. panta otrajā un trešajā daļā ir noteikts:

“(2) Administratīvo aktu var izpildīt piespiedu kārtā jau ar spēkā stāšanās brīdi, negaidot, kad tas kļuvis neapstrīdams un līdz piespiedu izpildes sākumam vēl nav izpildīts labprātīgi, ja:

- 1) izpilde ar spēkā stāšanās brīdi paredzēta citā likumā;
- 2) iestāde administratīvajā aktā īpaši nosaka, ka tas izpildāms jau ar spēkā stāšanās brīdi, pamatojot steidzamību ar to, ka jebkura kavēšanās tieši apdraud valsts drošību, sabiedrisko kārtību, vidi, personas dzīvību, veselību vai mantu;
- 3) administratīvais akts izdots saskaņā ar šā likuma 69. panta pirmās daļas noteikumiem.

(3) Policijas, robežsardzes, ugunsdzēsības dienesta un citu likumā pilnvarotu amatpersonu administratīvie akti, kas izdoti, lai nekavējoties novērstu tiešus draudus valsts drošībai, sabiedriskajai kārtībai, videi, personas dzīvībai, veselībai un mantai, ir izpildāmi piespiedu kārtā jau ar to spēkā stāšanās brīdi.”

Administratīvā akta piespiedu izpildes apturēšana paredz, ka ārkārtējās situācijas laikā netiek veiktas darbības uzsāktās administratīvā akta piespiedu izpildes ietvaros. Tajos gadījumos, kad administratīvā akta piespiedu izpilde vēl nav uzsākta, pēc administratīvā akta labprātīgas izpildes termiņa beigām ārkārtējās situācijas laikā administratīvā akta piespiedu izpildi neuzsāk. Tas izriet no likuma 3. panta otrās daļas pirmā teikuma, saskaņā ar kuru administratīvā akta izpildes noilguma termiņā neieskaita ārkārtējās situācijas laiku.

Ir jāuzsver, ka šis regulējums ir attiecināms uz administratīvā akta piespiedu izpildi. Administratīvā akta labprātīga izpilde ir veicama parastajā kārtībā.

[4] Likums paredz ieņēmumu no iepriekš minētā attiecībā uz nodokļu administrācijas izdoto administratīvo aktu piespiedu izpildi, proti, šādu administratīvo aktu piespiedu izpilde ārkārtējās situācijas laikā netiek apturēta.

Saskaņā ar likuma “Par nodokļiem un nodevām” 1. panta 5. punktu nodokļu administrācija ir Valsts ieņēmumu

dienests un tā izveidotas institūcijas, pašvaldības domes ieceltas amatpersonas vai izveidotas iestādes, kā arī citas valsts institūcijas, ja tās paredzētas konkrētos likumos. No minētā secināms, ka Valsts ieņēmumu dienesta administrēto nodokļu piespiedu izpilde tiek turpināta vispārējā kārtībā. Tāpat arī pašvaldības, kas administrē nekustamā īpašuma nodokli saskaņā ar likumu “Par nekustamā īpašuma nodokli”, turpina uzsākt piespiedu izpildi par nesamaksājamiem nekustamā īpašuma nodokļa maksājumiem.

Šāds ieņēmums likumā ir noteikts, lai nodrošinātu budžeta ieņēmumus un tautsaimniecības stabilitāti kopumā. Ir jāņem vērā, ka arī ārkārtējā situācijā nodokļu maksātāju rīcībā ir tiesiski instrumenti, lai rastu risinājumu gadījumiem, kad jāuzsāk vai tiek veikta nodokļu administrācijas izdotā administratīvā akta piespiedu izpilde, piemēram, vērsties Valsts ieņēmumu dienestā ar iesniegumu, lūdzot pieņemt lēmumu par nodokļu samaksas termiņa pagarināšanu vai labprātīgu izpildi.

[5] Valsts ieņēmumu dienestam ir noteiktas tiesības apturēt uzsāktos nodokļu un muitas kontroles pasākumus (arī tad, ja uzsāktais administratīvais process ir apstrīdēšanas stadijā) uz laiku, kamēr valsts teritorijā ir spēkā ārkārtējā situācija. Minētais laikposms netiek ieskaitīts termiņajos nodokļu kontroles pasākumu termiņos. Kontroles pasākumu norisē ir ļoti svarīga nodokļu administrācijas un nodokļu maksātāja sadarbība. Tā, piemēram, neatņemama nodokļu revīzijas (audita) sastāvdaļa ir sākumsaruna, kad nodokļu auditors tiekas ar nodokļu maksātāju, lai iegūtu plašāku informāciju par nodokļu maksātāja saimniecisko darbību, grāmatvedības uzskaiti, noskaidro personas, kuras ir atbildīgas par nodokļu audita procesā izskatāmo jautājumu risināšanu, vienojas ar nodokļu maksātāju par darba telpām, grāmatvedības dokumentu saņemšanu, informācijas apmaiņas veidu un citiem jautājumiem. Tāpat sadarbšanās ar nodokļu administrācijas amatpersonām izpaužas kā tās pieprasījumu par papildu informāciju iesniegšanu izpilde. Ņemot vērā, ka ir dokumenti, kurus nesaņemot Valsts ieņēmumu dienestam nav iespējama vai ir apgrūtināta konkrētā vai cita nodokļu maksātāja budžetā iemaksājamās nodokļa summas vai pārmaksas summas noteikšana, nodokļu administrācijas amatpersonām nereti ir būtiski tikties klātienē ar nodokļu maksātāju dokumentu saņemšanai. Tomēr, tā kā Latvijas teritorijā ir izsludināta ārkārtējā situācija un ievērojot to, ka, veicot nodokļu un muitas kontroles pasākumus, ir nepieciešama nodokļu maksātāja aktīva klātbūtne, kaut vai tajā aspektā, ka viņam administratīvā procesa ietvaros ir arī nodrošinātas tiesības iesniegt iestādei savus pierādījumus, kas nereti ir daudz un dažādu veidu darījumu dokumenti, kurus nav iespējams nodokļu administrācijai iesniegt elektroniski (bet tikai papīra veidā, tos klātienē nogādājot Valsts ieņēmumu dienestā), ir nepieciešams paredzēt Valsts ieņēmumu dienesta tiesības ārkārtējās situācijas laikā apturēt uzsāktos nodokļu un muitas kontroles pasākumus. Tādējādi Valsts ieņēmumu dienestam būs tiesības izvērtēt un noteikt, vai konkrētais uzsāktais pasākuma veids ir apturams (piemēram, konstatējot, ka tā

sekmīgai norisei ir nepieciešama aktīva nodokļu maksātāja līdzdalība un to nevar nodrošināt elektroniskā veidā) vai turpināms (piemēram, konstatējot, ka nodokļu maksātāja aktīva līdzdalība ir notikusi jau pirms ārkārtējās situācijas izsludināšanas un turpmākais process ir tikai iesniegto pierādījumu izvērtēšana). Tāpat saistībā ar valsts notiekošajiem procesiem nodokļu maksātāji lielākoties ir nonākuši finansiālās grūtībās, līdz ar to šobrīd, neraugoties uz notikušajiem normatīvo tiesību aktu pārkāpumiem, nevajadzētu vēl uzrēķināt papildu maksājumus, kurus visdrīzāk nodokļu maksātāji šobrīd nebūs spējīgi samaksāt. Ņemot vērā, ka atsevišķi nodokļu kontroles pasākumi ir terminēti, kā, piemēram, nodokļu revīzija (audits), kas saskaņā ar likuma "Par nodokļiem un nodevām" 23. panta trešo daļu ir jāpabeidz ne vēlāk kā 90 dienu laikā no nodokļu revīzijas (audita) uzsākšanas dienas, un ievērojot to, ka minētajā likumā ir noteikti konkrēti laikposmi, kas netiek ieskaitīti nodokļu revīzijā (auditā), attiecīgi ar likumu ir noteikts, ka laikposms, kad ir apturēts uzsāktais nodokļu kontroles pasākums, netiek ieskaitīts nodokļu kontroles pasākumu veikšanai noteiktajā termiņā.

[6] Likuma 3. panta sestā daļa paredz administratīvā procesa dalībnieka tiesības uz procesuālā termiņa pagarinājumu vai atjaunošanu, ja procesuālā termiņa beigas iestājas ārkārtējās situācijas laikā, izņemot gadījumu, kad iepriekš noteiktā procesuālā termiņa ievērošana ir nepieciešama Covid-19 izplatības apkarošanai vai valsts demokrātiskās iekārtas pastāvēšanai ārkārtējās situācijas laikā. Šis regulējums ir vērsts uz administratīvā procesa dalībnieku tiesību aizsardzību ārkārtējās situācijas laikā, lai personas savas tiesības, piemēram, apstrīdēt vai pārsūdzēt lēmumu, varētu izmantot pēc ārkārtējās situācijas beigām. Ir jāņem vērā, ka ārkārtējās situācijas laikā, ievērojot MK 2020. gada 12. marta rīkojuma Nr. 103 "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu" noteiktos ierobežojumus, personām var nebūt iespējas (vai tā varētu būt būtiski apgrūtināta) saņemt juridisko palīdzību vai izmantot elektronisko vidi dokumentu iesniegšanai, ja tāda nav pieejama dzīvesvietā, kā arī nosūtīt pasta sūtījumu, ja nepieciešams iegādāties pastmarkas. Ievērojot minēto, attiecīgo procesuālo darbību ir pieļaujams veikt pēc ārkārtējās situācijas beigām.

Administratīvā procesa likums paredz dažādus procesuālos termiņus. Piemēram, saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 185. panta pirmo daļu pieteikumu par administratīvā akta atcelšanu tiesā var iesniegt viena mēneša laikā no dienas, kad stāties spēkā augstākās iestādes lēmums par apstrīdēšanas iesniegumu. Ja termiņš administratīvā akta pārsūdzēšanai beidzas ārkārtējās situācijas laikā, tad personai ir tiesības pieteikumu iesniegt pēc ārkārtējās situācijas beigām. Lai gan likumā tiešā tekstā nav paredzēts, cik ilgā laikā pēc ārkārtējās situācijas beigām attiecīgā procesuālā darbība jāveic, administratīvā procesa dalībniekam tas būtu jādara saprātīgā termiņā. Saprātīgs termiņš ir tāds, kas ir pietiekams un nav pārmērīgs attiecīgās darbības veikšanai. Par mērauklu saprātīga termiņa noteikšanai var izmantot normatīvajos aktos noteiktos

termiņus, kas paredzēti attiecīgās procesuālas darbības veikšanai. Piemēram, pieteikuma iesniegšanas tiesā gadījumā tas būtu viens mēnesis pēc ārkārtējās situācijas beigām.

Administratīvā procesa likuma 46. un 47. pants nozīmē, ka attiecīgo procesuālo termiņu var atjaunot vai pagarināt pēc administratīvā procesa dalībnieka lūguma, iesniedzot šo lūgumu attiecīgajai iestādei vai tiesai. Turokot šīs normas kopsakarā ar likuma 3. panta sešto daļu, administratīvā procesa dalībniekam, kurš vēlas izmantot tiesības veikt attiecīgo procesuālo termiņu pēc ārkārtējās situācijas beigām, ir jāiesniedz attiecīgs lūgums iestādei vai tiesai. Iepriekš minētajā piemērā par pieteikuma iesniegšanu tiesā vienlaikus ar pieteikumu ir jālūdz nokavētā procesuālā termiņa atjaunošana. No likuma 3. panta sestās daļas izriet, ka procesuālā termiņa iestāšanās ārkārtējās situācijas laikā ir pietiekams pamats termiņa pagarināšanai vai atjaunošanai.

4. pants

(1) **Mutvārdu tiesas sēdes tiesās tiek noturētas lietas, kas saistītas ar nozīmīgu personas tiesību aizskārumu un objektīvu steidzamību. Par mutvārdu tiesas sēžu pārcelšanu tiesa laikus informē procesā iesaistītās personas.**

(2) **Civillietas tiesa izskata rakstveida procesā, ja ir iespējams nodrošināt lietas dalībnieku procesuālo tiesību ievērošanu un tiesa nav atzinusi par nepieciešamu lietu iztiesāt tiesas sēdē. Par civillietas iztiesāšanu rakstveidā tiesa laikus informē lietas dalībniekus, nosakot termiņu papildu paskaidrojumu vai citu procesuālo lūgumu iesniegšanai.**

(3) **Krimināllietu apelācijas kārtībā var iztiesāt rakstveida procesā arī citos Kriminālprocesa likumā neminētos gadījumos, ja pret to neiebilst prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar.**

(4) **Augstākās tiesas priekšsēdētājs, konsultējoties ar apgabaltiesu un rajonu (pilsētu) tiesu priekšsēdētājiem, var noteikt tiesas procesa organizēšanas kārtību ārkārtējās situācijas laikā.**

(5) **Ārkārtējai situācijai beidzoties, tiesa nodrošina to lietu izskatīšanu ārpus kārtas, kurās saistībā ar ārkārtējo situāciju iztiesāšana tika atlikta vai iztiesāšanā tika izsludināts pārtraukums.**

Līdz ar ārkārtējās situācijas ieviešanu pārskatīta tiesu darba organizācija.

Lietu izskatīšana klātienē, tas ir, mutvārdu procesā, tiek organizēta atsevišķos gadījumos, ja lieta saistīta ar nozīmīgu personas tiesību aizskārumu un objektīvu steidzamību. Mutvārdu procesu ierobežošana kā piesardzības pasākums ir noteikts vairākās ES valstīs, tomēr reti kura valsts ir noteikusi konkrētu lietu katalogu, uzskaitot lietas, kas skatāmas mutvārdos. Tādu ir noteikusi, piemēram, Igaunija, tikmēr pārējās valstis to atstājušas tiesas vērtējumam, ņemot vērā katras individuālas lietas apstākļus. Vienlaikus uzsverams, ka arī Igaunijas izveidotajam uzskaitījumam ir tikai rekomendējošs raksturs

un tajā ir ietvertas lietas, kas saistītas ar bērna nošķiršanu no vecākiem; aizgādības nodibināšana; rīcības spējas lietas; patvēruma meklētāju lietas; pārkāpumi, kas saistīti ar ārkārtējās situācijas ierobežojumiem; izsludināšana meklēšanā; apcietinājuma noteikšana vai pārskatīšana; pirmstermiņa atbrīvošana sakarā ar smagu slimību; atbrīvošana pret galvojumu un citas lietas, ja tiesa tās atzīst par steidzamām.

Līdzīgi arī Latvijā primāri tās ir lietas, kas saistītas ar:

- 1) personas fiziskās brīvības vai rīcības spējas ierobežošanu;
- 2) lietas, kas skar bērna tiesības un ir risināmas neatliekami;
- 3) lietas, kas saistītas ar neatliekamiem pasākumiem, lai novērstu draudus personu dzīvībai vai veselībai;
- 4) lietas, kas saistītas ar ārkārtējās situācijas laikā noteikto noteikumu ievērošanas uzraudzību.

Ja tiek atzīts, ka ir pamats lietu izskatīt mutvārdu procesā, primāri izvērtējama attālināta procesa organizēšana. Ja process tiek organizēts klātienē, ievērojami obligātie piesardzības pasākumi ārkārtējās situācijas laikā (2 metru distance starp tiesas zālē esošajām personām, virsmu dezinfekcija u.c.).

Attiecībā uz civillietām likumdevējs ir noteicis, ka tiesas visās trijās instancēs visas civillietas skata rakstveida procesā, ja iespējams nodrošināt lietas dalībnieku procesuālo tiesību ievērošanu un taisnīgai lietas izspriešanai mutiska lietas izskatīšana nav būtiska. Izņēmuma gadījumā mutvārdu procesā var skatīt lietas, kas saistītas ar nozīmīgu personas tiesību aizskārumu un objektīvu steidzamību, ja tās nevar izskatīt rakstveida procesā.

Ja tiesa atzīst, ka lietu nevar izskatīt rakstveida procesā un lieta nav saistīta ar nozīmīgu personas tiesību aizskārumu vai objektīvu steidzamību, lietas izskatīšanu pārceļ. Beidzoties ārkārtējai situācijai, tiesa nodrošina pārcelto lietu izskatīšanu ārpus kārtas.

Tiesa katru lietu vērtē individuāli. Tajā skaitā tiesa vērtē samērību starp strīda noregulējuma savlaicīgu panākšanu rakstveida procesā pret lietas izskatīšanas pārcelšanu uz vēlāku pēckrīzes laiku (nepastāvot situācijai, kas saistīta ar nozīmīgu personas tiesību aizskārumu vai objektīvu steidzamību).

Tiesa, ņemot vērā konkrētās lietas apstākļus, izvērtē, vai taisnīgai lietas izspriešanai mutiska lietas izskatīšana noteikti ir vajadzīga, tātad vai CPL 74. panta otrajā daļā noteiktās pušu civilprocesuālās tiesības (piedalīšanās tiesas sēdē (2. punkts), tiesības dot tiesai mutvārdu paskaidrojumus (7. punkts), piedalīšanās pierādījumu pārbaudē (5. punkts) un CPL 10. panta otrajā daļā noteiktās tiesības (piedalīšanās liecinieku un ekspertu nopratināšanā, piedalīšanās tiesu debatēs) var ietekmēt faktisko apstākļu noskaidrošanu un pareizu strīda izšķiršanu.

Tā kā lietas dalībniekam ārkārtas situācijas laikā pastāv ierobežojumi iepazīties ar lietas materiāliem klātienē, tiesai jānodrošina, ka visiem lietas dalībniekiem tiek nosūtīti visi lietā iesniegtie pierādījumi, nodrošinot iespēju tos vērtēt, pārbaudīt un par tiem izteikties (sniegt viedokli).

Savukārt attiecībā uz civillietu sagatavošanu iztiesāšanai tiesai (tiesnesim) piešķirtas tiesības noteikt lietas, kura bijusi nolikta izskatīšanai tiesas sēdē, izskatīšanu rakstveidā, ja ir iespējams pilnvērtīgi nodrošināt lietas dalībnieku procesuālo tiesību ievērošanu, tostarp, ja tiesas rīcībā ir visa informācija, kas nepieciešama lietas izskatīšanai un tiesai nav jānoskaidro papildu apstākļi tiesas sēdē.

Attiecībā uz krimināllietām norādāms, ka Kriminālprocesa likuma 559. panta ceturrtā daļa un 563. panta pirmā prim daļa jau šobrīd paredz vairākus gadījumus, kad krimināllietā apelācijas kārtībā var tikt izskatīta un tiesa nolēmumu taisa rakstveida procesā, tomēr šis uzskaitījums ir pārāk šaurs un ārkārtējās situācijas apstākļos bija paplašināms, nodrošinot raitu kriminālprocesu norisi un vienlaikus mazinot riskus gan lietu dalībnieku, gan tiesnešu un tiesu darbinieku veselībai. Attiecīgi 4. panta trešā daļa paredz tiesības tiesai iztiesāt krimināllietu apelācijas kārtībā arī Kriminālprocesa likuma 559. panta ceturrtajā daļā neminētos gadījumos, taisot kādu no Kriminālprocesa likuma 563. pantā noteiktajiem nolēmumiem. Proti, ārkārtējās situācijas laikā tiesa būtu tiesīga pieņemt Kriminālprocesa likuma 563. panta pirmajā daļā minētos nolēmumus arī lietās, kas izskatītas rakstveida procesā.

Papildus 4. panta ceturrtajā daļā noteikts, ka ārkārtējās situācijas apstākļos, lai nodrošinātu tiesu spēju operatīvi piemēroties situācijas izmaiņām, paredzēts, ka Augstākās tiesas priekšsēdētājs, konsultējoties ar rajonu (pilsētu) un apgabaltiesu priekšsēdētājiem, var noteikt tiesas procesa organizēšanas kārtību, proti – noteikt vienotu kārtību attiecībā uz citiem šajā likumā neminētiem jautājumiem, ja tādu nepieciešamību noteic ierobežojumi, kas noteikti, lai ierobežotu Covid-19 izplatīšanos.

Attiecībā uz 4. panta trešo daļu: Kriminālprocesa likuma 559. panta ceturrtā daļa un 563. panta pirmā prim daļa šobrīd paredz vairākus gadījumus, kad krimināllietā apelācijas kārtībā var tikt izskatīta un tiesa nolēmumu taisa rakstveida procesā. Tomēr šis uzskaitījums ir pārāk šaurs un ārkārtējās situācijas apstākļos nedod tiesības krimināllietu izskatīt rakstveidā arī citos objektīvi nepieciešamos gadījumos, nodrošinot raitu kriminālprocesu norisi un vienlaikus mazinot riskus gan lietu dalībnieku, gan tiesnešu un tiesu darbinieku veselībai. Attiecīgi likuma 4. panta trešajā daļā ir noteiktas tiesības tiesai iztiesāt krimināllietu apelācijas kārtībā arī Kriminālprocesa likuma 559. panta ceturrtajā daļā neminētos gadījumos. Tāpat likuma 4. panta trešā daļa nosaka, ka ārkārtējās situācijas laikā tiesa ir tiesīga pieņemt Kriminālprocesa likuma 563. panta pirmajā daļā minētos nolēmumus arī rakstveidā.

5. pants

(1) Ja administratīvā pārkāpuma lietu neizskata uzreiz pēc pārkāpuma konstatēšanas, administratīvā pārkāpuma protokolu var sastādīt bez tās personas klātbūtnes, kuru sauc pie administratīvās atbildības, un institūcija (amatpersona) administratīvā pārkāpuma lietu izskata un lēmumu lietā pieņem rakstveida procesā, pamatojoties uz lietā esošajiem dokumentiem. Izskatot lietu

rakstveida procesā, institūcija (amatpersona) rakstveida procesa būtībai atbilstošā veidā procesa dalībniekiem nodrošina to pašu tiesību apjomu, ko mutvārdu procesā.

(2) Tiesa administratīvo pārkāpumu lietas izskata rakstveida procesā.

(3) Institūcija (amatpersona), kas izskata administratīvā pārkāpuma lietu, var pagarināt lēmuma pieņemšanas termiņu, bet ne ilgāk par diviem mēnešiem pēc ārkārtējās situācijas beigām. Šādā gadījumā uzskatāms, ka attiecīgi pagarinās arī administratīvā pārkāpuma lietvedības noilguma termiņš.

(4) Iepazīšanās ar administratīvā pārkāpuma lietas materiāliem tiek nodrošināta attālināti pēc attiecīga personas parakstīta pieteikuma nosūtīšanas iestādei, uz personas norādīto e-pasta adresi triju darbdienu laikā pēc pieteikuma saņemšanas tiek nosūtot skenētas lietas materiālu kopijas.

Likuma 5. pantā ir regulēta administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšana ārkārtējās situācijas laikā. Administratīvo pārkāpumu lietas var iedalīt divās lietu kategorijās – lietas, ko izskata uzreiz pēc pārkāpuma konstatēšanas pārkāpuma izdarīšanas vietā, un lietas, ko izskata iestādē. Ja administratīvā pārkāpuma lietu nav iespējams izskatīt pārkāpuma izdarīšanas vietā, procesa dalībnieki tiek aicināti ierasties uz iestādi uz lietas izskatīšanu. Ievērojot to, ka vienas lietas izskatīšanas laikā vienuviet var pulcēties samērā liels cilvēku skaits (persona, kuru sauc pie atbildības, aizstāvis, amatpersona, cietušais, ja tāds ir lietā, vai tā pārstāvis, liecinieki utt.), ārkārtējās situācijas laikā epidemioloģiskās drošības risku mazināšanai likums paredz instrumentus, kā ierobežot klātienē kontaktus administratīvo pārkāpumu lietvedības ietvaros.

Likums piešķir institūcijai (amatpersonai) tiesības administratīvā pārkāpuma protokolu sastādīt bez tās personas klātbūtnes, kuru sauc pie administratīvās atbildības. Tās ir amatpersonas tiesības, bet ne pienākums. Proti, ja amatpersona atzīst to par lietderīgu, tā var sastādīt protokolu pie atbildības saucamās personas klātbūtnē, taču tam ir jābūt pamatotam ar īpašu vajadzību. Pie atbildības saucamajai personai nav subjektīvo tiesību pieprasīt protokola sastādīšanu tās klātbūtnē. Ja institūcija (amatpersona) nolemj protokolu sastādīt klātienē, ir jāievēro valstī noteiktās epidemioloģiskās drošības prasības.

Likums noteic, ka institūcija (amatpersona) administratīvā pārkāpuma lietu izskata un lēmumu lietā pieņem rakstveida procesā, pamatojoties uz lietā esošajiem dokumentiem. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss (turpmāk – LAPK) šobrīd paredz iespēju lietas izskatīt rakstveida procesā tikai tiesas stadijā, taču iestādēm šādas tiesības LAPK nepiešķir. Tā kā ārkārtējā situācija pati par sevi nav pamats administratīvo pārkāpumu lietvedības apturēšanai, taču vienlaikus ir jāpasargā personas no veselības apdraudējuma, likumdevējs ir noteicis, ka iestādes stadijā administratīvo pārkāpumu lietas ir izskatāmas rakstveida procesā. Vienlaikus likums paskaidro rakstveida procesa būtību – lēmumu lietā pieņem, pamatojoties uz lietā esošajiem dokumentiem.

Institūcijām (amatpersonām) jāņem vērā, ka rakstveida process ir viena no procesa iespējamām formām, kas atšķiras ar komunikācijas veidu, taču procesa norises kārtību un procesa dalībnieku tiesību apjomu tas neietekmē. Likums *expressis verbis* noteic, ka, izskatot lietu rakstveida procesā, institūcija (amatpersona) rakstveida procesa būtībai atbilstošā veidā procesa dalībniekiem nodrošina to pašu tiesību apjomu, ko mutvārdu procesā.

Likums paredz detalizētāku regulējumu attiecībā uz vienu no personām nodrošināmajām tiesībām – likuma 5. panta ceturtā daļa regulē kārtību, kādā ir nodrošināmas procesā iesaistīto personu tiesības iepazīties ar lietas materiāliem, proti, lietas materiāli triju darbdienu laikā pēc attiecīga pieteikuma saņemšanas ir nosūtāmi uz personas norādīto e-pasta adresi. Taču apstākļi, ka likums īpaši atrunā tikai vienu no procesa dalībnieku tiesībām, nenozīmē, ka citas tiesības nav jānodrošina. Rakstveida procesā personām ir jānodrošina tiesības tikt uzklautām, tiesības izteikt lūgumus utt. Organizējot savu darbu, amatpersonām ir jāņem vērā likuma “Par valsts institūciju darbību ārkārtējās situācijas laikā saistībā ar Covid-19 izplatību” 2. pantā noteiktos principus, tostarp atsakoties no juridiskā formālisma un darba organizāciju pielāgojot ārkārtējās situācijas apstākļiem.

Ņemot vērā, ka lietas izskatīšana rakstveida procesā prasa vairāk laika nekā mutvārdu procesā, kā rezultātā iestādēm varētu būt grūtības iekļauties LAPK 270. pantā noteiktajā lietas izskatīšanas termiņā, likums paredz iespēju pagarināt lietas izskatīšanas termiņu, bet ne ilgāk par diviem mēnešiem pēc ārkārtējās situācijas beigām. Kaut arī likums to nenoteic, institūcijai (amatpersonai) lēmums par lēmuma pieņemšanas termiņa pagarinājumu ir jāpaziņo procesa dalībniekiem.

Lai nerastos pārpratumi attiecībā uz lēmuma pieņemšanas pieļaujamību termiņa pagarinājuma gadījumā, likums arī noteic, ka, pagarinot lēmuma pieņemšanas termiņu, attiecīgi pagarinās arī administratīvā pārkāpuma lietvedības noilguma termiņš. Tas nozīmē, ka, ja ārkārtējās situācijas laikā būs iestājies lietvedības noilgums, taču amatpersona līdz noilguma termiņa beigām būs pieņēmusi lēmumu par lēmuma pieņemšanas termiņa pagarinājumu, lēmumu lietā varēs pieņemt arī pēc noilguma termiņa notecējuma. Taču tas nevar notikt vēlāk par diviem mēnešiem pēc ārkārtējās situācijas beigām.

Tiesām LAPK paredz iespēju lietas izskatīt rakstveida procesā, taču vienlaikus LAPK paredz, ka rajona (pilsētas) tiesa mutvārdu procesu nosaka, ja to lūdz persona, kura saukta pie administratīvās atbildības, cietušais vai prokurors. Ārkārtējās situācijas laikā tiesas būs tiesīgas visas lietas neatkarīgi no procesa dalībnieku lūguma izskatīt rakstveida procesā.

6. pants

(1) Procesā virzītājs uz valstī izsludinātās ārkārtējās situācijas laiku var apturēt kriminālprocesu saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 378. pantā noteikto kārtību, ja ir veiktas visas procesuālās darbības, kas iespējamas

bez aizdomās turētā vai apsūdzētā, un ja ir noskaidroti apstākļi, kas liedz aizdomās turētajam vai apsūdzētajam piedalīties kriminālprocesā saistībā ar valstī izsludināto ārkārtējo situāciju.

(2) Valstī izsludinātās ārkārtējās situācijas laikā var nepiemērot Kriminālprocesa likuma 140. panta 2.¹, piekto un septīto daļu, ja procesa virzītājam ir iespējams ar tehniskiem līdzekļiem pārliecināties par citā telpā vai ēkā esošās personas identitāti.

[1] Attiecībā uz likuma 6. panta pirmo daļu.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 378. pantu procesa virzītājs aptur kriminālprocesu, ja ir veiktas visas procesuālās darbības, kas iespējamas bez aizdomās turētā vai apsūdzētā, un ja ir konstatēts kāds no šā panta pirmajā daļā minētajiem apstākļiem. Starp šiem apstākļiem nav minēts neviens tāds apstāklis, uz kura pamata kriminālprocesu varētu apturēt, ja, piemēram, aizdomās turētais vai apsūdzētais ir spiests atrasties pašizolācijā uz noteiktu laiku, proti, ievērojot valstī izsludināto ārkārtējo situāciju, kriminālprocesos var tikt konstatēti gadījumi, kad kriminālprocesa turpmāka virzība nav iespējama bez aizdomās turētā vai apsūdzētā, kuram procesuālajās darbībās liedz piedalīties ārkārtējā situācijā noteiktie ierobežojumi. Tādēļ procesa virzītājam ar šā likuma 6. panta pirmo daļu ir noteiktas tiesības lemt jautājumu par kriminālprocesa apturēšanu (nevis kā pienākums), ievērojot Kriminālprocesa likuma 378. pantā noteikto kārtību. Vienlaikus jāatzīmē, ka kriminālprocesa apturēšana neietekmēs Kriminālprocesa likuma 277. pantā noteikto apcietinājuma termiņa tecējumu.

Norma atbilst Latvijas starptautiskajām saistībām, kas izriet no Konvencijas 6. panta un 1. protokola 1. panta, jo procesa apturēšana un ar to saistīto personas tiesību ierobežošanas termiņu apturēšana nepieciešama vispārējo sabiedrības interešu nodrošināšanai. Turklāt norma pieprasa procesa virzītājam pirmstiesas kriminālprocesa apturēšanai noskaidrot, ka attiecībā uz aizdomās turēto vai apsūdzēto pastāv apstākļi, kas liedz viņam piedalīties kriminālprocesā saistībā ar valstī izsludināto ārkārtējo situāciju, proti, pirms kriminālprocesa apturēšanas virzītājam ir jāveic individuālo apstākļu izvērtējums.

[2] Attiecībā uz 6. panta otro daļu.

Ievērojot valstī izsludināto ārkārtējo situāciju, lai varētu turpmāk nodrošināt iespēju veikt atsevišķas procesuālās darbības attālināti, tādējādi pēc iespējas izvairoties no kriminālprocesā iesaistīto personu tieša kontakta klātienē, likumprojekta 6. panta otrajā daļā iekļauta norma, kas atļauj atkāpes no Kriminālprocesa likuma 140. pantā noteiktās telefonkonferences vai videokonferences norises kārtības, t.i., procesuālā darbība vietā, kur atrodas persona, kura piedalās procesuālajā darbībā, noritētu bez pilnvarotās personas klātbūtnes gadījumos, kad procesa virzītājs pats var pārliecināties par iesaistītās personas identitāti, piemēram, videokonferences režīmā, ja tiek uzrādīts personu apliecinošs dokuments. Minētais būtiski atvieglos procesuālās darbības norisi gadījumos, kad tā tiek veikta videokonferences režīmā, proti, persona

varētu atrasties savā dzīvesvietā un tai nebūtu vajadzība doties uz institūciju, lai pilnvarotā persona pārliecinātos par viņas identitāti.

7. pants

Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padome un Latvijas Zvērinātu notāru padome var noteikt ierobežojumus apmeklētāju pieņemšanai klātienē vai lemt par tās pārtraukšanu zvērinātu tiesu izpildītāju un zvērinātu notāru prakses vietās. Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padome un Latvijas Zvērinātu notāru padome var noteikt nosacījumus, atbilstoši kuriem zvērināts tiesu izpildītājs un zvērināts notārs var lemt par amata darbības atlikšanu, ja tās izpilde nav saistīta ar nozīmīgu tiesību aizskārumu vai objektīvu steidzamību un tās izpilde var būt saistīta ar paaugstinātu risku iesaistītajām personām inficēties ar Covid-19.

Tā kā gan Tiesu izpildītāju likums, gan Notariāta likums noteic pienākumu noteiktu stundu skaitu pieņemt apmeklētājus klātienē zvērinātu tiesu izpildītāju un zvērinātu notāru prakses vietās, šis likums Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padomei un arī Latvijas Zvērinātu notāru padomei kā attiecīgi zvērinātu tiesu izpildītāju un zvērinātu notāru pārstāvības un uzraudzības institūcijām piešķir tiesības noteikt ierobežojumus apmeklētāju pieņemšanai klātienē vai lemt par tās pārtraukšanu.

Tāpat paredzēts, ka minētās institūcijas var noteikt nosacījumus, atbilstoši kuriem zvērināts tiesu izpildītājs un zvērināts notārs var lemt par amata darbības atlikšanu, ja amata darbības izpilde nav saistīta ar nozīmīgu tiesību aizskārumu vai objektīvu steidzamību un tās izpilde iesaistītajām personām var būt saistīta ar paaugstinātu risku inficēties ar Covid-19.

Piemēram, paredzēt, ka noteiktu izpildu darbību, kas paredz tiešu kontaktu ar personām, piemēram, izlikšanu, ievēšanu nekustamā īpašuma valdījumā, kustamās mantas vai nekustamā īpašuma apķīlāšanu, tāpat arī notariālo darbību veikšanas iespējāmība un nepieciešamība ir vērtējama no iespējamiem riskiem amata darbību izpildē iesaistītajām personām inficēties ar Covid-19.

8. pants

(1) Ja Latvijas Republikā izsniegtam personu apliecinošam dokumentam beidzies derīguma termiņš, šis personu apliecinošais dokuments joprojām ir izmantojams personas identificēšanai ārkārtējās situācijas laikā Latvijas Republikā. Personu apliecinoša dokumenta turētājs dokumentus jauna personu apliecinoša dokumenta izsniegšanai iesniedz 30 dienu laikā pēc ārkārtējās situācijas atcelšanas.

(2) Persona, kurai personas apliecība nepieciešama elektroniskai identitātes pārbaudei, kā arī droša elektroniskā paraksta radīšanai, attālināti var saņemt pagaidu personas apliecību, piesakoties Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē. Pagaidu personas apliecībā iekļauj iepriekš izsniegtajā personu apliecinošā dokumentā iekļautos biometrijas datus un informāciju, kas

nepieciešama personas apliecības turētāja elektroniski identitātes pārbaudei, kā arī droša elektroniskā paraksta radišanai.

Personu apliecinošu dokumenta likuma 16. panta pirmajā daļā ir uzskaitīti tie tiesiskie pamati, kuriem iestājoties personu apliecinošs dokuments kļūst lietošanai nederīgs. Viens no šādiem tiesiskajiem pamatiem ir personu apliecinoša dokumenta derīguma termiņa izbeigšanās. Minētais tiesiskais pamats personu apliecinoša dokumenta nederīgumam ir visbiežākais iemesls jauna personu apliecinoša dokumenta izsniegšanai.

Savukārt šīs tiesību normas mērķis ir nodrošināt sociālo distancēšanos un nepakļaut personas inficēšanās riskam, samazinot tiešus kontaktus ar citām personām. Proti, tiek mazināts personu skaits sabiedriskā transportā, kuras dodas uz Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi, un attiecīgā pakalpojuma gaidīšanas rindā, gan arī tiek mazināts tiešs kontakts ar personām un Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes nodarbinātajiem.

Norādāms, ka personu apliecinoša dokumenta turētājam ir pienākums iesniegt dokumentus jauna personu apliecinoša dokumenta izsniegšanai 30 dienu laikā pēc ārkārtējās situācijas atcelšanas.

Vienlaikus vēršama uzmanība, ka personu apliecinošs dokuments, kuram ir beidzies derīguma termiņš, ir izmantojams tikai personas identificēšanai ārkārtējās situācijas laikā Latvijas Republikā. Ceļošanai šāds dokuments nav izmantojams. Tāpat arī ar ārkārtējās situācijas atcelšanu šāds dokuments vairs nav izmantojams personas identificēšanai.

Visos citos gadījumos, izņemot gadījumu, kad personu apliecinošam dokumentam ir beidzies derīguma termiņš, kad personu apliecinošs dokuments ir kļuvis lietošanai nederīgs vai personu apliecinošs dokuments ir saņemams pirmreizēji (personai sasniedzot 15 gadu vecumu), personai ir pienākums saņemt (jaunu) personu apliecinošu dokumentu, pēc iespējas attālināti sazinoties ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi, piesakot apmeklējumu.

Lai ārkārtējās situācijas apstākļos personai nodrošinātu iespēju apliecināt savu identitāti elektroniskajā vidē un izmantot drošu elektronisko parakstu, tiesību norma paredz personai, attālināti sazinoties ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi, izteikt nepieciešamību saņemt drošu elektroniskā paraksta un identitātes elektroniskajā vidē apliecināšanas sertifikātus.

Uz personas pieprasījuma pamata Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, izmantojot personas iepriekš sniegtos biometrijas datus un informāciju, sagatavos pagaidu personas apliecību ar derīgiem droša elektroniskā paraksta un identitātes elektroniskajā vidē apliecināšanas sertifikātiem.

Lai nodrošinātu sociālo distancēšanos un nepakļautu personas inficēšanās riskam, persona, iepriekš piesakot savu apmeklējumu, pagaidu personas apliecību saņems attiecīgajā Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes nodaļā. Līdz ar to personai attiecīgā Pilsonības un migrācijas

lietu pārvaldes nodaļa būs jāapmeklē tikai vienu reizi, nevis divas reizes, kā tas būtu parastā situācijā.

Pagaidu personas apliecība saturēs skaidri saskatāmu atzīmi, ka šis ir pagaidu dokuments un tajā esošie droša elektroniskā paraksta un identitātes elektroniskajā vidē apliecināšanas sertifikāti tiks anulēti pēc ārkārtējās situācijas atcelšanas.

11. pants

Administratīvā soda – administratīvais arests – izpilde neatkarīgi no soda izciešanas noilguma termiņa tiek atlikta. Administratīvais arests, kurš šā iemesla dēļ netiks izpildīts un kuram iestājies noilgums, pēc ārkārtējās situācijas beigām nav izpildāms.

Regulējums par administratīvā aresta izpildi ārkārtējās situācijas apstākļos ir ietverts MK 2020. gada 12. marta rīkojumā Nr. 103 "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu" un ir pārņemts likumā "Par valsts institūciju darbību ārkārtējās situācijas laikā saistībā ar Covid-19 izplatību".

LAPK 317. panta noteic, ka lēmumu par administratīvo arestu izpilda divu gadu laikā no lēmuma par administratīvo arestu nodošanas izpildei. Administratīvo arestu izpilda Valsts policijas telpās, kurās vienlaikus atrodas vairākas personas. Šāda personu plūsma ārkārtējās situācijas laikā nav pieļaujama, jo rada nekontrolējamus inficēšanās riskus gan attiecīgajās telpās jau esošajiem, gan sabiedrībā kopumā.

Visas personas, kurām ir jāizpilda administratīvais arests, var nosacīti iedalīt divās grupās:

1) personas, attiecībā uz kurām ārkārtējās situācijas laikā aresta izpildes noilgums nebūs iestājies. Šajā gadījumā nav saskatāmas problēmas aresta izpildes atlikšanai, jo arī šobrīd praksē aresta izpilde nereti notiek, policijai un sodītajai personai vienojoties par izpildes laiku;

2) personas, attiecībā uz kurām ārkārtējās situācijas laikā iestāsies aresta izpildes noilgums. Šajā situācijā ir jāizvērtē aresta izpildes atlikšanas pieļaujamība.

Vērtējot iestādes iespējas neizpildīt arestu, konstatējama divu sabiedrības interešu sadursme – no vienas puses, jānodrošina sabiedrības drošība, pēc iespējas samazinot bīstamās infekcijas slimības izplatības risku, no otras puses, jānodrošina soda neizbēgamības princips, kas ir viens no būtiskākajiem sodu tiesību principiem. Šajā situācijā ir pamatoti atzīt, ka sabiedrības drošībai ir dodama priekšroka, īpaši ņemot vērā, ka personām, kurām ir jāizcieš administratīvais arests, tas nav vienīgais piemērotais soda veids – lielākoties tiek piemērots arī naudas sods un tiesību atņemšana, tāpēc personas nepaliek nesodītas.⁴

Ievērojot iepriekš minēto, gadījuma, ja ārkārtējās situācijas laikā arestam būs iestājies izpildes noilgums, tas vairs nebūs izpildāms – to *expressis verbis* noteic likuma 11. panta otrais teikums. Tas ir pamatojams arī ar apstākli,

4 Skat. likumprojekta "Likums par iestāžu darbību ārkārtējās situācijas laikā saistībā ar Covid-19 izplatību" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumu (anotāciju). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/A575309CA41C2AB9C225853D003E833E?OpenDocument> [aplūkots 07.04.2020.].

ka personai ir tiesības paļauties uz to, ka likumā noteiktajā termiņā neizpildītajam sodam vairs nav tiesisko seku. Turklāt jāņem vērā apstākļi, ka 2020. gada 1. jūlijā, spēkā stājoties Administratīvās atbildības likumam, administratīvais sods – administratīvais arests – vairs netiks nedz piemērots, nedz izpildīts. Tādējādi sabiedrības interešu aizskārums, neizpildot arestus, kam būs iestājies noilgums, ir ievērojami mazāks nekā indivīda tiesību aizskārums aresta izpildes noilguma termiņa pagarināšanas gadījumā.

17. pants

(1) Ārkārtējās situācijas laikā ar atsevišķu lēmumu var apturēt valsts institūciju vai valsts kapitālsabiedrību izdotu sertifikātu, licenču, apliecinājumu, apliecību, caurlaižu, atļauju, reģistrācijas dokumentu un citu tamlīdzīgu dokumentu izsniegšanu.

(2) Ja atbilstoši ārējiem normatīvajiem aktiem minēto dokumentu izsniegšana ir Ministru kabineta kompetencē, šā panta pirmajā daļā minēto lēmumu pieņem Ministru kabinets. Ja atbilstoši ārējiem normatīvajiem aktiem minēto dokumentu izsniegšana ir ministra vai ministra padotībā esošo iestāžu vai valsts kapitālsabiedrību kompetencē, šā panta pirmajā daļā minēto lēmumu pieņem attiecīgais ministrs. Ja atbilstoši ārējiem normatīvajiem aktiem minēto dokumentu izsniegšana ir valsts drošības iestādes vadītāja kompetencē, šā panta pirmajā daļā minēto lēmumu pieņem attiecīgās valsts drošības iestādes vadītājs. Ja atbilstoši ārējiem normatīvajiem aktiem minēto dokumentu izsniegšana ir pašvaldības vai neatkarīgas pilntiesīgas autonomas institūcijas kompetencē, šā panta pirmajā daļā minēto lēmumu pieņem attiecīgi pašvaldība vai neatkarīgā pilntiesīgā autonomā institūcija.

(3) Pieņemot šā panta pirmajā daļā minēto lēmumu, vienlaikus tiek pieņemts lēmums, ar kuru tiek noteikts jau izsniegtā sertifikāta, licences, apliecinājuma, apliecības, caurlaides, atļaujas, reģistrācijas dokumenta un citu tamlīdzīgu dokumentu izmantošanas termiņš, kas nevar būt ilgāks par trim mēnešiem pēc ārkārtējās situācijas beigām.

Likuma izstrādes gaitā tika saņemti daudzi ierosinājumi no ministrijām par apliecinošo dokumentu izsniegšanas apturēšanu un termiņu pagarinājumu. Lai izvairītos no pārlieku apjomīga regulējuma likuma līmenī, norma paredz, ka ārkārtējās situācijas laikā ar atsevišķu lēmumu var apturēt valsts institūciju vai valsts kapitālsabiedrību izdotu sertifikātu, licenču, apliecinājumu, apliecību, caurlaižu, atļauju, reģistrācijas dokumentu un citu tamlīdzīgu dokumentu izsniegšanu. Vienlaikus tiek pieņemts lēmums, ar kuru tiek noteikts jau izsniegto dokumentu izmantošanas termiņš, kas nevar būt ilgāks par trim mēnešiem pēc ārkārtējās situācijas beigām.

Šādam lēmumam jābalstās uz objektīva pamata – mazināt Covid-19 izplatīšanās iespējamību un attiecīgi samazināt iedzīvotāju savstarpējo saskarsmi. Tādējādi šī norma piemērojama gadījumos, kad apliecinošo dokumentu

saņemšanai nepieciešama personiska klātbūtne, piemēram, jākārto eksāmens vai jāfotografējas.

Piemēram, ārkārtas stāvokļa laikā ir ierobežota iespēja transportlīdzekļu vadītājiem apmainīt tādu vadītāja apliecību, kurai ir beidzies derīguma termiņš. Tādējādi var noteikt, ka tāda Latvijas Republikā izsniegta transportlīdzekļu vadītāja apliecība, kurai ir beidzies derīguma termiņš un normatīvajos aktos nepastāv šķēršļi šādas transportlīdzekļu vadītāju apliecības apmaiņai, ir izmantojama attiecīgās kategorijas atbilstošu transportlīdzekļu vadīšanai ārkārtējās situācijas laikā.

Saskaņā ar šo pantu ministrs drīkst pieņemt lēmumus arī par tādu atļauju un dokumentu termiņa pagarināšanu, kuru izsniegšana ir deleģēta privātpersonām (piemēram, medicīniskā izziņa vai atzinums, kas nepieciešams transportlīdzekļu vadītāja tiesību izmantošanai vai ieroču atļaujai).

Likumā “Par valsts noslēpumu” ir noteikti speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpuma objektiem pārbaužu termiņi. MK noteikumos ir noteikts pārbaudes termiņš komersantam industriālā drošības sertifikāta izsniegšanai. Lai veiktu pilnu personas vai komersanta pārbaudi, valsts drošības iestādei ir jāveic intervija par neskaiderajiem jautājumiem. Speciālās atļaujas anulēšanas vai atteikuma gadījumā personas uzklauššana un intervija ir obligāta. Ņemot vērā, ka šie jautājumi ir klasificēti, to nav iespējams veikt tiešsaistē, neklātienē, izmantojot publiskos sakaru kanālus. Valstī noteiktās ārkārtējās situācijas gadījumā ir jābūt iespējai valsts drošības iestādes vadītājam pagarināt personas vai komersanta pārbaudes termiņu un vienlaikus pagarināt izsniegto speciālās atļaujas derīguma termiņu vai industriālās drošības sertifikāta termiņu. Šī norma tiks piemērota gadījumos, kad, lai varētu pieņemt galīgo lēmumu par speciālo atļauju pieejai valsts noslēpuma objektiem vai industriālā drošības sertifikāta izsniegšanu, ir nepieciešama personiska klātbūtne.

20. pants

Ar valsts institūcijas vadītāja lēmumu uz ārkārtējās situācijas laiku var pagarināt Iesniegumu likumā noteikto termiņu atbildes sniegšanai uz personas iesniegumu, ja iesniegums nav saistīts ar konkrētu personas tiesību aizskārums vai interešu nodrošināšanu vai ārkārtējās situācijas apstākļiem.

Iesnieguma likuma 5. panta trešā daļa paredz, ka iestāde atbildi uz privātpersonas iesniegumu sniedz ne vēlāk kā viena mēneša laikā no iesnieguma saņemšanas, ja likumā nav noteikts citādi. Lai dotu iespēju iestādēm maksimāli orientēt visus resursus uz ārkārtējās situācijas novēršanu, likumprojekts paredz iespēju iestādes vadītājam tiesības pagarināt atbildes sniegšanu uz privātpersonas iesniegumu, ja iesnieguma saturs nav saistīts ar konkrētizētu privātpersonas tiesību aizskārums vai interešu aizsardzību vai ārkārtējās situācijas apstākļiem. Minētās tiesības nekādā gadījumā nav izmantojamas pārmērīgi, jo personām īpaši ir jānodrošina iespēja operatīvi saņemt

atbildes uz jautājumiem, kas saistīti ar apdraudējuma apstākļiem un ārkārtējo situāciju, kā arī personu tiesību nodrošināšanu, taču iesniegumu, kas ir, piemēram, globāla rakstura, nekonkretizēti utt., izskatīšana var tikt atlikta pēc krīzes laika. Jāņem vērā, ka minētā ierobežojošā tiesību norma ir jāvērtē Satversmes 104. panta kontekstā, kas paredz: "Ikvienam ir tiesības likumā paredzētajā veidā vērsties valsts un pašvaldību iestādēs ar iesniegumiem un saņemt atbildi pēc būtības." Līdz ar to iestādei netiek piešķirtas tiesības neatbildēt uz iesniegumu, bet gan tikai atlikt atbildes sniegšanas termiņu uz vēlāku laiku. Krīzes apstākļos iestādēm steidzami ir jāpārstrukturē darba metodes, tāpat nevar izslēgt iespēju, ka, epidēmijai izplešoties, iestādei var trūkt personālsastāva, kas pilda pamata svarīgākās funkcijas, līdz ar to objektīvi mazsvarīgāku uzdevumu izpilde var tikt pagarināta, lai primāri iestāde maksimāli efektīvi darbotos krīzes novēršanai un situācijas stabilizēšanai, kā arī sniegtu nepieciešamo palīdzību iedzīvotājiem. Iestādes vadītājam ir jāvērtē konkrētā situācijā iesnieguma saturs, iestādes pamatfunkciju izpilde krīzes situācijā un pieejamie resursi.

21. pants

Ministru kabinetam ir tiesības noteikt ārkārtējā situācijā nepieciešamus pasākumus un valsts institūciju kompetenci papildus tam, kas noteikts likuma "Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli" 8. pantā, ja tas nepieciešams valsts apdraudējuma novēršanai vai tā seku pārvarēšanai, atbilst likumā "Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli" paredzētajam pieļaujamam tiesību ierobežojumu apjomam un nerada Latvijas Republikas Satversmē minēto institūciju kompetences ierobežojumu.

Valsts prezidenta 2020. gada 23. marta paziņojumā Nr. 8 "Valsts konstitucionālo orgānu darbības pamatprincipi ārkārtējā situācijā" uzsvērts, ka ārkārtējās situācijas vadība ir MK uzdevums. Pārējie valsts konstitucionālie orgāni mūsu demokrātiskās valsts iekārtas noteiktās līdzsvara un atsvara sistēmas ietvaros, sargājot Satversmes pamatprincipus, savu kompetenci un procedūras īsteno tā, lai tiktu nodrošināta ārkārtējās situācijas vadība.

Ievērojot ar Covid-19 izplatības ierobežošanu saistīto pasākumu daudzveidību un neprognozējamo situācijas attīstību, likuma 21. pantā paredzēts paplašināt MK kompetenci ārkārtējās situācijas laikā. Tas nepieciešams, lai vajadzības gadījumā MK varētu lemt arī par tādu pasākumu noteikšanu un iestāžu kompetenci, kas nav minēti likuma "Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli" 8. pantā, un cīņā ar Covid-19 izplatību sabiedrības un valsts drošības nolūkā nepieciešamie soļi tiktu sperti savlaicīgi un tie neradītu bažas par pieņemto lēmumu leģitimitāti. MK lēmumiem jāatbilst likumā "Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli" paredzētajam pieļaujamajam tiesību ierobežojumu apjomam, un tie nedrīkst radīt Satversmē minēto institūciju kompetences ierobežojumu. Attiecīgi Saeima īsteno parlamentāro kontroli pār MK darbību.

25. pants

Ja attiecībā uz personu, kurai valstī izsludinātās ārkārtējās situācijas laikā jāveic īpaši epidemioloģiskās drošības pasākumi, pieņemts policijas lēmums par nošķiršanu vai tiesas lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, kas aizliedz atrasties mājoklī, un tā pati nav spējīga nodrošināt pašizolāciju, pašvaldība iespēju robežās nodrošina šai personai pašizolācijas vietu. Persona (izņemot personu ar invaliditāti un personu, kura atzīta par trūcīgu vai maznodrošinātu) sedz izdevumus, kas saistīti ar pašizolācijas vietas nodrošināšanu.

Likuma "Par policiju" 12. panta pirmās daļas 10.¹ punkts nosaka, ka policijas darbiniekam, pildot viņam uzliktos pienākumus, atbilstoši dienesta kompetencei ir tiesības, ja pastāv tūlītēji draudi, ka persona, kas atrodas mājoklī vai tā tuvumā, var nodarīt kaitējumu šajā mājoklī pastāvīgi dzīvojošas personas (turpmāk – aizsargājamā persona) dzīvībai, brīvībai vai veselībai, uz rakstveida pieteikuma pamata pieņemt lēmumu, kas uzliek par pienākumu pilngadīgai personai, kura rada draudus, atstāt mājokli, kur pastāvīgi dzīvo aizsargājamā persona, neatgriezties un neuzturēties šajā mājoklī un tā tuvumā (turpmāk – policijas lēmums par nošķiršanu) tuvāk par lēmumā noteikto attālumu uz laiku līdz astoņām dienām no lēmuma pieņemšanas brīža. Policijas lēmumā par nošķiršanu var noteikt arī aizliegumu personai, kas rada draudus, kontaktēties ar aizsargājamo personu.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 250.⁴⁷ panta pirmo daļu tiesa var lemt par vairākiem pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļiem, tai skaitā tādu līdzekli, kas liedz atrašanos mājoklī, kur ir neizbēgama saskare ar vardarbībā cietušo personu, proti, pienākumu atbildētājam atstāt mājokli, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, un aizliegumu atgriezties un uzturēties tajā.

Vienlaikus MK 2020. gada 12. marta rīkojums Nr. 103 "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu" nosaka personu loku, kurām jāveic īpaši epidemioloģiskās drošības pasākumi, proti, tās ir personas, kuras ieradušās no ārvalstīm, personas, kuras Slimību profilakses un kontroles centrs ir noteicis kā Covid-19 infekcijas slimības kontaktpersonas un personas, kurām laboratoriski apstiprināta Covid-19 diagnoze un kuru veselības stāvoklis pieļauj ārstēšanos mājās.

Tādējādi, no vienas puses, jānodrošina draudu novēršana, pieņemot lēmumu par nošķiršanu vai pagaidu aizsardzības līdzekli, no otras puses, jānodrošina pārējo personu drošība saistībā ar noteiktajiem epidemioloģiskajiem drošības pasākumiem. Ja persona, kura ir minēto lēmumu adresāts, ietilpst to personu lokā, kurām jāveic īpaši epidemioloģiskās drošības pasākumi, pieņemot attiecīgo lēmumu, jābūt nodrošinātai vietai, kurā tā var izpildīt pašizolācijas (mājas karantīnas) pienākumu.

Tomēr ievērojot to, ka ne visām personām pašām būs iespējams pašizolēties ārpus savas dzīvesvietas, pašvaldība iespēju robežās nodrošinās šādas personas ar vietu, kurā tās var pašizolēties. Tāpat personai, izņemot

personu ar invaliditāti un personu, kura atzīta par trūcīgu vai maznodrošinātu, ir noteikts pienākums segt pašvaldībai izdevumus, kas saistīti ar pašizolācijas vietas nodrošināšanu.

Lai tiktu nodrošināta tiesību normas efektīva piemērošana, ir nepieciešama institūciju mērķtiecīga un ātra sadarbība.

27. pants

Pašvaldība nekavējoties nodrošina bērna aprūpi bērnu aprūpes iestādē vai citās telpās, kuras ir pielāgotas bērnu īstermiņa aprūpei, pēc vecāka lūguma, ja vecāks ir saslimis ar Covid-19 un nav iespējams nodrošināt bērna atrašanos drošos apstākļos pie otra vecāka, radniekiem vai citām bērnam tuvām personām.

Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 29. panta pirmajai daļai pašvaldības sociālais dienests sadarbībā ar bāriņtiesu nodrošina bērnam aprūpi pie ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniedzēja pēc vecāku lūguma, ja viņi veselības stāvokļa dēļ nespēj bērnu aprūpēt.

Savukārt likuma "Par valsts institūciju darbību ārkārtas situācijas laikā saistībā ar Covid-19 izplatību" 27. pants paredz, ka situācijā, ja vecāks ir saslimis ar Covid-19 un nav iespējams nodrošināt bērna atrašanos drošos apstākļos pie otra vecāka, radniekiem vai citām personām, pašvaldība pēc vecāka lūguma nekavējoties nodrošina bērna aprūpi bērnu aprūpes iestādē vai citās telpās, kas ir pielāgotas bērnu īslaicīgai aprūpei. Tas nozīmē, ka bērnu īslaicīgas aprūpes nodrošināšanai vecāks pats primāri apzina radniekus un bērnam tuvākās personas un, ja nav iespējams nodrošināt bērna aprūpi pie minētajām personām, pašvaldība nodrošina bērna aprūpi drošos apstākļos tikai bērnu aprūpes iestādē vai citās telpās, kas ir pielāgotas bērnu īslaicīgai aprūpei. Bērna aprūpe nav nodrošināma pie aizbildņa vai audžuģimēnē. Minētais pamatojas ar to, ka bērns, kurš ir dzīvojis vienā mājsaimniecībā kopā ar vecāku, kuram ir apstiprināta Covid-19 infekcija, ir uzskatāms par augsta inficēšanās riska kontaktpersonu un viņam ir jāievēro mājas karantīna.

Saskaņā ar likuma "Par pašvaldībām" 15. panta pirmās daļas 23. punktu pašvaldības īsteno bērnu tiesību aizsardzību attiecīgajā administratīvajā teritorijā. Tādējādi pašvaldību pienākums ir proaktīvi apzināt iespējas pašvaldību teritorijā esošās ēkas pielāgot bērnu īslaicīgai izmitināšanai un aprūpei (piemēram, slēgto izglītības iestāžu, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju ēkas), lai nodrošinātu bērnu īslaicīgu aprūpi drošos apstākļos (laikā, kamēr vecāks atrodas stacionārā un nav iespējams bērnam nodrošināt aprūpi pie radniekiem vai citām bērnam tuvām personām), vienlaikus ievērojot nepieciešamību bērnam nodrošināt 14 dienu izolācijas pasākumus un novērot bērna veselības stāvokli. Ja pašvaldībai nav iespējas pielāgot kādu ēku bērnu īslaicīgas aprūpes nodrošināšanai savā administratīvajā teritorijā, pašvaldībai jāapzina blakus esošo pašvaldību iespējas nodrošināt bērnu īslaicīgu aprūpi drošos apstākļos.

Lēmumu par bērna īslaicīgas aprūpes nodrošināšanu (vecāka slimības dēļ) pieņem attiecīgās administratīvās teritorijas bāriņtiesa.

33. pants

Valsts policija pēc Slimību profilakses un kontroles centra lūguma pieprasa un elektronisko sakaru komersanti tai sniedz datus (telefona numurs un atrašanās vieta) par personu, kuru Slimību profilakses un kontroles centrs ir identificējis kā ar Covid-19 inficētas personas kontaktpersonu vai personu, kurai laboratoriski apstiprināta Covid-19 diagnoze. Valsts policija no elektronisko sakaru komersanta saņemtos datus nodod Slimību profilakses un kontroles centram epidemioloģiskās izmeklēšanas veikšanai.

Slimību profilakses un kontroles centrs, konstatējot Covid-19 saslimšanas gadījumu, veic epidemioloģisko izmeklēšanu, lai noskaidrotu inficēšanās avotu un cilvēku loku, ar kuru saslimušajam notika ciešs kontakts. Ja slimnieks sliktā veselības stāvokļa dēļ nav spējīgs sniegt informāciju vai arī nesadarbojas, vai sniedz epidemioloģiem nepatiesu informāciju, tiek apdraudēta saslimšanas gadījuma patieso faktu noskaidrošana. Šādos gadījumos, veicot epidemioloģisko izmeklēšanu, ir nepieciešams iegūt pēc iespējas precīzāku informāciju par personas pārvietošanos noteiktā laikā. Informāciju par personas pārvietošanos noteiktā laikā var sniegt mobilā tālruņa atrašanās vietas dati, kuri saskaņā ar Elektronisko sakaru likumā ietverto regulējumu ir saglabājami dati.

Elektronisko sakaru likuma 71.¹ panta pirmā daļa noteic, ka saglabājami dati tiek saglabāti un nodoti pirms tiesas izmeklēšanas iestādēm, operatīvās darbības subjektiem, valsts drošības iestādēm, prokuratūrai un tiesai, lai aizsargātu valsts un sabiedrisko drošību vai nodrošinātu noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanu, kriminālvajāšanu un krimināllietu iztiesāšanu, kā arī Konkurences padomei, izmeklējot konkurences tiesību pārkāpumus, kas izpaužas kā aizliegta vienošanās.

Lai operatīvi noskaidrotu saslimšanas apstākļus, precīzāk noteiktu iespējamās kontaktpersonas un veiktu atbilstošus epidemioloģiskās drošības pasākumus, arī Slimību profilakses un kontroles centram ir jāiegūst atrašanās vietas dati.

Ievērojot to, ka atrašanās vietas dati ļauj noteikt personas pārvietošanos noteiktā laikā un līdz ar to arī sadzīves paradumus, saglabājamo datu nodošana valsts iestādēm bez personas piekrišanas ir būtisks cilvēka pamattiesību ierobežojums. Proti, tā ir iejaukšanās personas tiesībās uz privātās dzīves un korespondences neaizskaramību, kuras ir nostiprinātas Satversmes 96. pantā. Tomēr šīs Satversmē nostiprinātās cilvēka tiesības nav absolūtas un tās var tikt ierobežotas. No Satversmes 116. panta izriet, ka Satversmes 96. pantā noteiktās personas tiesības var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Satversmes tiesa 2011. gada 14. marta spriedumā lietā Nr. 2010-51-01 norādīja, ka no starptautiskajiem

cilvēktiesību aizsardzības dokumentiem vispirms izriet vispārīgie personas datu aizsardzības pamatprincipi: tiesiskums, taisnīgums, minimalitāte un anonimitāte. Šo principu kontekstā likumdevējam ir konstitucionāli noteikts pienākums pieņemt tādas tiesību aktus, kas garantētu datu drošību, kā arī noteiktu samērīgus ierobežojumus to izmantošanai. Minētos principus konkrētībā Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa Regulas Nr. 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (turpmāk – datu regula) 5. pants. Atbilstoši datu regulas 6. panta 1. punkta “d” apakšpunktam personas datu apstrāde ir atļauta, ja apstrāde ir vajadzīga, lai aizsargātu datu subjekta vai citas fiziskas personas vitālas intereses, saskaņā ar datu regulas 9. panta 2. punkta “c” un “i” apakšpunktā noteikto īpašu kategoriju personas datu apstrāde ir tiesiska, ja apstrāde ir vajadzīga, lai aizsargātu datu subjekta vai citas fiziskas personas vitālas intereses, ja datu subjekts ir fiziski vai tiesiski nespējīgs dot savu piekrišanu, kā arī apstrāde ir vajadzīga sabiedrības interešu dēļ sabiedrības veselības jomā, piemēram, aizsardzībai pret nopietniem pārrobežu draudiem veselībai vai augstu kvalitātes un drošības standartu nodrošināšanai, cita starpā zālēm vai medicīniskām ierīcēm, pamatojoties uz Savienības vai dalībvalsts tiesību aktiem, kas paredz atbilstošus un konkrētus pasākumus datu subjekta tiesību un brīvību, jo īpaši dienesta noslēpuma, aizsardzībai.

Arī Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2002/58/EK (2002. gada 12. jūlijs) par personas datu apstrādi un privātās dzīves aizsardzību elektronisko komunikāciju nozarē (direktīva par privāto dzīvi un elektronisko komunikāciju) 15. pants ļauj Eiropas Savienības dalībvalstīm ieviest likumdošanas pasākumus sabiedrības drošības garantēšanai. Šādi izņēmuma tiesību akti ir iespējami tikai tad, ja tie ir nepieciešami, piemēroti un samērīgi pasākums demokrātiskā sabiedrībā.

Izvērtējot likumā paredzamās personu datu apstrādes samērīgumu, nepieciešamību un piemērotību, secināms, ka konkrētajā gadījumā ir ievēroti datu regulas 5. panta nosacījumi, paredzamajai personas datu apstrādei ir tiesisks mērķis un nolūks – sabiedrības drošības nodrošināšana, kas nav sasniedzams, izmantojot citus, personas tiesību uz datu aizsardzību mazāk aizskarošus līdzekļus, kā arī sabiedrības drošības nodrošināšana konkrētajā gadījumā ir prioritārāka pār atsevišķa datu subjekta tiesībām.

Papildus jānorāda, ka personas datu apstrādi veiks likumprojektā konkrēti noteiktas iestādes, ir noteikts konkrēts datu apjoms, apstrādi veicošajām iestādēm un amatpersonām ir saistošas datu regulas prasības par tehnisko un organizatorisko prasību nodrošināšanu un ievērošanu.

Ievērojot minēto un to, ka personas pamattiesības tiek ierobežotas, lai nodrošinātu sabiedrības drošību, proti, novērstu sabiedrības veselības apdraudējumu un mazinātu

Covid-19 izplatību, personas pamattiesību ierobežojums ir uzskatāms par attaisnojamu un samērīgu.

Līdz ar to likums paredz, ka Valsts policija, pamatojoties uz Slimību profilakses un kontroles centra pieprasījuma, pieprasīs un elektronisko sakaru komersanti sniegs Valsts policijai datus par personu, kuras Slimību profilakses un kontroles centrs ir noteicis kā Covid-19 infekcijas slimības kontaktpersonas, un personu, kurām laboratoriski apstiprināta Covid-19 diagnoze, telefona numuru un atrašanās vietu. Savukārt Valsts policija šos datus nodos Slimību kontroles un profilakses centram, nodrošinot datu apmaiņu diennakts režīmā.

36. pants

(1) Pašvaldības saistošie noteikumi, kas izdoti, lai noteiktu ārkārtējās situācijas laikā īstenojamus pasākumus, stājas spēkā nākamajā dienā pēc to parakstīšanas, ja tajos nav noteikts cits spēkā stāšanās laiks. Republikas pilsētas domes un novada domes saistošos noteikumus un to paskaidrojuma rakstu publicē oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” un pašvaldības mājaslapā.

(2) Saistošos noteikumus pašvaldība triju dienu laikā rakstveidā vai elektroniski nosūta Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai zināšanai.

Lai nodrošinātu pašvaldību operatīvu rīcību ārkārtējās situācijas laikā un dotu iespēju pieņemt pamatotus un lietderīgus lēmumus, piešķirot atbalstu iedzīvotājiem, nepieciešams tiesiskais pamats pielāgot saistošo noteikumu normas valstī izsludinātā ārkārtējā situācijā saistībā ar Covid-19.

37. pants

Iepirkumu uzraudzības birojam ir tiesības organizēt apstrīdēšanas iesniegumu izskatīšanu bez lietas dalībnieku uzklaušanās klātienē. Lietas dalībniekiem ir tiesības iesniegt papildu viedokli rakstveidā, to nosūtot elektroniski Iepirkumu uzraudzības birojam, ne vēlāk kā vienu darbdienu pirms paziņotā iesnieguma izskatīšanas sēdes datuma.

Likuma 37. pants paredz īpašu kārtību apstrīdēšanas iesniegumu izskatīšanai Iepirkumu uzraudzības birojā. Proti, tas noteic, ka Iepirkumu uzraudzības birojam ir tiesības organizēt apstrīdēšanas iesniegumu izskatīšanu bez lietas dalībnieku uzklaušanās klātienē. Lietas dalībniekiem ir tiesības iesniegt papildu viedokli rakstveidā, to nosūtot elektroniski Iepirkumu uzraudzības birojam, ne vēlāk kā vienu darbdienu pirms paziņotā iesnieguma izskatīšanas sēdes datuma.

Publisko iepirkumu likuma 71. pantā ir noteikta iesnieguma par administratīvā akta apstrīdēšanu izskatīšanas kārtība, saskaņā ar kuru Iepirkumu uzraudzības birojam ir jāriko iesnieguma izskatīšana klātienes sēdēs, uzklaušot lietas dalībnieku viedokļus. Lai nodrošinātu piesardzības pasākumus Covid-19 laikā un samazinātu klātienes dalības pienākumus, kas izriet no Publisko iepirkumu likuma, šajā likumā ir paredzētas lietas dalībnieku tiesības savu viedokli sniegt rakstveidā. ■

Latvijas Zvērinātu advokātu padomē

Informācija par 2020. gada 31. martā un 7. aprīlī Latvijas Zvērinātu advokātu padomē izskatītajiem jautājumiem.

Pamatojoties uz Latvijas Republikas Advokatūras likuma 73. panta otro daļu, no zvērinātu advokātu skaita izslēgts zvērināts advokāts Aigars Laizāns ar 2020. gada 17. aprīli.

No Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas atskaitīta zvērināta advokāte Lilija Gabranova saistībā ar nāvi ar 2020. gada 1. aprīli.

Atļauts zvērināta advokāta Aigara Belova palīgam Jurim Belovam vest lietas ar patrona pārpilnvarojumu saskaņā ar Latvijas Republikas Advokatūras likuma 94. panta noteikumiem.

Noteikts, ka zvērināta advokāta eksāmenu kārtā (datumā, kas tiks noteikts pēc ārkārtējās situācijas valstī un pulcēšanās ierobežojumu atcelšanas):

- zvērinātas advokātes Māras Beķeres palīgs Gatis Galis,
- zvērināta advokāta Artūra Spīguļa palīdzība Līva Upīte.

Pieņemts zināšanai, ka iepriekš atcelts 2020. gada aprīlī plānotais advokāta eksāmens, un noteikts, ka ir atcelts 2020. gada maijā plānotais advokāta eksāmens un tas 2020. gadā tiks organizēts vienu reizi pēc ārkārtas situācijas valstī un pulcēšanās ierobežojumu atcelšanas.

Noteikts, ka ir atcelti 2020. gada maijā plānotie zvērinātu advokātu palīgu uzņemšanas eksāmeni un tie 2020. gadā tiks organizēti vienu reizi pēc ārkārtas situācijas valstī un pulcēšanās ierobežojumu atcelšanas.

Pieņemts zināšanai, ka iepriekš atlikts 2020. gada martā paredzētais zvērinātu advokātu palīgu seminārs un zvērinātu advokātu palīgu pirmais/otrais eksāmens, kā arī noteikts, ka tiek atlikta klātienē zvērinātu advokātu palīgu semināru noturēšana un eksāmenu kārtošana līdz ārkārtas situācijas valstī un pulcēšanās ierobežojumu atcelšanai.

Noteikts, ka tiem zvērinātu advokātu palīgiem, kuriem ārkārtas situācijas valstī laikā iestājas termiņš tāda zvērināta advokāta palīga pienākuma izpildei, kas veicams klātienē (piemēram, referāta aizstāvēšana vai eksāmena kārtošana), atzīt termiņa, tostarp Latvijas Republikas Advokatūras likuma 94. panta otrajā daļā un 101. panta otrajā teikumā noteiktā termiņa, nokavējumu par attaisnojošu,

nosakot, ka pienākumi izpildāmi pēc ārkārtas situācijas valstī un pulcēšanās ierobežojumu atcelšanas, tiklīdz tas iespējams.

Noteiktas praktizēšanas vietas

Apstiprināts zvērinātu advokātu biroja "Castellum" nolikums jaunā redakcijā. Pieņemts zināšanai, ka zvērinātu advokātu biroja "Castellum" biroja dibinātājs/partneris un vadītājs ar pārstāvības tiesībām nemainīgi paliek zvērināts advokāts Kārlis Bērziņš.

Zvērinātam advokātam Pēterim Dolderim noteikta papildu praktizēšanas vieta, adrese: Pudiķa iela 23-1, Rīga, LV-1006, saglabājot pamata praktizēšanas vietu pie Rīgas tiesu apgabala Rīgas apgabaltiesas darbības teritorijā, zvērinātu advokātu birojā "Ellex Kļaviņš", adrese: K. Valdemāra iela 62, Rīga, LV-1013, saglabājot kontaktinformāciju: e-pasts peteris.dalderis@ellex.lv.

Zvērinātai advokātei Dacei Driķei noteikta pamata praktizēšanas vieta pie Rīgas tiesu apgabala Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas darbības teritorijā, zvērinātu advokātu birojā "Rodl & Partner Legal", adrese: Kronvalda bulvāris 3-1, Rīga, LV-1010, tālr. 67338125, fakss 67338126, e-pasts riga@roedl.pro, mājaslapa www.roedl.lv, saglabājot kontaktinformāciju: e-pasts dace.drice@primus.legal, anulējot iepriekš noteikto pamata praktizēšanas vietu pie Rīgas tiesu apgabala Rīgas apgabaltiesas darbības teritorijā, zvērinātu advokātu birojā "Primus Derling", adrese: Sporta iela 11, Rīga, LV-1013, tālr. 67357010, fakss 67357011, mājaslapa www.primus.legal.

Zvērinātam advokātam Henrikam Greckim noteikta individuālā pamata praktizēšanas vieta pie Rīgas tiesu apgabala Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas darbības teritorijā, adrese: Līvu iela 2-15, Piņķi, Babītes novads, LV-2107, anulējot iepriekš noteikto pamata praktizēšanas vietu, adrese: Lapiņmuižas iela 9, Mārupe, Mārupes novads, LV-2167, saglabājot kontaktinformāciju: m. 29249095, e-pasts henriks.greckis@gmail.com, un papildu praktizēšanas vietu, adrese: Miera iela 15-1, Rīga, LV-1001.

Zvērinātai advokātei Snežanai Makarukai noteikta individuālā pamata praktizēšanas vieta pie Rīgas tiesu apgabala Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas darbības teritorijā, adrese: Maskavas iela 39-17, Rīga, LV-1003, anulējot iepriekš noteikto individuālo pamata praktizēšanas vietu, adrese: Elijas iela 17-164, Rīga, LV-1050, kā arī anulējot papildu praktizēšanas vietu, adrese: Maskavas iela 39-17, Rīga, LV-1003, saglabājot kontaktinformāciju:

m. 26477961, e-pasts snezana.makaruka@inbox.lv.

Zvērinātam advokātam Armandam Masulim noteikta papildu praktizēšanas vieta, adrese: Sīgu iela 3-11, Rīga, LV-1030, saglabājot pamata praktizēšanas vietu pie Rīgas tiesu apgabala Rīgas apgabaltiesas darbības teritorijā, zvērinātu advokātu birojā "TGS Baltic", adrese: Elizabetes iela 63-11, Rīga, LV-1050, tālr. 67889999, fakss 67889990, e-pasts latvia@tgsbaltic.com, mājaslapa www.tgsbaltic.com, saglabājot kontaktinformāciju: m. 26318661, e-pasts armands.masulis@tgsbaltic.com.

Zvērinātam advokātam Mārim Onužānam (*apturēta darbība*) noteikta pamata praktizēšanas vieta pie Rīgas tiesu apgabala Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas darbības teritorijā, zvērinātu advokātu birojā "Zvērināta advokāta Dēvija Elnioņa birojs", adrese: Skolas iela 22, Rīga, LV-1010, tālr. 67338871, fakss 67331108, ar biroja papildu praktizēšanas vietu, adrese: Lībagu iela 12, Rīga, LV-1002, e-pasts birojs@elnionis.lv, mājaslapa www.elnionis.lv, anulējot iepriekš noteikto individuālo pamata praktizēšanas vietu pie Rīgas tiesu apgabala Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas darbības teritorijā, adrese: Eiženijas iela 17-24, Rīga, LV-1007, saglabājot kontaktinformāciju: m. 29165900, e-pasts onuzans@gmail.com.

Zvērinātam advokātam Arnim Ozolniekam noteikta papildu praktizēšanas vieta, adrese: K. Barona iela 28A-13, Rīga, LV-1011, saglabājot individuālo pamata praktizēšanas vietu pie Rīgas tiesu apgabala Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas darbības teritorijā, adrese: Kalētu iela 7, Rīga, LV-1004, saglabājot kontaktinformāciju: m. 26543518, e-pasts arnis.ozo@inbox.lv.

Mainīta zvērinātu advokātu biroja "Protectum" adrese uz: Brīvības iela 43, 2. stāvs, Rīga, LV-1010, anulējot iepriekš noteikto adresi: Ģertrūdes iela 10-21, Rīga, LV-1010.

Zvērinātam advokātam Ivo Krievam un zvērinātam advokātam Kārlim Tračumam noteikta pamata praktizēšanas vieta pie Rīgas tiesu apgabala Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas darbības teritorijā, zvērinātu advokātu birojā "Protectum", adrese: Brīvības iela 43, 2. stāvs, Rīga, LV-1010, saglabājot personīgo kontaktinformāciju un K. Tračuma papildu praktizēšanas vietu zvērinātu advokātu birojā "U. Grūbe un A. Strautiņš".

Mainīta zvērinātu advokātu biroja "Rosenthal" adrese uz: Bernātu iela 17, Rīga, LV-1014, anulējot iepriekš noteikto adresi: Alberta iela 1-13, Rīga, LV-1010.

Zvērinātai advokātei Inesei Rozentālei noteikta pamata praktizēšanas vieta pie

Rīgas tiesu apgabala Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas darbības teritorijā, zvērinātu advokātu birojā "Rosenthal", adrese: Bernātu iela 17, Rīga, LV-1014, anulējot iepriekš noteikto pamata praktizēšanas vietas adresi: Alberta iela 1-13, Rīga, LV-1010, kā arī papildu praktizēšanas vietu, adrese: Bernātu iela 17, Rīga, LV-1014, saglabājot kontaktinformāciju: m. 29437111, e-pasts inese.rozentale@rosenthal.lv.

Anulēta zvērinātai advokātei Ilzei Skačkovai iepriekš noteiktā papildu praktizēšanas vieta, adrese: Elijas iela 17-164, Rīga, LV-1050, saglabājot individuālo pamata praktizēšanas vietu pie Rīgas tiesu apgabala Rīgas apgabaltiesas darbības teritorijā, adrese: Zeltiņu iela 8/1-10, Rīga, LV-1035, saglabājot kontaktinformāciju: tālr. 67204485, m. 26810464, e-pasts skackovs@inbox.lv.

Zvērinātam advokātam Andrejam Strautiņam noteikta papildu praktizēšanas vieta, adrese: Brīvības iela 43, 2. stāvs, Rīga, LV-1010, anulējot iepriekš noteikto

papildu praktizēšanas vietu, adrese: Ģertrūdes iela 10-21, Rīga, LV-1010, saglabājot pamata praktizēšanas vietu pie Rīgas tiesu apgabala Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas darbības teritorijā, zvērinātu advokātu birojā "U. Grūbe un A. Strautiņš", adrese: Zaļā iela 4-38, Rīga, LV-1010, saglabājot kontaktinformāciju: m. 29266818, e-pasts strautins@zvadvokati.lv.

Zvērinātai advokātei Anitai Šnēvelei noteikta individuālā pamata praktizēšanas vieta pie Rīgas tiesu apgabala Rīgas apgabaltiesas darbības teritorijā, adrese: K. Valdemāra iela 143/3-107, Rīga, LV-1013, saglabājot kontaktinformāciju: m. 29492602, e-pasts anitasneville@gmail.com, anulējot iepriekš noteikto individuālo pamata praktizēšanas vietu, adrese: Pulkveža Brieža iela 6-1A, Rīga, LV-1010, kā arī anulējot papildu praktizēšanas vietu, adrese: K. Valdemāra iela 143/3-107, Rīga, LV-1013.

Zvērinātai advokātei Inesei Šulteī noteikta papildu praktizēšanas vieta, adrese:

Rītupes iela 14, Jūrmala, LV-2011, anulējot iepriekš noteikto papildu praktizēšanas vietu, adrese: Bīķernieku iela 122/3-19, Rīga, LV-1079, saglabājot pamata praktizēšanas vietu pie Rīgas tiesu apgabala Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas darbības teritorijā, zvērinātu advokātu birojā "Iustus", adrese: Antonijas iela 8-5, Rīga, LV-1010, saglabājot kontaktinformāciju: m. 29459923, e-pasts inese.sulte@inbox.lv.

Zvērinātai advokātei Ievai Timermaiņai noteikta individuālā pamata praktizēšanas vieta pie Rīgas tiesu apgabala Rīgas apgabaltiesas darbības teritorijā, adrese: Dzirnau iela 31-1, Rīga, LV-1010, anulējot iepriekš noteikto individuālo pamata praktizēšanas vietu, adrese: Elizabetes iela 2-409a, Rīga, LV-1010, saglabājot kontaktinformāciju: m. 26516111; e-pasts ieva.timer.riga@gmail.com.

Latvijas Zvērinātu advokātu padomes informācija

Par tiesnešu komunikāciju, nosakot krimināllietas iztiesāšanas laiku

Tiesnešu ētikas komisijas 2020. gada 17. janvāra skaidrojums¹ par to, vai ir saskatāms tiesneša ētikas normu pārkāpums, ja tiesnesis rakstveidā pieprasa citam tiesnesim sniegt paskaidrojumu ar konkrētiem jautājumiem par tiesneša rīcību, nosakot krimināllietas iztiesāšanas laiku, turklāt nosūtot šo vēstuli arī lietas dalībniekam – aizstāvim.

[1] Tiesnešu ētikas komisija saņēmusi tiesneša lūgumu sniegt viedokli, vai ir saskatāms tiesneša ētikas normu pārkāpums, ja tiesnesis rakstveidā pieprasa citam tiesnesim sniegt paskaidrojumu ar konkrētiem jautājumiem par tiesneša rīcību, nosakot krimināllietas iztiesāšanas laiku, turklāt nosūtot šo vēstuli arī lietas dalībniekam – aizstāvim.

[2] Tiesnesis saņēmis izskatīšanai apelācijas procesā krimināllietu personas apsūdzībā par sevišķi smagu noziegumu, prognozējis lietas izskatīšanu pēc iespējas tuvākā laikā atbilstoši apgabaltiesā noteiktajam tiesu kolēģijas tiesas sēžu grafikam. Šajā datumā Tiesu informācijas sistēmā (turpmāk – TIS) apsūdzētā aizstāvja noslodzes kalendārā bija reģistrēta viena no trīspadsmit tiesas sēdēm rajona tiesā, krimināllietā, personas apsūdzībā par mazāk smagu noziegumu.

[2.1] Tiesneša ieskatā, tiesas sēdes noteikšana attiecīgajā datumā apgabaltiesā pirmšķietami varēja būt ar prioritāti. Tiesneša palīgs sazinājies ar aizstāvi, kura viedoklis arī bijis par iespējamu šīs lietas izskatīšanas prioritāti attiecībā pret rajona tiesā izskatāmo lietu. Aizstāvis izteicis gatavību lūgt rajona tiesas tiesnesim atcelt šajā datumā nozīmēto tiesas sēdi.

[2.2] Tiesnesis noteicis lietas izskatīšanu tajā pašā datumā pulksten 13.00, kas pieļauj iespēju aizstāvim ierasties uz tiesas sēdi rajona tiesā un tās atlikšanas gadījumā paspēt uz tiesas sēdi apgabaltiesā.

[2.3] Tiesnesis saņēmis rajona tiesas tiesneša vēstuli, kurā informēts, ka aizstāvja lūgums par lietas noņemšanu no izskatīšanas ir noraidīts. Vēstulē lūgts sniegt informāciju, uzdodot trīs

jautājumus par krimināllietas izskatīšanas laika noteikšanas procesu. Vēstule nosūtīta zināšanai arī apgabaltiesas priekšsēdētājam un abās krimināllietās iesaistītajam aizstāvim.

[2.4] Tiesneša ieskatā likuma "Par tiesu varu" 28.⁶ panta 5.¹ daļa, kas noteic, ka TIS tiesas sēžu kalendārā veiktā atzīme par tiesas sēdes datuma un laika noteikšanu ir saistoša, plānojot lietu izskatīšanu tiesas sēdē ar tā zvērināta advokāta vai prokurora piedalīšanos, kura piedalīšanās citā tiesas sēdē jau atzīmēta tiesas sēžu kalendārā, ir piemērojama pēc būtības, atbilstoši jēgai un mērķim, nevis formāli.

[2.5] Tiesnesis norādījis uz iepriekš minētās normas piemērošanas problemātiku gan advokātu, gan prokuroru aizņemties dēļ, uz atšķirīgu tiesu pieeju darba plānošanā un organizēšanā, uz apgabaltiesas darba specifiku, proti, trīs tiesnešu darba grafiku saskaņošanu, uz to, ka ne visos noteiktajos datumos tiesas sēdes notiek, jo tās tiek atliktas visdažādāko iemeslu dēļ.

[2.6] Tiesnesis norādījis, ka gadījumos, kad krimināllietas izskatīšanu nav iespējams noteikt zvērinātu advokātu kalendārā atzīmētās aizņemties dēļ, nereti tiek praktizēta kolēģiāla saziņa (ar aizstāvi un/vai citu tiesu), noskaidrojot par iespējam rast konstruktīvu risinājumu, kas pieņemams visiem, ir samērīgs ar katra

¹ Publicēts: <https://tiesas.lv/tiesnesu-etikas-komisijas-sedes>

iesaistītā dalībnieka noslodzi un risināmajiem organizatoriskajiem jautājumiem. Tostarp tiek apsvērta arī lietu prioritāte, ja tam var būt nozīme.

[2.7] Tiesnesis atzīmējis, ka viņa praksē bijusi veiksmīga komunikācija, sazinoties arī tiesnešiem savā starpā, piemēram, telefoniski, rasti labākie risinājumi, lai pēc iespējas savlaicīgāk noteiktu lietas izskatīšanu.

[2.8] Tiesnesis atsaucies uz Latvijas tiesnešu ētikas kodeksa 3. kanonu, kas noteic, ka tiesnesim jābūt cieņas pilnam, ka tiesnesis drīkst konsultēties ar citiem tiesnešiem, ka tiesnesim jācenšas lietas izlemt savlaicīgi, jārīkojas nosvērti un efektīvi.

[3] Saskaņā ar likuma "Par tiesu varu" 91.² panta 2. punktu un Tiesnešu ētikas komisijas reglamenta VI nodaļu Tiesnešu ētikas komisija nolēma sniegt skaidrojumu.

[4] Latvijas tiesnešu ētikas kodeksa 3. kanonā noteikts, ka tiesnesis pilda tiesu varas uzlikto pienākumus objektīvi un taisnīgi. 1. kanona 4. punktā noteikts, ka tiesnesim personiski jāievēro augstas uzvedības kultūras normas, lai apstiprinātu tiesu varas neatkarību un godīgumu. Augstas uzvedības normas prasa cieņas pilnu un korektu attieksmi pret citiem cilvēkiem.

[4.1] Tiesnešu ētikas komisija jau ir skaidrojusi, ka tiesnesim ir jābūt cieņas pilnam un laipnam ne tikai pret procesa dalībniekiem, bet arī pret kolēģiem un padotajiem, un arī saskarsmē ar jebkuru cilvēku. Tātad ikvienam tiesnesim ir jāizturas korekti, ar cieņu arī pret citiem tiesnešiem (*Tiesnešu ētikas komisijas 2010. gada 13. novembra atzinuma 6. punkts, 2012. gada 19. oktobra atzinuma 6. punkts*).

[4.2] Tiesnešu ētikas komisija, sniedzot atzinumu par tiesneša rīcību saistībā ar Latvijas tiesnešu ētikas kodeksa 3. kanona 17. punkta pārkāpumu, ir norādījusi, ka tiesnesis nedrīkst atstāt bez ievērošanas cita tiesneša pieļautus ētikas normu

pārkāpumus, bet šādos gadījumos tiesnesim ir jārīkojas atbilstoši objektīviem ētikas standartiem, jāievēro augstas uzvedības kultūras normas, lai apstiprinātu tiesu varas neatkarību un godīgumu. Lai tiesnesis ievērotu gan no 3. kanona 17. punkta izrietošo pienākumu rīkoties cita tiesneša pieļautu ētikas normu pārkāpuma gadījumā, gan arī pienākumu ar cieņu un korekti izturēties pret citiem tiesnešiem, viņam cita tiesneša iespējamā pārkāpuma gadījumā atkarībā no konkrētas situācijas ir vai nu jārunā vispirms ar šo tiesnesi, vai arī jāinformē amatpersonas un institūcijas, kam ir tiesības reaģēt uz šādiem pārkāpumiem (*Tiesnešu ētikas komisijas 2012. gada 19. oktobra atzinums*).

[4.3] Tiesnešu ētikas komisija uzskata, ka tāpat jārīkojas tiesnesim, konstatējot citu normu iespējamus pārkāpumus.

[5] Likuma "Par tiesu varu" 28.⁶ panta 5.¹ daļa noteic, ka TIS tiesas sēžu kalendārā veiktā atzīme par tiesas sēdes datuma un laika noteikšanu ir saistoša, plānojot lietu izskatīšanu tiesas sēdē ar tā zvērināta advokāta vai prokurora piedalīšanos, kura piedalīšanās citā tiesas sēdē jau atzīmēta tiesas sēžu kalendārā.

Skaidrojuma sniegšana par šīs likuma normas piemērošanu praksē, proti, normas piemērošanas problemātika gan advokātu, gan prokuroru aizņemties dēļ, atšķirīga tiesu pieeja darba plānošanā un organizēšanā, jautājums, vai nosakāma izskatāmo lietu prioritāte papildus Kriminālprocesa likumā noteiktajam regulējumam, nav Tiesnešu ētikas komisijas kompetencē. Taču Tiesnešu ētikas komisija var skaidrot to, kādi ētikas principi būtu jāievēro, tiesnešiem piemērojot šo tiesību normu, kas acīmredzami prasa rēķināšanos gan ar citām tiesām, gan ar lietas dalībniekiem.

[6] Tiesnešu ētikas komisija uzskata, ka tiesnesim, konstatējot, ka cits tiesnesis nav ņēmis vērā TIS atzīmēto informāciju

par advokāta aizņemtību, bija iespējams sazināties ar kolēģi, savstarpēji noskaidrot jautājumus par tiesas sēžu organizēšanu un vienoties par abiem tiesnešiem pieņemamu risinājumu, lai nodrošinātu abās tiesās esošo krimināllietu izskatīšanu saprātīgā termiņā.

[6.1] Tiesnesim bija arī tiesības ziņot par to cita tiesneša tiesas priekšsēdētājam.

[6.2] Jautājumu uzdošana citam tiesnesim par viņa rīcību, nosakot lietas iztiesāšanas laiku, faktiski pieprasot paskaidrojumu, kā arī šādas vēstules nosūtīšana abās krimināllietās iesaistītajam aizstāvim vai citai personai neatbilst ne tikai tiesneša profesionālajai ētikai, bet arī tiesneša kompetencei.

[6.3] Šāda saziņa rada lietas dalībniekiem nepareizu priekšstatu par tiesnešu savstarpējo koleģialitāti, komunikāciju, neveicina tiesneša amata un tiesu varas autoritātes nostiprināšanu.

[7] Tiesnešu ētikas komisija uzskata, ka arī citam tiesnesim, kuram bija nepieciešamība noteikt lietas izskatīšanu laikā, kad lietā iesaistītajam aizstāvim bija rezervēta tiesas sēde citā tiesā, bija iespējams sazināties ar kolēģi, savstarpēji noskaidrot jautājumus par tiesas sēžu organizēšanu un vienoties par abiem tiesnešiem pieņemamu risinājumu, lai nodrošinātu abās tiesās esošo krimināllietu izskatīšanu saprātīgā termiņā.

Aizstāvja iesaistīšana, neraugoties uz tiesneša palīga noskaidroto aizstāvja gatavību lūgt atlikt tiesas sēdi konkrētajā datumā, bez saziņas ar tiesnesi, nav vērtējama kā laba, tiesnešu savstarpējo komunikāciju, koleģialitāti veicinoša prakse.

Komisijas priekšsēdētāja **Dzintra Amerika**
Komisijas locekļi: **Iveta Andžāne, Madara Ābele, Ināra Jaunzeme, Adrija Kasakovska, Baiba Lielpētere, Normunds Salenieks, Dace Skrauple un Agnese Skulme**

Tev ir viedoklis?

Raksti "Jurista Vārdam"!

Žurnāla redakcija aicina iesniegt publicēšanai rakstus par tiesiskām problēmām, normatīvajiem aktiem un to projektiem, tiesu praksi, norisēm Latvijas un ārvalstu jurisprudencē u.c.

Par prasībām publicēšanai iesūtītam rakstam, kā arī rakstu iesniegšanas kārtību – skat. juristavards.lv sadaļā "Autoriem".

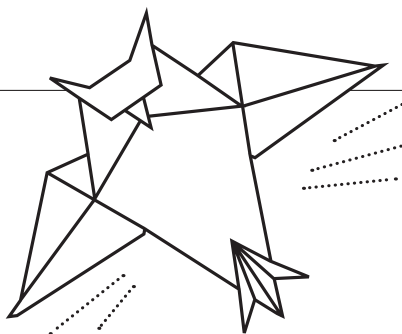

Foto: Boriss Kolesnikovs

Mg. iur. Māris Leja

Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta
Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas
virsprokurora pienākumu izpildītājs

Princips “šaubu gadījumā par labu personai” kriminālprocesā

Rakstā aplūkots kriminālprocesa princips, kas nostiprināts Kriminālprocesa likuma (turpmāk – KPL) 19. panta trešajā daļā. Atklājot šī principa saturu, rakstā iztirzātas Latvijas tiesību zinātnieku atziņas un tiesu nolēmumi, kā arī vāciski runājošo valstu, īpaši Vācijas, tiesu nolēmumu atziņas. Tiktāl, ciktāl tās nav pretrunā kādai no KPL normām, tās var būt derīgas šī principa piemērošanai arī Latvijas tiesību sistēmā. Šī principa apzīmēšanai lielākoties lietots tā latīniskais nosaukums *in dubio pro reo*.

Principa vispārīgs raksturojums

Šis princips ir viens no trim nevainīguma prezumpcijas elementiem. Savukārt nevainīguma prezumpcija ir nostiprināta Satversmes 92. pantā kā viena no cilvēka pamattiesībām.¹ Tātad principam *in dubio pro reo* ir konstitucionāli tiesisks rangs. No tā izriet, ka tas būtu spēkā arī tad, ja nebūtu iekļauts KPL 19. panta trešajā daļā. Šāda situācija ir, piemēram, Vācijā un Austrijā, kur procesuālajos likumos tas nav iekļauts.²

1 Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2005-22-01 “Par likuma “Par uzņēmumu un uzņēmēj sabiedrību maksātnespēju” 14. panta pirmās daļas 4. punkta normas vārdu “tiesājamā, apsūdzētā vai aizdomās turētā” (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2005. gada 15. jūnijam) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. un 106. pantam”, secinājumu daļas 4. punkts. Latvijas Vēstnesis, 28.02.2006., Nr. 34.

2 Vācijā šis princips izsecināts no Pamatlikuma 103. panta otrās daļas, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta otrās daļas, kā arī Kriminālprocesa likuma (StPO) 261. panta, kas nosaka, ka par pierādījumu pārbaudes rezultātu tiesa izlemj pēc savas brīvas pārliecības, kas smelta no iztiesāšanas kopumā. Austrijā šis princips tiek izsecināts no Kriminālprocesa likuma (StPO) 258. panta, kurā nostiprināts brīvais pierādījumu vērtēšanas princips. Austrijas Augstākās tiesas lieta: Entscheidungsdatum 20.02.1986., Geschäftszahl 130s25/86. Pieejama: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JT_19860220_OGH0002_01300500025_8600000_000

Šis princips attiecas gan uz pierādīšanas nastas sadalījumu, gan pierādījumu vērtēšanu.³ Kā pierādīšanas nastas noteikums šis princips nozīmē, ka kriminālvajāšanas iestādei ir jāpierāda apsūdzētā vaina, nevis apsūdzētajam jāpierāda savs nevainīgums.⁴ Savukārt kā pierādījumu vērtēšanas noteikums šis princips nosaka, ka tiesnesis krimināllietā nedrīkst paust viedokli par apsūdzētajam nelabvēlīgu lietas apstākļu pastāvēšanu, ja objektīvā vērtējumā ir šaubas, vai lietas apstākļi šādi norisinājušies.⁵

Saprātīgas un teorētiski abstraktas šaubas

No KPL 19. panta trešās daļas izriet, ka nozīme ir vienīgi saprātīgām šaubām. Tās pretstatāmas abstraktām (teorētiskām) šaubām, kas nav šķērslis notiesājošam spriedumam. Professore Kristīne Strada-Rozenberga, atsaucoties uz angloamerikāņu tiesību sistēmas avotiem, šai sakarā norāda: kriminālprocesā nozīmīgiem faktiem jābūt pierādītiem “ārpus saprātīgām šaubām”. Tomēr nav vajadzīga absolūta noteiktība, bet ir jābūt ļoti augstam iespējamības līmenim. Pierādīšana ārpus saprātīgām šaubām nenožīmē pierādīšanu bez mazākās šaubu ēnas. Ja pierādījumi pret personu ir tik stipri, ka atstāj tikai attālinātu tās attaisnošanas iespējamību, kuru var atvairīt, norādot, ka “tas vispār ir iespējams, bet konkrētajos apstākļos nav pat varbūtējs”, lieta uzskatāma par pierādītu ārpus saprātīgām šaubām.⁶

3 Šveices Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 26.04.1994., BGE 120A IV 31, 15. rdk. Pieejama: <http://www.servat.unibe.ch/dfr/a1120031.html>

4 Turpat, 17. rdk.

5 Turpat, 16. rdk. Šveices Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 18.01.2008., B_459/2007, 4.9. punkts. Pieejama: http://www.servat.unibe.ch/dfr/bger/080118_6B_459-2007.html

6 Strada-Rozenberga K. Objektīvā patiesība vai subjektīvā pārliecība kā pierādīšanas standarta kritēriji kriminālprocesā. Likums un Tiesības. 2003, Nr. 4, 101. lpp.; Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorijas pamatjēdzienu problemātika kriminālprocesā. Disertācija. Rīga, 2002, 108. lpp.

Līdzīgas atziņas paustas vāciski runājošo valstu tiesu praksē.

Vācijas Federālā Augstākā tiesa: pārliecībai par izdarītāja vainu nav nepieciešama absolūta, pretējo obligāti izslēdzoša un ne no viena neapšaubīta noteiktība (drošība). Tieši otrādi, saskaņā ar dzīves pieredzi pietiekoša pakāpes drošība (*nach der Lebenserfahrung ausreichendes Maß an Sicherheit* – vācu val.), kas nepieļauj saprātīgas šaubas, nevis tādas, kas balstītas vienīgi uz teorētiskām iespējām.⁷

Princips *in dubio pro reo* piemērojams pret katru no apsūdzētajiem atsevišķi. Tas var radīt situāciju, ka vienā spriedumā jāvadās no vairākiem atšķirīgiem scenārijiem (lietas apstākļiem), kas cits citu izslēdz.

Šveices Federālā Augstākā tiesa: lietas apstākļiem, lai tos varētu inkriminēt apsūdzētajam, jābūt konstatētiem ar noteiktību (garantiju) robežojošos varbūtību (*mit an Sicherheit grenzender Wahrscheinlichkeit* – vācu val.). Tiesneša pārliecībai nepieciešams uzskats, kas izslēdz apdomīga un pieredzējuša novērotāja katras saprātīgas šaubas.⁸ No otras puses, nevar prasīt absolūtu pārliecību (drošību). Abstraktas un teorētiskas šaubas diez vai jebkad pilnībā novēršamas.⁹

Tātad tiesneša pārliecība neizslēdz arī citādu lietas apstākļu iespējamību.

Principa pirmšķietami kategorisko raksturu relativizē arī atziņas par kompetences sadalījumu starp tiesu, kas izskata lietu pēc būtības, un tiesu, kas pārbauda vienīgi tiesību kļūdas.

Vācijas Federālā Augstākā tiesa: tiesneša, kas izskata lietu pēc būtības, secinājumiem nav jābūt neapstrīdamiem. Ir pietiekoši, ka tie ir iespējami. Revīzijas instances tiesas pārbaude aprobežojas tikai ar to, vai tiesnesis, kurš izskatījis lietu pēc būtības, nav pieļāvis juridiskas kļūdas. Šādas kļūdas ir tad, ja pierādījumu vērtējums ir pretrunīgs, neskaidrs vai fragmentārs, tas ir pretrunā loģikas likumiem vai dzīvē pārbaudītai pieredzei, vai uzstādītas pārlietu augstas prasības pārliecībai par apsūdzētā vainu. Ja šādu juridisku kļūdu nav, revīzijas instances tiesai ir jāakceptē tiesneša, kurš izskata lietu pēc būtības, pārliecības veidošanās arī tad, ja būtu iespējams vai pat ticamāks (*sogar näher liegend gewesen wäre* – vācu val.) atšķirīgs pierādījumu vērtējums. Tādā pašā mērā tiesneša, kurš izskata lietu pēc

būtības, uzdevums ir novērtēt atsevišķu apsūdzēšanu vai attaisojošu pazīmju nozīmi un svarīgumu kopējā pierādījumu vērtējumā. Ja pēc minētajiem juridiskajiem kritērijiem šis vērtējums ir akceptējams, revīzijas instances tiesa nevar, balstoties uz pazīmju (indīciju) nozīmes atšķirīgu vērtējumu, iejaukties tiesneša pārliecības veidošanā.¹⁰ Tomēr izņēmuma kārtā Vācijas Federālā Augstākā tiesa šo pieeju neattiecinā uz gadījumiem, kad šīm pazīmēm irniecīga nozīme: ja indīcijām (pazīmēm), it sevišķi tādām, kas pierāda tikai faktus, kas ir no noziedzīgā nodarījuma attāli, ir tikai zema pierādījuma vērtība (*nur ein geringer Beweiswert* – vācu val.), tiesnesis nedrīkst – katrā ziņā bez detalizēta pamatojuma – piešķirt tām īpašu nozīmi. Pretējā gadījumā ir bažas, ka viņa pārliecība, pietiekoši neapsverot visus par un pret vainīgumu liecinošos apstākļus, pārsvarā balstās uz racionāli neizskaidrojamu intuīciju.¹¹

Šveices Federālā Augstākā tiesa šī principa iespējamo pārkāpumu pārbauda no patvaļas aizlieguma aspekta: tiesnesim, kas izskata lietu pēc būtības, pierādījumu vērtēšanā ir plaša rīcības brīvība. Federālā tiesa (kasācijas instance) nedrīkst tiesneša, kas izskata lietu pēc būtības, vērtējumu aizstāt ar savu un tāpēc nevar iejaukties, ja atšķirībā no viņa tā uzskata par iespējamām zināmas šaubas. Ja tas būtu citādi, Federālā tiesa pārkāptu brīvās pierādījumu vērtēšanas principu. Tātad tā ir ierobežota ar patvaļas pārbaudi. Ievērojot minēto, šī principa (kā pierādījumu vērtēšanas noteikuma) pārkāpuma dēļ tā var iejaukties tikai tad, ja tiesnesis, kas izskata lietu pēc būtības, apsūdzēto notiesājis, lai gan, objektīvi novērtējot pierādījumu kopumu, saglabājās acīmredzami būtiskas, t.i., pilnīgi nenovēršamas, šaubas (*offensichtlich erhebliche bzw. schlechterdings nicht uz underdrückende Zweifel* – vācu val.) par apsūdzētā vainu.¹² Patvaļa pierādījumu vērtēšanā pieļauta tad, ja tiesa vadās no faktiem, kas 1) ir tiešā (skaidrā) pretrunā ar faktisko situāciju, 2) ir balstīti uz acīmredzamām kļūdām, 3) ir acīmredzamā pretrunā taisnīguma idejai (*in stossender Weise dem Gerechtigkeitsgedanken zuwiderlaufen* – vācu val.),¹³ 4) rupji pārkāpj kādu normu vai principu, kas nav apstrīdams.¹⁴

10 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 20.09.2012., 3StR 140/12, 13.–14. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/3/12/3-140-12.php>; Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 16.05.2013., 3 StR 45/13, 7.–8. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/3/13/3-45-13.php>

11 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Beschluss vom 13.02.1985., 2 StR 344/84, 6. rdk. Pieejama: <https://research.wolterskluwer-online.de/document/9a34ce5b-52a0-456a-91d4-bac3dc816168>

12 Tas atbilst Eiropas Cilvēktiesību komisijas praksei par ECPK 6. panta otrajā daļā nostiprināto nevainīguma principu. Komisija pārbauda tikai to, vai tiesnesis nav izdarījis netaisnīgus vai patvaļīgus secinājumus no viņam uzrādītajiem faktiem. Šveices Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 26.04.1994., BGE 120A IV 31, 20. rdk. Pieejama: <http://www.servat.unibe.ch/dfr/a1120031.html>

13 Šveices Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 07.12.2000., BGE 127 I 38, 7. rdk. Pieejama: <http://www.servat.unibe.ch/dfr/c1127038.html>

14 Saskaņā ar konstantu judikatūru patvaļa ir konstatējama tad, ja apstrīdētais kantona nolēmums ir 1) acīmredzami nepamatots, 2) tiešā pretrunā ar faktisko situāciju, 3) rupji pārkāpj kādu normu vai principu, kas nav apstrīdams, vai 4) ir acīmredzamā pretrunā taisnīguma idejai. Šveices Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 06.03.1998., BGE 124 IV 86, 6.–7. rdk. Pieejama: <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bge/c4124086.html>

7 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 30.08.2006., 2 StR 198/06, tēze pie sprieduma un 9. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/2/06/2-198-06-1.php>

8 Šveices Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 23.05.2018., 6B_804/2017, 56. rdk. Pieejama: http://www.servat.unibe.ch/dfr/bger/180523_6B_804-2017.html

9 Turpat, 50. rdk.

Principa piesaistes objekts (attiecībā pret ko princips piemērojams)

Princips *in dubio pro reo* piemērojams tikai pēc visu pierādījumu novērtēšanas noslēguma, ja tiesa nespēj gūt pārliecību par kriminālprocesā nozīmīgu faktu.¹⁵ Uz atsevišķiem pierādījumiem, tai skaitā netiešajiem, tas nav piemērojams.¹⁶ Atsevišķi netiešie pierādījumi, kas paši par sevi nav pietiekoši vainas pierādīšanai, to kopumā tomēr var tiesai radīt notiesāšanai nepieciešamo pārliecību.¹⁷ Citiem vārdiem, pirms izšķirt, vai piemērojams princips *in dubio pro reo*, tiesai jāapzina visi tie pierādījumi, ar kuriem konkrētais fakts tiek pamatots no valsts apsūdzības puses, un šim pierādījumu kopumam jāpretstata tie, kas var radīt šaubas par šo faktu. Tikai šajā pierādījumu kopuma pretnostatīšanas stadijā izšķirams, vai jāpiemēro princips *in dubio pro reo*.

Arī pretrunīgi pierādījumi vēl neļauj automātiski piemērot šo principu. Piemēram, ja par lēmuma pieņemšanai nozīmīgu jautājumu ir pretēji eksperta atzinumi, tiesnesim jāpārbauda, kuram atzinumam viņš vēlas sekot. Viņš nedrīkst vienkārši sekot apsūdzētajam labvēlīgākai ekspertīzei. Tas pēc būtības attiecas uz visu veidu pierādījumiem.¹⁸

Tas attiecas arī uz gadījumiem, kad galvenais pierādījums ir vienīgā liecinieka (cietuša) liecība: pamatojoties uz principu *in dubio pro reo*, tiesai nav šķēršļu notiesāšanai, ja ir "liecība pret liecību" un, neskaitot vienīgā apsūdzošā liecinieka liecību, nav citu apsūdzozo netiešo pierādījumu (indīciju).¹⁹ Ja noziedzīgo nodarījumu apraksta pats cietušais, uz šī pamata apsūdzēto var notiesāt, ja tiesa ir pārliecināta par vienīgā apsūdzošā liecinieka liecības ticamību.²⁰ Tomēr tiesai jāapzinās, ka šī liecinieka liecība jāpakļauj īpašai ticamības pārbaudei: jo īpaši nepieciešama rūpīga izteikumu saturiskā analīze, iespējami precīza apsūdzozo liecību rašanās vēstures pārbaude, konstatēta liecību motīva novērtēšana, kā arī izteikumu nemainības

(pastāvības), detalizācijas un pamatotības pārbaude.²¹ Netiešo pierādījumu (indīciju) vispusīgam kopvērtējumam šādos gadījumos ir īpaša nozīme.²²

Pirmstiesas izmeklēšanā izmeklētājs vai prokurors šo principu drīkst piemērot tikai tad, kad veiktas visas vismaz saprātīgi iespējamās izmeklēšanas darbības, kas vērstas uz attiecīgo faktu noskaidrošanu.

Kopvērtējumā iekļaujamie fakti

Vispārīgs raksturojums. Pirms lemt, vai ir pamats piemērot principu *in dubio pro reo*, kopvērtējumā iekļaujami šādi fakti:

- apsūdzētajam nelabvēlīgi fakti, kas ir pierādīti ārpus saprātīgām šaubām;
- fakti, kas pierādīti ārpus saprātīgām šaubām, taču tos iespējams vērtēt gan apsūdzētajam par labu, gan sliktu;
- apsūdzētajam labvēlīgi fakti, kas nav pierādīti ārpus saprātīgām šaubām, bet ir tikai varbūtēji.

Uz pēdējām divām faktu grupām princips *in dubio pro reo* nav piemērojams. Šie fakti iekļaujami pierādījumu kopvērtējumā, un secinājumi par to nozīmi izdarāmi tikai kopsakarībā ar pārējiem pierādījumiem.

Turpinājumā detalizētāk par katru no šīm faktu grupām.

Apsūdzētajam nelabvēlīgie fakti. Notiesājoša sprieduma pamatošanai drīkst izmantot tikai tādus faktus, kas pierādīti ārpus saprātīgām šaubām. Šaubīgos faktus, kas nav pierādīti šādā pakāpē, bet pastāv tikai zināma varbūtība par to iespējamību, nevar izmantot²³ ar apsūdzošajām pazīmēm (indīcijām), kas nav konstatētas bezšaubīgi (arī to kopumā, ja tādas ir vairākas), spriedumu pamatot nedrīkst; tās nedrīkst izmantot pat ne papildinoši.²⁴

Lai gan pirmšķietami tas būtu uzskatāms par vispār-atzītu, tomēr, vērtējot pierādījumus konkrētā lietā, īpaši lietās ar komplicētāku pierādījumu situāciju, tas var palikt nepamanīts. Ilustrācijai piemērs salīdzinoši vienkāršā lietā. Pamatojot apsūdzētā piedalīšanos zādzībā, zemākās instances tiesa līdzās zādzības priekšmeta (maka) esamībai viņa valdījumā, iepriekšējām sodāmībām un dzīves veidam papildus bija ņēmusi vērā liecinieces liecību, kura

15 In dubio noteikums rod piemērošanu tikai, novērtējot pierādījumu izvērtēšanas rezultātu, t.i., procesā, kas seko pēc pierādīšanas līdzekļu brīvās novērtēšanas, konstatējot tos faktus, no kuriem veidojas faktu fundament notiesājošam spriedumam. Šveices Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 23.05.2018., 6B_804/2017, 55. rdk. Pieejama: http://www.servat.unibe.ch/dfr/bger/180523_6B_804-2017.html. In dubio pro reo princips ir lēmuma pieņemšanas noteikums, kuru tiesai jāievēro tikai tad, kad pēc visu faktu un pierādījumu novērtēšanas pabeigšanas tā nespēj iegūt pilnu pārliecību par faktu, kas ir nepastarpināti (tieši) nozīmīgs vainai vai juridiskajām sekām. Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 25.10.2017., 2 StR 495/12, 17. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/2/12/2-495-12-4.php>

16 Šveices Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 23.05.2018., 6B_804/2017, 58. rdk. Pieejama: http://www.servat.unibe.ch/dfr/bger/180523_6B_804-2017.html

17 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 19.12.2018., 2 StR 247/18, 16. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/2/18/2-247-18.php>

18 Šveices Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 23.05.2018., 6B_804/2017, 54. rdk. Pieejama: http://www.servat.unibe.ch/dfr/bger/180523_6B_804-2017.html

19 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 29.07.1998., 1 StR 94/98, 13. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/1/98/1-94-98.php?referer=db>

20 Turpat; Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Beschluss vom 19.04.2012., 2. StR 5/12, 3. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/2/12/2-5-12.php>

21 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 07.03.2012., 2 StR 565/11, 9. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/2/11/2-565-11.php>; Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 13.03.2019., 2 StR 462/18, 13. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/2/18/2-462-18.php>

22 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 29.07.1998., 1 StR 94/98, 14. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/1/98/1-94-98.php?referer=db>

23 Šādu viedokli paudusi arī profesore K. Strada-Rozenberga: "Saistītais fakts ir fakts, no kura var tikt izsecināta apstākļu, kuri strīdā jāpierāda, esamība vai neesamība. [...] Lai tiem būtu kāda procesuāla nozīme, lai no tiem varētu izsecināt faktu, kam ir nozīme konkrētās lietas izšķiršanā, tiem pašiem jābūt pierādītiem. Nepierādīts starpfakts jeb pieņēmums nevar kalpot par pamatu secinājumu izdarīšanai par faktu, kuram ir izšķiroša nozīme lietas iznākumā." Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorijas pamatjēdzienu problemātika kriminālprocesā. Disertācija. Rīga, 2002, 60. lpp.

24 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 09.06.2005., 3 StR 269/04, 37. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/3/04/3-269-04.php?referer=db>

dienu pirms ielaušanās veikalā sastapusi vīrieti, kuram tur nekas nebija meklējams un kurš bija ienācis pa sētas durvīm un aizbildinājies, ka meklē kādu mājas iedzīvotāju. Šī nepazīstamā vīrieša apraksts daļēji atbilda apsūdzētajam, tomēr konfrontēšanā viņa nespēja viņu droši atpazīt. Zemākās instances tiesa norādīja, ka ir ļoti iespējams, ka apsūdzētais dienu iepriekš bija nodarījuma vietā, lai to izpētītu. Tātad tiesa to neuzskatīja par pierādītu, tomēr atzina par vienu no pierādījumiem viņa vainai.

Vācijas Federālā Augstākā tiesa norādīja, ka tas nav pareizi: arī netiešo pierādījumu gadījumā (*beim Indizienbeweis* – vācu val.) tiesa nedrīkst apsūdzētā notiesāšanu pamatot tikai ar šādām aizdomām, bet gan tikai ar faktiem, kurus uzskata par pierādītiem.²⁵ Līdz ar to notiesājošais spriedums atcelts.

Pretrunīgie (ambivalentie) fakti. Tie ir tādi fakti, kas, izolēti raugoties, ļauj izdarīt secinājumus gan par labu, gan par sliktu apsūdzētajam.²⁶

Droši pierādītu faktu, kura nozīme vēl ir neskaidra, nedrīkst vērtēt izolēti, pamatojoties uz principu *in dubio pro reo*. Fakti, vērtējot tos kopumā, viņu skaita un savstarpējās sakarības dēļ var radīt tiesnesim pārliecību par celtās apsūdzības pareizību.²⁷ Kādā no šīm pretējām nozīmēm šie fakti novērtējami konkrētā lietā, jāizšķir tiesai, kas izskata lietu pēc būtības.

Piemēram, saistībā ar netieša nodoma nonāvēt un noziedzīgas pašpalāvēšanas norobežošanu, ja izdarītājs atradies alkohola reibumā, Vācijas Federālā Augstākā tiesa norādījusi: izdarītāja atrašanās alkohola ietekmē var attaisnot secinājumu par vājāku aiztures sliekšni pret cilvēka nonāvēšanu, un otrādi – secinājumu par nepārdomātu rīcību, kad izdarītājs ļoti iespējamās letālās sekas nav apzinājis. Juridiski pamatota izšķiršanās par to, kurā no iespējamajiem, viens otram pretējiem pierādījumu kontekstiem (*möglichen, zueinander in einem Gegensatz stehenden Beweiszusammenhänge* – vācu val.) šāds apstāklis uzrāda nozīmi konkrētajā gadījumā, revīzijas instances tiesai ir jāakceptē,²⁸ tomēr tiesa, kas izskata lietu pēc būtības, nav atbrīvota no pienākuma, balstoties uz konkrētās lietas apstākļiem atklāt, kāpēc tā ambivalentai pazīmei vispār ir piešķirusi nozīmi vienā virzienā.²⁹

Arī spontāna rīcība afekta stāvoklī (vērtējot, vai bijis netiešs nodoms nonāvēt) ir pretrunīgā pazīme, kas atkarībā no tā, kā tiesa to novērtē konkrētajā gadījumā, pieļauj secinājumus gan par labu, gan sliktu apsūdzētajam.³⁰

Jo lielākā skaitā šādas pretrunīgās (ambivalentās) pazīmes uzreiz (automātiski), nevērtējot citus pierādījumus, tiek novērtētas par labu apsūdzētajam un jo nozīmīgākas tās ir, jo drīzāk tiesnesis nespēs gūt pārliecību par apsūdzētā vainu. Tādā gadījumā šīs pārliecības negūšana būs saistīta ar nepareizu principa *in dubio pro reo* piemērošanu.

Apsūdzētajam labvēlīgi šaubīgie fakti. Ja apsūdzētajam labvēlīgs fakts nav noskaidrojams, tas nenozīmē, ka tas viņam par labu uzskatāms par pierādītu. Tieši otrādi, tas ar paliekošu nenoteiktību iekļaujams pierādījumu rezultāta kopvērtējumā par faktu, kas tieši (nepastarpināti) nozīmīgs lēmuma pieņemšanā (*in die Gesamtwürdigung des für die unmittelbar entscheidungserhebliche Tatsache gewonnenen Beweisergebnisses einzustellen* – vācu val.).³¹ Tas attiecas arī uz alibi: tāpat kā attiecībā uz jebkuru citu attaisnojošu netiešu faktu, princips *in dubio pro reo* neatliecas uz alibi, kas palicis šaubīgs. Tiesai nav pienākuma vienīgi alibi dēļ, kas palicis neatspēkots, apsūdzēto attaisnot, ja, balstoties uz pierādījumiem, kas pieejami, tā pārliecina par viņa vainīgumu.³²

Šāda pieeja ir likumsakarīga, jo pretējā gadījumā, ja piemērā ar alibi, piemērojot principu *in dubio pro reo*, automātiski atzītu, ka nozieguma laikā apsūdzētais atradies citā vietā, tas nozīmētu, ka visus pārējos faktus, kas liecina par viņa vainīgumu, var aizmirst. Šādi to skaidrojusi arī Vācijas Federālā Augstākā tiesa: pretējā gadījumā būtu jānonāk pie nepieņemama rezultāta, ka apsūdzētā apgalvojumam par neatrašanos nozieguma vietā, kas nav pierādīts, būtu jānovēd pie attaisnošanas, kaut arī pierādītie fakti to kopumā tiesu pārliecina par apsūdzētā vainu.³³

Tātad līdzīgi kā pretrunīgos (ambivalentos) faktus, kas ir droši pierādīti, arī to, ka saglabājas šaubas par apsūdzētajam labvēlīgu faktu, tiesa var novērtēt gan apsūdzētajam par labu, gan sliktu (atkarībā no citu pierādījumu saturā).

Tomēr tas, kas teorētiski šķiet pašsaprotams, praksē var palikt nepamanīts.

Ilustrācijai piemērs. Lietas apstākļi – apsūdzētais Nr. 1 tika apsūdzēts par ļaunprātīgu kokzāģētavas dedzināšanu nakts laikā (ap plkst. 1.30–2.00), bet apsūdzētais Nr. 2 par šī nozieguma atbalstīšanu, nogādājot apsūdzēto Nr. 1 uz nozieguma vietu un no tās.

Zemākās instances tiesa nespēja iegūt pārliecību par abu apsūdzēto vainu, norādot tālāk minēto: apsūdzētais Nr. 2 (atbalstītājs) nodarījumu atzinis; šīs atziņas pareizību apstiprina vairākas citas pazīmes. Tomēr pretrunā viņa liecībām ir liecinieka – apsūdzētā Nr. 1 brāļa – izteikumi. Šis liecinieks liecināja, ka viņš ap plkst. 1.00 naktī savu brāli sastapis guļam. Pirms plkst. 2.00 viņš to uzmodinājis un abi kopā notvēruši govī, kas bija izbēgusi no staļļa. Tiesai

25 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 26.10.1954., 5 StR 386/54, 8.–9. rdk. Pieejama: <https://research.wolterskluwer-online.de/document/3126cd47-cb2f-4e14-b9c5-8e3b3569d36d>

26 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 17.07.2013., 2 StR 139/13, 13. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/2/13/2-139-13.php>

27 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 06.02.2002., 1 StR 513/01, 27. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/1/01/1-513-01.php3>

28 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 20.09.2012., 3 StR 140/12, 14.–15. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/3/12/3-140-12.php>

29 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 17.07.2013., 2 StR 139/13, 13. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/2/13/2-139-13.php>

30 Turpat.

31 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 09.06.2005., 3 StR 269/04, 28. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/3/04/3-269-04.php>

32 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 25.06.2014., 2 StR 333/13, 22. rdk. Pieejama: <https://openjur.de/u/726366.html>

33 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 13.02.1974., 2 StR 552/73, 4. rdk. Pieejama: <https://research.wolterskluwer-online.de/document/8eb675aa-eb8a-4c6b-86f4-c31744c6883d>

ir šaubas par šīs liecības ticamību, tāpēc tā attiecas pret to "ar lielu atturību". No otras puses, tā uzskata, ka izteikums "nav arī atspēkojams". Ja tas atbilst patiesībai, apsūdzētais Nr. 1 nevarētu izdarīt dedzināšanu, jo ugunsgrēks izcēlies vēlākais ap plkst. 2.00. Līdz ar to paliek iespēja, ka apsūdzētais Nr. 2 nepatiesi liecinājis pret sevi un apsūdzēto Nr. 1. Tātad, pieņemot par labu apsūdzētajam Nr. 1, ka viņš nav bijis nozieguma vietā, tiesa uzskata, ka ir šķērslis abu apsūdzēto notiesāšanai.

Vācijas Federālā Augstākā tiesa šo spriedumu atcēla, norādot, ka tiesa nav spiesta taisīt attaisnojošu spriedumu nepierādīta alibi dēļ, ja, balstoties uz pierādījumiem, kas ir pieejami, tā pārliecināta par apsūdzētā vainīgumu. Zemākās instances tiesa to nav ņēmusi vērā. Šis trūkums ietekmējis visu pierādījumu vērtējumu. Pieņemot, ka apsūdzētais Nr. 1 (izdarītājs) nav bijis nozieguma vietā, zemākās instances tiesa uzskata par iespējamu, ka apsūdzētais Nr. 2 sevi un līdzapsūdzēto nepamatoti aprunājis.³⁴ Tātad tiesai bija jānovērtē, cik būtiskas ir tās pazīmes, kas liecina par labu apsūdzētā Nr. 2 liecības ticamībai, un šīs pazīmes jāvērtē kontekstā ar liecinieka liecībām par apsūdzētā Nr. 1 alibi. Ja pazīmes apsūdzētā Nr. 2 liecības ticamībai ir pietiekoši nozīmīgas, bet liecinieka liecība par alibi šaubīga, uz ko norādījusi arī zemākās instances tiesa, tā varēja taisīt notiesājošu spriedumu.

Tiesu prakses piemēra analīze. Noslēdzot šo raksta sadaļu, ilustrācijai piemērs, kurā tiesa pieļāvusi *in dubio pro reo* principa pārkāpumu gandrīz visos iespējamajos aspektos.

Lietas apstākļi – apsūdzētajai bija celta apsūdzība par sava vīra tišu nonāvēšanu ar diviem šāvieniem no mazkalibra pistoles viņu guļamistabā nakts laikā. Zemākās instances tiesa viņu attaisnoja, uzskatot, ka nonāvēšana notikusi nepieciešamās aizstāvēšanās situācijā. Šo secinājumu tiesa pamatoja ar šādiem apstākļiem:

- vīrs jau iepriekš ilgstoši apsūdzēto bija ne tikai krāpis, bet arī sitis;

- pret plānotu noziegumu liecina šādi divi apstākļi: 1) nākamajā dienā bija jāierodas vīra radniekam, tāpēc apsūdzētajai bija jāreķinās ar apjautāšanos par viņa atrašanās vietu (savukārt, ja nodarījums bija plānots, bija iespējams to atlikt); 2) liķa aiztransportēšanai nepieciešamais transports iznomāts tikai pēc nodarījuma.

Lai gan pirmšķietami, nezinot citus pierādījumus, šāds vērtējums var šķist pareizs, Vācijas Federālā Augstākā tiesa spriedumu atcēla, atzīstot, ka pierādījumu vērtējumā pieļautas būtiskas juridiskas kļūdas. Tās ieskatā, vienīgā pazīme, ka apsūdzētā rīkojusies nepieciešamās aizstāvēšanās situācijā bija tas, ka vīrs viņu ilgstoši sitis.

Par pārējām divām pazīmēm, ar kurām pamatots attaisnojošais spriedums, Vācijas Federālā Augstākā tiesa norādīja, ka tām nevar piedēvēt nozīmi, ko norādījusi zemākās instances tiesa, jo tā nav paskaidrojusi, kāpēc

konkrētajā situācijā apsūdzētajai bija jāiedomājas transportu iznomāt pirms nodarījuma situācijā, ja viņas vīrs naktīs bieži uzturējās ārpus mājas, viņu par to neinformējot, un līdz ar to viņa nevarēja precīzi plānot nodarījuma laiku. Savukārt attiecībā uz otru pazīmi tiesa nav ņēmusi vērā, ka rītā pēc nonāvēšanas apsūdzētajai veiksmīgi izdevās savam svainim sniegt ticamu skaidrojumu par vīra prombūtni, neradot aizdomas. Līdz ar to šie apstākļi nav tādi, kas nepieciešamās aizstāvēšanās situāciju padara par ticamāku nekā spontānu prettiesisku nonāvēšanu.

Tātad Vācijas Federālā Augstākā tiesa atzina, ka pēdējās divas pazīmes ir pretrunīgas (ambivalentās) pazīmes un zemākās instances tiesa nav racionāli pamatojusi, kāpēc tā piešķirusi tām apsūdzētajai labvēlīgu nozīmi.

Turpmāk Vācijas Federālā Augstākā tiesa norādīja, ka zemākās instances tiesa konstatēja vairākus apstākļus, kas norāda uz to, ka apsūdzētā nav rīkojusies, lai novērstu uzbrukumu:

- ieroci dienu iepriekš uz dažām dienām viņa iznomājusi šaušanas klubā, bet divas šim ierocim piemērotas patronas paņēmusi slepus;

- liķi un ar asinīm sasmērēto gultas veļu sadedzinājuši un aprakusi divas dienas vēlāk;

- aptuveni divus trīs mēnešus pirms nonāvēšanas viņai bijusi saruna, kurā runāts tieši par tādu nonāvēšanas un liķa slēpšanas veidu, ko viņa vēlāk realizējusi (lietā nopratināts šis liecinieks).

Par šo sarunu zemākās instances tiesa norādīja, ka tā nevar gūt pārliecību, ka apsūdzētā šo sarunu iniciējusi, lai mērķtiecīgi izziņātu iespējas nonāvēt cilvēku un slēpt šāda nodarījuma pēdas. Tāpēc, tās ieskatā, šī saruna ir tikpat labi saderīga ar nozieguma plānošanu, cik ar to, ka viņa par to atcerējās tikai pēc vīra nonāvēšanas, izmantojot šīs atziņas liķa slēpšanai.

Novērtējot šos motīvus, Vācijas Federālā Augstākā tiesa norādīja: ciktāl tiesa katru no šīm pazīmēm pārbaudījusi atsevišķi, secinot, ka iespējams arī tāds skaidrojums, kas nāk par labu apsūdzētajai, šāda pieeja rada bažas, ka tiesa principu *in dubio pro reo* piemērojusi uz atsevišķiem netiešajiem faktiem (*Indiztatsachen* – vācu val.) un nav ņēmusi vērā, ka pazīmes ar vairākām nozīmēm ar tām piemītošo neskaidrību iekļaujamās kopvērtējumā.

Noslēgumā Vācijas Federālā Augstākā tiesa pievērsās apstāklim, kas bija palicis nenoskaidrots: lai gan zemākās instances tiesa pamatoti secināja, ka šāvienu secība vairs nav noskaidrojama, tomēr tā nebija tiesīga šo nenoskaidroto apstākli izolēti (ārpus nepieciešamā kopvērtējuma) vērtēt par labu apsūdzētajai un pieņemt, ka pirmais šāviens trāpījis ķermeņa priekšpusē augšējā daļā, bet šāviens pakausī sekoja tikai pēc tam, kad viņš meties apsūdzētās virzienā, lai viņu sagrābtu, noliecoties lejup.³⁵ Tātad, vērtējot pazīmes, kas liecina par tišu slepkavību, un pretstatot tās tādām, kas var radīt šaubas par to, kopvērtējumā bija

34 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 07.06.1977., 1 StR 283/77. Pieejama: <https://research.wolterskluwer-online.de/document/7f9b1978-db53-4032-99ec-1888a2bba96a>

35 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 11.04.2002., 4 StR 585/01. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/4/01/4-585-01.php3?referer=db>

jāiekļauj nevis fakts, ka pirmais šāviens trāpījis ķermeņa priekšpusē, kas varēja liecināt par labu nepieciešamās aizstāvēšanās stāvoklim, bet gan tikai tas, ka šāvienu secība ir neskaidra.

Apsūdzētā liecību neatzišanas nosacījumi

Liecību vērtēšanas vispārīgie kritēriji. Liecības faktisko vērtību pierādīšanā nosaka nevis informāciju sniedzošo personu procesuālais statuss, bet gan personiskais kopspieks par tām, to izteiksmes veids (*die Art und Weise ihrer Bekundung* – vācu val.), apraksta iekšējā ticamība (*die innere Wahrscheinlichkeit ihrer Schilderung* – vācu val.) un daudzi citi apstākļi, ko nav iespējams uzskaitīt pilnīgi.³⁶ Tāpēc, ja liecinieka un apsūdzētā izteikumi ir pretrunīgi (nesavienojami), tiesa nedrīkst jau pašos pamatos (sākumā) piešķirt izšķiroši lielāku nozīmi liecinieka izteikumiem salīdzinot ar apsūdzētā izteikumiem.³⁷ Apsūdzētā liecību novērtēšanai izvirzāmas tādas pašas prasības, kā vērtējot citus pierādījumus.³⁸

Liecību vērtēšana kontekstā ar principu *in dubio pro reo*. Apsūdzēto attaisnojošus (viņam labvēlīgus) izteikumus, kuru pareizībai vai nepareizībai nav pierādījumu, tiesnesis nedrīkst uzreiz kā neatspēkotus likt sprieduma pamatā. Tieši otrādi, balstoties uz pierādījumu pārbaudes kopējo rezultātu, jārisina jautājums, vai izteikumi ir derīgi ietekmēt viņa pārliecības veidošanos.³⁹ Vēl jo vairāk tas attiecas uz gadījumiem, kad konstatētas objektīvas pazīmes tam, kas būtiski liecina pret apsūdzētā paskaidrojumu pareizību.⁴⁰

Turklāt apsūdzētā paskaidrojuma noraidīšanai nav nepieciešams, lai būtu pozitīvi konstatēts pretējais, jo nedz nevainīguma prezumpcija, nedz no tās izrietošais pienākums pierādīt apsūdzētā vainu neliedz tiesai novērtēt pašu apgalvojumu kā tādu, izmantojot brīvo pierādījumu vērtēšanas metodi. Tiesa var tam nepiešķirt ticamību arī ar citu netiešo pierādījumu palīdzību, pat ja tie neizsaka neko par apsūdzētā vainu.⁴¹ Piemēram, Vācijas Federālā Augstākā tiesa atzinusi: zemākās instances tiesai nebija pienākuma sprieduma pamatā kā neatspēkotu likt apsūdzētā liecību,

ka narkotiskās vielas viņš transportējis vienīgi narkodilēra uzdevumā, kura vārdu viņš nevēlas nosaukt. Tiesa nav konstatējusi kādas pazīmes šādam uzdevumam, kā arī uzdevuma devēja personai. Šādā situācijā saskaņā ar konstantu judikatūru tiesnesim, balstoties uz kopējo pierādījumu rezultātu, jāizšķir, vai šādi izteikumi ir spējīgi ietekmēt viņa pārliecību. Nedz ņemot vērā principu *in dubio pro reo*, nedz citu iemeslu dēļ nav nepieciešams par labu apsūdzētajam prezumēt apstākļus, kuru esamībai nav sniegti pietiekoši pieturas punkti. Arī attiecībā uz apsūdzēto, kurš šai ziņā klusē, tas neizraisa vainas principam kolidējošu pierādīšanas nastas pārņemšanu, bet gan tās ir obligātas sekas, kas izriet no tiesas pienākuma iegūt savu pārliecību no tiesas izmeklēšanas kopuma.⁴²

Turpinājumā vēl viens piemērs. Apsūdzētais tika apsūdzēts par vairākkārtēju narkotisko vielu realizāciju laikā no 2004. gada aprīļa vidus līdz 2004. gada maija vidum. Zemākās instances tiesa konstatēja, ka saskaņā ar liecinieka (narkotisko vielu pircēja) liecību heroīna piegādātājs (apsūdzētais šajā lietā) teicis, ka ir sasniedzams pa liecinieka nosaukto telefona numuru. Šis telefona numurs atrasts arī liecinieka mobilajā telefonā pēc viņa aizturēšanas 2004. gada 14. jūnijā. Savukārt apsūdzētais norādīja, ka telefonu ar šo numuru nopircis tikai 2004. gada 1. vai 2. jūnijā, t.i., pēc viņam inkriminētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem.

Zemākās instances tiesa piešķīra ticamību liecinieka liecībai par narkotiku iegādes darījumiem. Tāpat tā atzina, ka ir pierādīts, ka apsūdzētais un liecinieks bija pazīstami (vienlaikus atzīstot par nepatiesu apsūdzētā liecību, noliedzot paziņanos), taču nav pierādīts, ka liecinieks narkotikas iegādājies tieši no apsūdzētā. Par apsūdzētā apgalvojumu, ka mobilo telefonu ar liecinieka minēto numuru viņš iegādājās tikai 2004. gada 1. vai 2. jūnijā, spriedumā norādīts, ka šo apgalvojumu tiesa nevar atspēkot, jo policijas izmeklēšanā nav konstatēts pretējais. No minētā tā secināja: ja apsūdzētajam mobilais telefons bija tikai no 2004. gada jūnija sākuma, liecinieks nevarēja 2004. gada maijā zvanīt viņam uz šo telefonu (un attiecīgi apsūdzētais nevarēja izdarīt viņam inkriminētos noziedzīgos nodarījumus).

Vācijas Federālā Augstākā tiesa norādīja, ka tā ir principa *in dubio pro reo* kļūdaina piemērošana, ja zemākās instances tiesa apsūdzētā apgalvoto faktu likusi nolēmuma pamatā tikai tāpēc, ka par pretējo nebija tiešu pierādījumu, ar kuru apgalvojumu droši atspēkot. Nav izslēdzams, ka zemākās instances tiesa liecinieka liecības ticamību būtu vērtējusi citādi, ja, novērtējot visus netiešos pierādījumus, jau no paša sākuma nebūtu izslēgusi, ka apsūdzētajam mobilais telefons ar apzīmēto numuru bijis pirms 2004. gada jūnija.⁴³

36 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 05.02.1963., 1 StR 265/62, 4. rdk. Pieejama: <https://research.wolterskluwer-online.de/document/01685363-c042-405b-9058-be790863019e>. Liecības vērtība pierādīšanā nav būtiski atkarīga no tā, vai tās sniedzis liecinieks vai apsūdzētais. Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 13.12.2012., 4 StR 33/12, 27. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/12/4-33-12.php>

37 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 05.11.2015., 4 StR 183/15, 19. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/15/4-183-15.php>

38 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 05.07.2017., 2 StR 110/17, 9. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/17/2-110-17.php>

39 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 27.09.1977., 1 StR 374/77, 19. rdk. Pieejama: <https://research.wolterskluwer-online.de/document/073b2573-a8b9-4d65-abb1-2858f5af8987>

40 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 30.08.2008., 3 StR 416/08, 9. rdk. Pieejama: <https://openjur.de/u/73630.html>

41 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 27.09.1977., 1 StR 374/77, 19. rdk. Pieejama: <https://research.wolterskluwer-online.de/document/073b2573-a8b9-4d65-abb1-2858f5af8987>

42 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Beschluss vom 25.04.2007., 1 StR 159/07, 5. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/1/07/1-159-07.php>

43 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 09.05.2006., 1 StR 37/06, 8.–10., 14.–18. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/1/06/1-37-06.php>

Tātad šai piemērā pēc būtības veidojās šāda situācija: ja liecinieka liecība tiktu atzīta par ticamu pilnā apmērā (tātad arī jautājumā par personu, kura viņam pārdevusi narkotikas), apsūdzētā liecība, ka mobilo telefonu viņš iegādājies tikai 2004. gada jūnija sākumā, būtu atspēkota netieši – ar liecinieka liecību.

Principa vairākkārtēja piemērošana

Pret vairākiem apsūdzētajiem. Principa *in dubio pro reo* piemērošana var novest pie tā, ka vienā spriedumā jāvadās no vairākiem scenārijiem, kas cits citu var pat izslēgt, jo attiecībā pret katru apsūdzēto ikreiz jāvadās no viņam labvēlīgākās iespējas.⁴⁴ Uzskatāms piemērs ir situācija, kurā ir divas personas kā iespējamie nozieguma izdarītāji, taču ne pret vienu pierādījumi nav tik spēcīgi, lai atzītu par pierādītu ārpus saprātīgām šaubām. Šādā situācijā nerodas šaubas, ka vienas personas attaisnošanu (vai kriminālprocesa izbeigšanu pret viņu) nevar izmantot par sliktu otram. Tomēr ir situācijas, kurās tas nav tik acīmredzams.

Turpinājumā šāds piemērs. Lietā, kurā divām personām bija celta apsūdzība par narkotiku iegādāšanos Amsterdamā, lai tās caur Vāciju nogādātu uz Austriju, zemākās instances tiesa spriedumā norādīja: lai gan daudz kas liecina par apsūdzētā N. dalību, tomēr nav konstatēts, kādā konkrēti veidā viņš varētu būt piedalījies narkotiku ieviešanā. Līdz ar to kopvērtējumā saglabājas zināmas šaubas. Tāpēc, pamatojoties uz principu *in dubio pro reo*, viņš attaisnojams.

Otra apsūdzētā piedalīšanos zemākās instances tiesa atzina par pierādītu. Taču vērtējot, vai viņš bijis izdarītājs vai attaisnotā apsūdzētā N. atbalstītājs, tiesa norādīja: lai gan nav iespējams izslēgt, ka apsūdzētais N. kaut kādā veidā piedalījies narkotisko vielu iegādē un ieviešanā, tomēr, kā izklāstīts iepriekš, kas konkrētāks nav konstatēts. Līdz ar to nevar vadīties no tā, ka otrais apsūdzētais bija tikai atbalstītājs.

Pārfrāzējot šo tēzi, tā izsakāma šādi: tā kā nav pierādīta apsūdzētā N. piedalīšanās, otrais apsūdzētais nevar būt atbalstītājs, bet ir izdarītājs.

Vācijas Federālā Augstākā tiesa atzina, ka šis apsvērumš neiztur juridisko pārbaudi, jo zemākās instances tiesa pārpratusi to, ka gadījumā, ja pārbaudāma vairāku apsūdzēto piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā, taču nav izdarāmi droši konstatējumi, attiecībā pret katru apsūdzēto jāvadās pēc viņam labvēlīgākās iespējas. Tā kā, ņemot vērā neskaidrības, kas nākušas par labu apsūdzētajam N., tiesa uzskatīja par neiespējamu izdarīt otram apsūdzētajam labvēlīgāku konstatējumu (atzīt viņu tikai par līdzdalībnieku), tā pārkāpusi principu *in dubio pro reo*.⁴⁵

44 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Beschluss vom 13.07.2005., 2 StR 504/04, 11. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/2/04/2-504-04.php?referer=db>

45 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 04.02.1992., 1 StR 787/91. Pieejama: <https://research.wolterskluwer-online.de/document/69d9c1be-5328-48cd-a968-2cb42bfa37c1>

Pret to pašu apsūdzēto. Vienas lietas ietvaros dažādās vērtēšanas stadijās princips *in dubio pro reo* attiecībā pret to pašu apsūdzēto piemērojams vairākkārt, turklāt nepieciešamības gadījumā pretējā virzienā (nozīmē).⁴⁶

Ilustrācijai piemērs. Apsūdzēto, kura bija 23 gadus veca, zemākās instances tiesa notiesāja par atbalstīšanu izdarīt miesas bojājumus un slepkavību bezdarbības formā. Abi noziegumi vērsti pret vienu cietušo – viņas tēvu. Zemākās instances tiesas ieskatā, abi noziegumi veidoja noziegumu reālo kopību.

Šo noziegumu priekšvēsture bija šāda: abi apsūdzētie bija cieši sadraudzējušies. Līdzapsūdzētais zināja, ka apsūdzētās attiecības ar viņas tēvu jau gadiem ilgi bija izirušas. No viņas stāstītā viņš nojauta, ka tēvs viņu bērnībā seksuāli izmantojis.

Saskaņā ar tiesas konstatēto pirmais noziegums izdarīts šādos apstākļos: 2012. gada 30. septembrī līdzapsūdzētais apsūdzētajai izteicās, ka viņam ir “vienreizējs, tikai šodien spēkā esošs piedāvājums”. Sarunas gaitā viņš precizēja, ka uzmeklē apsūdzētās tēvu, lai “uz visiem laikiem” noskaidrotu jautājumu par iespējamo seksuālo izmantošanu. Apsūdzētajai viņš būtu ar automašīnu jānogādā uz potenciālā cietušā dzīves vietu 25 km attālumā. Apsūdzētā sākotnēji šaubījās, jo rēķinājās, ka līdzapsūdzētais varētu pielietot vardarbību pret viņas tēvu un viņu pašu varētu saukt pie atbildības. To viņa uztvēra kā savas profesionālās nākotnes apdraudējumu. Tomēr, kad līdzapsūdzētais pateica, ka viņš var tur nokļūt arī citā veidā, gala rezultātā viņa piekrita un nogādāja līdzapsūdzēto uz sava tēva dzīvesvietu, izsēdinot netālu no tās. Tad līdzapsūdzētais pārrāpās pāri vārtiem, piekļāvēja pie mājas durvīm un stādījās priekšā kā meitas draugs. Apsūdzētās tēvs viņu ielaida. Pēc tam, kad līdzapsūdzētais konfrontēja viņu par meitas seksuālo izmantošanu, viņš reaģēja agresīvi un mēģināja līdzapsūdzēto izgrūst no mājas. Līdzapsūdzētais uzvilka cimdsus, kas pastiprina sitiena spēku, un ar dūri vairākkārt spēcīgi iesita viņam pa seju, kā rezultātā viņš nokrita uz grīdas un palika guļam nekustīgs. Pēc tam viņš izdarīja vairākus sitienus pa cietušā sāniem ar apaviem, kas apdarināti ar tēraudu.

Ar šīm darbībām (līdzapsūdzētā nogādāšanu uz nozieguma vietu) apsūdzētā bija atbalstījusi līdzapsūdzētā noziegumu – tišu miesas bojājumu nodarīšanu viņas tēvam.

Otrais noziegums tajā pašā dienā izdarīts šādos apstākļos: pieņemot, ka cietušajam vēl nav nodarīti nāvējoši savainojumi, līdzapsūdzētais pameta māju un devās pie apsūdzētās, jautājot, vai viņa vēlas savu tēvu “redzēt vēl vienu reizi”. Kad viņa atbildēja noliedzoši, līdzapsūdzētais paziņoja, ka viņš “noskaidros tagad šo lietu” un devās atpakaļ cietušā īpašuma virzienā. Apsūdzētā tagad bažījās par to, ka viņš bija nolēmis nonāvēt viņas tēvu, tomēr samierinājās ar to (netieša nodoma gribas elements). Lai gan viņai bija iespējams un no viņas bija prasāms, viņa nedarīja

46 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Beschluss vom 01.10.2002., 3 StR 325/02, 6. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/3/02/3-325-02.php3>; Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Beschluss vom 21.08.2014., 3 StR 203/14, 9. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/3/14/3-203-14-1.php?referer=db>

neko, lai atturētu viņu no sava tēva iespējamās slepkavības. Līdzapsūdzētais būtu pakļāvies viņas aicinājumam atturēties no tālākām darbībām. Tīkmēr viņš no jauna pārrāpās pāri vārtiem, iekļuva mājā un virtuvē paņēma maizes nazi, kura asmens garums bija aptuveni 20 cm. Pēc diviem neveiksmīgiem dūrieniem ar trešo dūrienu viņš iedūra cietašajam sirdī, pēc kā īsā laikā viņš noasiņošanas dēļ mira.

Ar šādu rīcību apsūdzētā bija izdarījusi sava tēva slepkavību bezdarbības formā, jo viņai bija juridisks pienākums to novērst un tas viņai bija iespējams.

Vācijas Federālā Augstākā tiesa norādīja: zemākās instances tiesa pamatoti atzina, ka sakarā ar apsūdzētās iepriekš pieļauto rīcību, ar kuru pastiprināts apdraudējums viņas tēvam, proti, ar līdzapsūdzētā nogādāšanu vietā, kur plānota miesas bojājumu nodarīšana (tobrid vēl bez nodoma nonāvēt), viņai bija pienākums novērst sava tēva nāvi un tāpēc viņa vainojama par slepkavību bezdarbības formā. Turpretim būtiskas juridiskas šaubas ir par notiesājošo spriedumu daļā par atbalstīšanu nodarīt miesas bojājumus, kas, zemākās instances tiesas ieskatā, veido noziegumu reālo kopību ar slepkavību, jo pie konstatējumiem, kas var pamatot šādu notiesājošo spriedumu, tā nonākusi, vienīgi piemērojot principu *in dubio pro reo*. Tā saskatījusi “būtiskas pazīmes” tam, ka abi apsūdzētie jau no paša sākumā slepkavību plānojuši, gatavojuši un izdarījuši kopīgi, tomēr gala rezultātā nevarēja to konstatēt “ar nepieciešamo pārliecību”. Ja apsūdzētā tomēr no paša sākuma rīkojusies ar netiešu nodomu nonāvēt, tādā gadījumā būtu vienots notikums (nodarījums), kas izslēgtu notiesāšanu vēl par miesas bojājuma deliktu. Tāpēc zemākās instances tiesai bija pienākums, piemērojot principu *in dubio pro reo* otrreiz pretējā virzienā, vadīties no apsūdzētajai labvēlīgāka lietas apstākļu scenārija. Līdz ar to spriedums par viņas notiesāšanu daļā par atbalstīšanu nodarīt miesas bojājumus atcelts.⁴⁷

Tātad šajā piemērā principu *in dubio pro reo* pirmo reizi bija jāpiemēro, vērtējot faktiskos apstākļus, secinot, ka nav pierādīts, ka apsūdzētā jau sākotnēji rīkojās ar nodomu nonāvēt, savukārt otro reizi – izlemjot jautājumu, vai inkriminētās darbības kopumā veido vienu noziegumu vai noziegumu reālo kopību. Šī principa otrreizējās piemērošanas rezultātā bija jāpieņem atšķirīgi lietas apstākļi, proti, nodoms nonāvēt pastāvēja, jau uzsākot noziedzīgās darbības.

Principa darbības ietvari

Vispārīgs raksturojums. KPL19. panta trešajā daļā termins “vaina” nav jāsaprot tā šaurākajā nozīmē, ar ko parasti apzīmē personas subjektīvo attieksmi pret nodarījumu nodoma vai neuzmanības formā, bet gan plašākajā nozīmē. Plašākajā nozīmē vaina raksturo visu to subjektīvo

un objektīvo pazīmju kopumu, kuram ir nozīme personas krimināltiesiskas vainojamības noteikšanā.⁴⁸ Tātad vaina KPL 19. panta trešās daļas izpratnē aptver visus noziedzīga nodarījuma uzbūves elementus: 1) noziedzīga nodarījuma sastāvu, 2) kriminālatbildību (prettiesiskumu) izslēdzošu apstākļu neesamību (kā negatīvu faktu)⁴⁹ un 3) vainu normatīvajā (juridiskajā) nozīmē, t.i., kā personas spēju rīkoties citādi (tiesiski).⁵⁰

Līdzās KPL 19. panta trešajai daļai princips *in dubio pro reo* skatāms arī šā likuma 124. panta kontekstā. Šī panta piektā daļa nosaka, ka pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi uzskatāmi par pierādītiem, ja pierādīšanas gaitā izslēgtas jebkādas saprātīgas šaubas par to esamību vai neesamību. Savukārt to, kas ietilpst pierādīšanas priekšmetā, detalizētāk nosaka citas šī panta daļas, tostarp otrā daļa: kriminālprocesā pierādāma noziedzīga nodarījuma sastāva esamība vai neesamība, kā arī citi Krimināllikumā un šajā likumā paredzētie apstākļi, kuriem ir nozīme konkrēto krimināltiesisko attiecību taisnīgā noregulējumā. Tātad KPL 124. panta otrā un piektā daļa pēc satura daļēji pārklājas ar KPL 19. panta trešo daļu, taču iziet arī krietni ārpus tās.

Pie citiem apstākļiem, kuriem nozīme krimināltiesisko attiecību taisnīgā noregulējumā, pieskaitāmas vismaz šādas divas apstākļu grupas:

- tādi, kas liedz personas notiesāšanu, neraugoties uz to, ka tā vainojami izdarījusi noziedzīgu nodarījumu (šos apstākļus sīkāk var iedalīt materiāla un procesuāla rakstura apstākļos);

- tādi, kas ietekmē sodu, piemēram, atbildību mīkstinoši un pastiprinoši apstākļi, apstākļi, kas ir par pamatu atbrīvošanai no soda.⁵¹

Sodu izslēdzoši un sodu atceļoši apstākļi. Tie ir likumā īpaši paredzēti gadījumi, kuros, neraugoties uz to, ka prettiesiskais un vainojami izdarītais nodarījums atbilst noziedzīga nodarījuma sastāvam, likumdevējs noteiktu iemeslu dēļ atsakās no sodīšanas. Tiem kopīgs ir tas, ka tie atceļ vai nerada kriminālatbildību.⁵² Savukārt atšķirība starp tiem ir šāda: sodu izslēdzoši apstākļi ir tādi, kas pastāv nodarījuma izdarīšanas laikā un jau sākotnēji ir

48 Rozenbergs J. Vainas institūts krimināltiesībās un tā nozīme noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijā. Promocijas darbs. 2012, 29. lpp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/5122>

49 Arī Vācijā atzīts, ka princips piemērojams kriminālatbildību (prettiesiskumu) izslēdzošiem apstākļiem. Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 11.10.2011., 1 StR 134/11, 34. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/11/11-134-11.php>

50 Roxin C. Strafrecht. Allgemeiner Teil. Band I. München: Verlag C.H. Beck, 2006, S. 860. Par šo vainas izpratni, kas nostiprinājusies vāciski runājošās valstīs, skat.: Leja M. Krimināltiesību aktuāli jautājumi un to risinājumi Latvijā, Austrijā, Šveicē, Vācijā. Noziedzīga nodarījuma uzbūve, cēloņsakarība, vaina, krimināltiesību normu interpretācija un spēks laikā. I daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019, 54.–67. lpp.

51 Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorijas pamatjēdzienu problemātika kriminālprocesā. Disertācija. Rīga, 2002, 58. lpp.

52 Jansen S. Die hypothetische Einwilligung im Strafrecht. Notwendiges Korrektiv oder systemwidriges Institut? Zeitschrift für das Juristische Studium. 6/2011, S. 488. Pieejams: http://www.zjs-online.com/dati/artikel/2011_6_495.pdf

47 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Beschluss vom 21.08.2014., 3 StR 203/14. Pieejama: <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/3/14/3-203-14-1.php?referer=db>

šķērslis sodīšanai. Savukārt sodu atceļoši apstākļi ir tādi, kas iestājas pēc nodarījuma izdarīšanas. Piemēram, KL 22. panta otrā daļa paredz noteikta personas loka atbrīvošanu no atbildības par iepriekš neapsolītu slēpšanu un neziņošanu, bet KL 303. pants – par atteikšanos dot liecību. Šajās normās norādītie apstākļi ir sodu izslēdzoši apstākļi, jo tie pastāv nodarījuma izdarīšanas laikā. Savukārt KL normās, kas paredz atbrīvošanu no atbildības labprātīgas paziņošanas gadījumā (KL 235., 324. p. u.c.), norādīti sodu atceļoši apstākļi, jo tie iestājas pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas.

Šie apstākļi ir citi apstākļi, kuriem ir nozīme krimināltiesisko attiecību taisnīgā noregulējumā KPL 124. panta otrās daļas izpratnē. Līdz ar to arī uz tiem attiecas princips *in dubio pro reo*.

Šāda pieeja atzīta arī Vācijas tiesu praksē.⁵³ Kā skaidrojums tam norādīts, ka šie apstākļi ir tuvi vainas jautājumam.⁵⁴ Piemēram, tiesu praksē atzīts, ka princips *in dubio pro reo* attiecas arī uz labprātīgu atteikšanos no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas līdz galam,⁵⁵ kas ir sodu atceļošs apstākļis.⁵⁶ Tāpēc, ja tiesa nevar izdarīt drošus konstatējumus par to, vai atteikšanās no papildu dūrienu izdarīšanas bija labprātīga, piemērojams šis princips par labu apsūdzētajam.⁵⁷

Soda noteikšanai nozīmīgie apstākļi. Pie citiem apstākļiem, kuri var kļūt par obligāti pierādāmiem kriminālprocesā, pieskaitāmi tādi, kas ietekmē soda veidu un apmēru. Tātad no slēdziena par pretējo izriet, ka princips *in dubio pro reo* attiecināms arī uz tiem.

Tas ņemts vērā arī Latvijas tiesu praksē. Piemēram, par sodu ietekmējošu apstākli var kļūt noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laiks, ja tam ir nozīme, nosakot apsūdzētajam labvēlīgāko likumu. Augstākā tiesa norādījusi: nosakot sodu par noziedzīgiem nodarījumiem, kuri izdarīti precīzi nenoskaidrotā laikā, tiesa personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, piemēro labvēlīgāko materiālo tiesību normu (konkrētajā gadījumā – likumu ar labvēlīgāko KL Sevišķās daļas normas sankciju).⁵⁸ Šādos gadījumos labvēlīgākā

likuma piemērošana ir saistāma ar principu *in dubio pro reo*, jo, precīzi nenoskaidrojot nodarījuma izdarīšanas laiku, tiek prezumēts tāds nodarījuma izdarīšanas laiks, kas pieļauj labvēlīgāko likuma piemērošanu.

Šāda pieeja atbilst praksei vāciski runājošajās valstīs. Vācijas Federālā Augstākā tiesa atzinusi: princips *in dubio pro reo* ir spēkā neierobežoti arī soda noteikšanai.⁵⁹ Tāpēc apstākļiem, kas tiek ņemti vērā, nosakot sodu, jābūt pierādītiem, nevis tikai varbūtējiem.⁶⁰ Austrijas Augstākā tiesa: ja nebija iespējams noskaidrot, vai izpildījušās visas likumā paredzētā sodu mīkstinošā apstākļa pazīmes (konkrētajā gadījumā – divas), tiesa, noraidot tā piemērošanu, nav ņēmusi vērā, ka princips *in dubio pro reo* ir spēkā, arī piemērojot sodu.⁶¹

Procesuālie izdevumi. Arī procesuālie izdevumi ir apstākļi, kuriem ir nozīme konkrēto krimināltiesisko attiecību taisnīgā noregulēšanā.⁶² Līdz ar to arī uz tiem attiecas princips *in dubio pro reo*.

Kriminālprocesa pieļaujamības faktiskie nosacījumi. Kriminālprocesa pieļaujamības nosacījumi ir tādi objektīvi nosacījumi, kuriem jābūt, lai varētu veikt kriminālprocesu.

Profesore K. Strada-Rozenberga par citiem apstākļiem, kuri var kļūt par obligāti pierādāmiem, atzīst tādus, kas nepieļauj turpmāku procesu, piemēram, spēkā esošs spriedums vai lēmums par krimināllietas izbeigšanu par to pašu noziedzīgo nodarījumu, vainīgās personas nāve,⁶³ kriminālatbildības noilgums.⁶⁴ Tātad no slēdziena par pretējo izriet, ka princips *in dubio pro reo* attiecas arī uz šiem apstākļiem.

Šāda pieeja atbilst Vācijas tiesu prakses tendencēm mūsdienās. Sākotnēji Vācijas tiesu praksē šis princips piemērots tikai vainas jautājumā,⁶⁵ bet ne kriminālprocesa nosacījumiem.⁶⁶ Tomēr 1963. gadā lietā, kurā nebija iespējams precīzi konstatēt, kad noziedzīgais nodarījums izdarīts, un līdz ar to saglabājās šaubas, vai iestājies

53 Princips *in dubio pro reo* piemērojams arī sodu izslēdzošiem un sodu atceļošiem apstākļiem. Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Beschluss vom 19.02.1963., 1 StR 318/62, 3. rdk. Pieejama: <https://research.wolterskluwer-online.de/document/816f9e57-c917-4b65-88ec-3f67dd03a16d>

54 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Beschluss vom 19.02.1963., 1 StR 318/62, 3. rdk. Pieejama: <https://research.wolterskluwer-online.de/document/816f9e57-c917-4b65-88ec-3f67dd03a16d>

55 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Beschluss vom 27.04.2004., 3 StR 112/04, 16. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/3/04/3-112-04.php?referer=db>. Šaubas par atteikšanās labprātīgumu, kas saglabājas, principā atrisināmas par labu apsūdzētajam. Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 10.04.2019., 1 StR 646/18, 10. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/1/18/1-646-18.php>

56 Leukauf O., Steininger H. Strafrechtsgesetzbuch Kommentar. 4. Auflage. Wien: Linde Verlag, 2017, S. 35.

57 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 09.08.2001., 4 StR 227/01, 11. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/4/01/4-227-01.php?referer=db>

58 Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada [...] lēmums lietā Nr. SKK-[B]/2018. Sprieduma tēze. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2018>

59 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Beschluss vom 28.08.2018., 4 StR 320/18, 5. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/4/18/4-320-18.php?referer=db>

60 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Beschluss vom 17.07.2008., 4 StR 221/08, 4. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/4/08/4-221-08.php?referer=db>

61 Austrijas Augstākās tiesas lieta: Entscheidungsdatum 22.05.2018., Geschäftszahl 11Os35/18h. Pieejama: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_20180522_OGH0002_01100S00035_18H0000_000

62 Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009. gada 24. novembra lēmums lietā Nr. SKK-620/2009. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2009>

63 Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorijas pamatjēdzienu problemātika kriminālprocesā. Disertācija. Rīga, 2002, 57.–58. lpp.

64 Turpat, 56. lpp.

65 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Beschluss vom 19.02.1963., 1 StR 318/62, 3. rdk. Pieejama: <https://research.wolterskluwer-online.de/document/816f9e57-c917-4b65-88ec-3f67dd03a16d>

66 Schwabenbauer P. Zweifelssatz ("in dubio pro reo") und Prozessvoraussetzungen. Zugleich Besprechung zu BGH 3 StR 273/09 = HRRS 2009 Nr. 993. Online Zeitschrift für Höchststrichterliche Rechtssprechung im Strafrecht. 1/2011, S. 26. Pieejams: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/archiv/11-01/hrrs-1-11.pdf>

kriminālatbildības noilgums, Vācijas Federālā Augstākā tiesa atzina, ka princips *in dubio pro reo* attiecas arī uz noilgumu, kas pieskaitāms kriminālprocesa nosacījumiem.⁶⁷ Vienlaikus šajā nolēmumā piebilsts, ka šī pieeja nav automātiski attiecināma uz visiem kriminālprocesa nosacījumiem: taisnīguma un tiesiskās drošības principi aizliedz sniegt šablonisku atbildi, kas būtu vispārderīga, piemēram, visiem kriminālprocesa nosacījumiem vai kriminālprocesuālajiem šķēršļiem. Tieši pretēji – tie prasa lēmumu, kas piemērots konkrētā jautājuma īpašajiem apstākļiem.⁶⁸

2009. gadā Vācijas Federālā Augstākā tiesa gājusi tālāk. Konstatējot, ka nav iespējams precīzi noskaidrot, vai apsūdzība iepriekš iztiesātajā lietā aptvēra arī daļu no izskatāmajā lietā inkriminētajām darbībām (tātad pastāvēja šaubas, vai taisot spriedumu izskatāmajā lietā netiks pārkāpts dubultās sodīšanas aizliegums), tā norādīja: no Vācijas Kriminālprocesa likuma (StPO) 206.a panta, kas nosaka, ka, ja pēc iztiesāšanas uzsākšanas tiek konstatēts procesuāls šķērslis, tiesa var procesu izbeigt ar lēmumu, neizriet, kā jārikojas, ja pastāv nepārvaramas šaubas par to, vai izpildījies procesa nosacījums, respektīvi, ir procesuāls šķērslis. Tomēr kriminālprocesu principā drīkst veikt tikai tad, ja konstatēts, ka pastāv nepieciešamie procesa nosacījumi un nav procesuālu šķēršļu. Procesuāls šķērslis StPO 206.a un 260. panta trešās daļas izpratnē ir vienmēr tad, ja tas pastāv iespējami (varbūtēji). Tomēr šai ziņā nav pietiekošas tikai teorētiskas, loģiski iespējamās šaubas. Tieši pretēji, tām jābalstās uz konkrētiem faktiskiem apstākļiem un jābūt nepārvarāmām pēc visu izziņas iespēju izsmelšanas.⁶⁹

Šis nolēmums juridiskajā literatūrā novērtēts pozitīvi, taču ar piebildi, ka faktiski tiesai vajadzēja atzīt šī principa piemērošanu visiem kriminālprocesa nosacījumiem: valsts piemērotais līdzeklis, kas apgrūtina individu, var būt likumīgs tikai tad, ja ir skaidrība par to, ka pastāv visi juridiskie nosacījumi apgrūtināšanai un tam nav kādu juridisku šķēršļu. Tāpēc valsts pierādīšanas nasta attiecas ne tikai uz materiāltiesiskajiem lietās apstākļiem. Ja valsts nevēlas pakļaut sevi aizdomām par nelikumīgu sodīšanu, tai jāpierāda arī tas, ka nosacījumi, lai drīkstētu vispār izšķirt lietu, pastāv droši, nevis ir tikai iespējami.⁷⁰ Lai gan šajā nolēmumā tiesa atsaucās arī uz diferenciācijas risinājumu, kas minēts arī 1963. gada nolēmumā, un pēc tiesas vārdiem ir

valdošais viedoklis vēl tagad, tomēr vienlaikus tā piebilda, ka, “ievērojot minēto, procesuāls šķērslis StPO 206.a un 260. panta trešās daļas izpratnē ir vienmēr tad, ja tas pastāv iespējami.”⁷¹ Tātad ar šo spriedumu tiesa “atbrīvojuši ceļu” principa *in dubio pro reo* vispārīgai piemērošanai attiecībā uz kriminālprocesa nosacījumiem.⁷²

Apstākļi, uz kuriem princips nav piemērojams

Nākotnes fakti. Kriminālprocesā nozīmi var iegūt nākotnes fakti, piemēram, lemjot jautājumu par nosacītas notiesāšanas piemērošanu (Krimināllikuma 55. p. 1. d.) vai pirmstermiņa atbrīvošanu no soda (Krimināllikuma 61. p. 1. d.). Tomēr uz nākotnes faktiem princips *in dubio pro reo* neattiecas, jo nevar pierādīt to, kas *a priori* nav pierādāms. To, ka apsūdzētais nākotnē neizdarīs likumpārkāpumus, kā nākotnes faktu nevar pierādīt. Šeit var runāt tikai par lielāku vai mazāku varbūtības pakāpi.

Šāda pieeja atzīta arī vāciski runājošās valstīs. Vācijas tiesu praksē par nosacītu notiesāšanu pausts šāds viedoklis: nosacītas notiesāšanas nosacījums ir tas, ka cerības, ka notiesātais turpmāk neizdarīs noziedzīgus nodarījumus, ir pamatotas ar faktiem.⁷³ Varbūtībai, ka nākotnē netiks izdarīti noziedzīgi nodarījumi, jābūt lielākai nekā varbūtībai par jauniem noziedzīgiem nodarījumiem.⁷⁴ Drošu garantiju par labu uzvedību nākotnē, tātad bezšaubīgu, katras šaubas izslēdzošu noteiktību, likums neprasa. Ņemot vērā prognozes lēmuma raksturu, šāda garantija nevar eksistēt.⁷⁵ Princips *in dubio pro reo* šeit nedarbojas.⁷⁶ Šaubas šeit nāk par sliktu notiesātajai personai, tomēr tas neattiecas uz faktiem, kas liekami prognozes pamatā; šai ziņā iejaucas princips *in dubio pro reo*.⁷⁷ Tātad vienīgi faktiem, pēc kuriem vadās tiesa, prognozējot apsūdzētā rīcību, jābūt pierādītiem ārpus saprātīgām šaubām.

Arī Šveices Federālā Augstākā tiesa atzinusi, ka attiecībā uz prognozes vērtējumu princips *in dubio pro reo* nav spēkā.⁷⁸

71 Turpat, 28. lpp.

72 Turpat, 27. lpp.

73 Schönke A., Schröder H. Strafrechtsgesetzbuch Kommentar. 27. Auflage. München: C.H. Beck Verlag, 2006, S. 869.

74 Vācijas Federālās zemes Augstākās tiesas lieta (Oberlandesgericht Düsseldorf): Urteil vom 09.05.2000., 2b Ss 86/00 29/00 I. Pieejama: https://www.judicialis.de/Oberlandesgericht-D%C3%BCsseldorf_2b-Ss-86-00-29-00-I-Urteil_09.05.2000.html

75 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 25.09.1979., 5 StR 470/79, 4. rdk. Pieejama: <https://research.wolterskluwer-online.de/document/5f6d2c4-6449-4d0a-b159-63a6cd0cbe3>

76 Vācijas Federālās zemes Augstākās tiesas lieta (Oberlandesgericht Düsseldorf): Urteil vom 09.05.2000., 2b Ss 86/00 29/00 I. Pieejama: https://www.judicialis.de/Oberlandesgericht-D%C3%BCsseldorf_2b-Ss-86-00-29-00-I-Urteil_09.05.2000.html

77 Schönke A., Schröder H. Strafrechtsgesetzbuch Kommentar. 27. Auflage. München: C.H. Beck Verlag, 2006, S. 869.

78 Šveices Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 28.11.2000., BGE 127 IV 1, 17. rdk. Pieejama: <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bge/c4127001.html>; Šveices Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 17.06.1992., BGE 118 IV 108, 11. rdk. Pieejama: <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bge/c4118108.html>

67 Turpat, 27. lpp. To, vai normām par noilgumu piemīt procesuāla vai materiāltiesiska daba, ir strīdīgs jautājums, kas šeit sīkāk netiks iztirzāts. Plašāk par šo jautājumu skat: Leja M. Krimināltiesību aktuāli jautājumi un to risinājumi Latvijā, Austrijā, Šveicē, Vācijā. Noziedzīga nodarījuma uzbūve, cēloņsakarība, vaina, krimināltiesību normu interpretācija un spēks laikā. I daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019, 321.–322., 406.–408. lpp.

68 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Beschluß vom 19.02.1963., 1 StR 318/62, 4. rdk. Pieejama: <https://research.wolterskluwer-online.de/document/816f9e57-c917-4b65-88ec-3f67dd03a16d>

69 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 30.07.2009., StR 273/09, 12. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/3/09/3-273-09.php>

70 Schwabenbauer P. Zweifelssatz (“in dubio pro reo”) und Prozessvoraussetzungen. Zugleich Besprechung zu BGH 3 StR 273/09 = HRRS 2009 Nr. 993. Online Zeitschrift für Höchstgerichtliche Rechtssprechung im Strafrecht. 1/2011, S. 27. Pieejams: <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/archiv/11-01/hrrs-1-11.pdf>

Likuma iztulkošana. Princips *in dubio pro reo* neattiecas uz likuma iztulkošanu.⁷⁹ Šis princips attiecas tikai uz faktisko apstākļu konstatēšanu, nevis likuma iztulkošanu.⁸⁰

No šādām pozīcijām raugoties, mūsu Augstākā tiesa pamatoti atzinusi par kļūdainu šādu apelācijas instances tiesas atziņu: "Apelācijas tiesai ir šaubas, vai nepabeigtais un procesa dalībnieku neparakstītais Š. sabojātais viņa aizturēšanas protokols tajā brīdī jau bija atzīstams par krimināllietas materiālu. Saskaņā ar KPL 19. panta trešo daļu visas saprātīgās šaubas, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Tādējādi apelācijas instances tiesa piekrīt apsūdzētā aizstāvja viedoklim, ka sakarā ar apsūdzētā aizturēšanas protokola tišu sabojāšanu Š. nodarījumā nav KL 307. pantā paredzētā nozieguma sastāva." Kasācijas instances tiesa, atceļot šo nolēmumu, pamatoti norādīja, ka apelācijas instances tiesa nav norādījusi, kādas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes trūkst.⁸¹ Tātad, izmantojot tradicionālās iztulkošanas metodes, tiesai bija jāvērtē, vai līdz galam neaizpildītais aizturēšanas protokols ir krimināllietas materiāls, nevis, pamatojoties uz šaubām likuma iztulkošanā, jāakceptē apsūdzētajam labvēlīgākais risinājums.

Kriminālprocesuālie fakti

Kriminālprocesā nozīmīgi var būt ne tikai tādi fakti, kas tiešā veidā saistīti ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, bet arī fakti, kuriem ir tīri procesuāls raksturs, piemēram, apelācijas vai kasācijas sūdzības iesniegšanas laiks, procesuālie defekti pierādījumos u.c. Atstājot atklātu jautājumu, kādas juridiskas sekas, piemērojot mūsu KPL, ir šaubām par kriminālprocesuāliem faktiem, raksta ierobežotā apjoma dēļ vienīgi dažas atziņas no Vācijas judikatūras.

Princips *in dubio pro reo* uz faktiem, kas neattiecas uz vainas jautājumu vai soda piemērošanai nozīmīgiem apstākļiem, piemēram, apstākļiem, kas padara pierādījumus par nepieļaujamiem, nav spēkā.⁸² Procesā, kurā tiek noskaidroti faktiskie nosacījumi pierādījumu izmantošanas aizliegumam, noteikums *in dubio pro reo* nav spēkā, un līdz ar to šaubas, kas nav novēršamas, principā nāk par

sliktu apsūdzētajam. No konstitucionālā viedokļa pret to nav iebilstams. Tomēr lietas apstākļu noskaidrošanas neiespējamības risks, ko principā nes apsūdzētais, savu robežu rod tur, kur lietas apstākļu noskaidrošanas neiespējamības un līdz ar to šaubu, kas radušās tiesai, iemesls ir izmeklēšanas darbības dokumentēšanas neveikšana lietas aktos, neraugoties uz likumā paredzēto dokumentēšanas pienākumu.⁸³

Tas pats atzīts par faktiem, uz kuru pamata tiesnesis atstatāms no lietas izskatīšanas. Tāpēc, ja tiesnesim, kas bijis tiesas sastāvā, pieteikts noraidījums tādēļ, ka viņš pārguruma dēļ nav spējis 30–45 minūtes sekot iztiesāšanas gaitai, jo gulējis, to pamatojošiem faktiem jābūt pierādītiem bezšaubīgi.⁸⁴ Pretējā gadījumā noraidījums nav pieņemams.

Secinājumi

1. Princips *in dubio pro reo* piemērojams tikai pēc visu pierādījumu novērtēšanas noslēguma, ja tiesa nespēj gūt pārliecību par kriminālprocesā nozīmīgu faktu. Uz atsevišķiem pierādījumiem, tai skaitā netiešajiem, princips nav piemērojams. Citiem vārdiem, pirms izšķirt, vai piemērojams šis princips, tiesai jāapzina visi tie pierādījumi, ar kuriem konkrētais fakts tiek pamatots no valsts apsūdzības puses, un šim pierādījumu kopumam jāpretstata tie, kas var radīt šaubas par attiecīgo faktu. Tikai šajā pierādījumu kopuma pretnostatīšanas stadijā izšķirams, vai jāpiemēro princips *in dubio pro reo*.

2. Pirms lemt jautājumu, vai piemērojams princips *in dubio pro reo*, pierādījumu kopvērtējumā iekļaujami:

- tikai tādi apsūdzētajam nelabvēlīgi fakti, kas ir pierādīti ārpus saprātīgām šaubām;
- fakti, kas pierādīti ārpus saprātīgām šaubām, taču tos, izolēti raugoties, var vērtēt gan apsūdzētajam par labu, gan par sliktu;
- apsūdzētajam labvēlīgi fakti, kas nav pierādīti ārpus saprātīgām šaubām, bet ir tikai varbūtēji.

Uz pēdējām divām faktu grupām princips *in dubio pro reo* nav piemērojams. Tie iekļaujami pierādījumu kopvērtējumā un secinājumi par to nozīmi izdarāmi tikai kopsakarībā ar pārējo pierādījumu kopumu.

3. Princips *in dubio pro reo* piemērojams pret katru no apsūdzētajiem atsevišķi. Tas var radīt situāciju, ka vienā spriedumā jāvadās no vairākiem atšķirīgiem scenārijiem (lietas apstākļiem), kas cits citu izslēdz.

4. Princips *in dubio pro reo* vienas lietas ietvaros dažādās vērtēšanas stadijās attiecībā pret vienu un to pašu apsūdzēto nepieciešamības gadījumā var tikt piemērots vairākkārt, turklāt arī pretējā virzienā (nozīmē). ■

79 Šveices Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 26.04.1994., BGE 120A IV 31, 11. rdk. Pieejama: <http://www.servat.unibe.ch/dfr/a1120031.html>

80 Jahn M., Ziemann S. "Untreuestrafrecht 2.0" Theoretische und systematische Grundlagen der Dogmatik des § 266 StGB im Rechtsstaat. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik. 8/2016, S. 558. Pieejams: http://www.zis-online.com/dat/artikel/2016_8_1041.pdf. Princips *in dubio pro reo* piemērojams tikai tad, ja ir šaubas par faktiskiem apstākļiem. Attiecībā uz tiesību jautājumiem tas nav piemērojams. Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 30.08.2006., 2 StR 198/06, 17. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/2/06/2-198-06-1.php>

81 Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 16. maija lēmums lietā Nr. SKK-302/2014. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/senata-kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba/2014/>

82 Tas ir valdošais viedoklis. Entscheidungsanmerkung, Urteil vom 06.03.2018., 1 StR 277/17. Beweisverwertungsverbot bei Selbstbelastung durch Beschuldigte. Zeitschrift für das Juristische Studium. 5/2018, S. 488. Pieejams: http://www.zis-online.com/dat/artikel/2018_5_1251.pdf

83 Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas lieta: Beschluss vom 02.07.2009., 2 BvR 1691/09, 69. rdk. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/bverfg/07/2-bvr-1691-07.php>

84 Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Beschluss vom 19.06.2018., 5 StR 643/17. Pieejama: <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/5/17/5-643-17.php>

Foto: Rudīte Gaidule

Karina Mašarska

Izglītība: Iepriekš absolvēju Rēzeknes 2. vidusskolu, šobrīd esmu Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas akadēmiskā bakalaura studiju programmas "Tiesību zinātne" 3. kursa studente.

Darba pieredze: Diemžēl darba pieredzes juridiskajā jomā man vēl nav, taču vairākus gadus esmu vietējā laikraksta ārsta žurnāliste.

Kādas tiesību nozares saista visvairāk un kāpēc? Visvairāk mani saista krimināltiesības, jo, manuprāt, tās dod lielisku iespēju izprast personas motīvu un nodomu un saprast, kāpēc persona ir rīkojusies tieši šādi. Turklāt subjektīvā puse ir obligāta noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīme, tāpēc tās noskaidrošana ietilpst amatpersonas pienākumos.

Kādos amatos tieslietu nozarē jūs savā nākotnes karjerā vēlētos strādāt? Lai patiešām izprastu nozari, manuprāt, ir jāsāk kāpt pa karjeras kāpnēm no pašas lejas, taču ilgtermiņā, protams, vēlētos strādāt kādā vadošā amatā.

Kas būtu jūsu kā juristes augstākais sasniegums? Pirmkārt, pateicīgi klienti. Otrkārt, studentu un zinātnieku atsaucis uz maniem darbiem un viedokli.

Valodu zināšanas: Dzimtā valoda ir krievu, labi pārvaldu latviešu un angļu valodu. Sāku apgūt arī ķīniešu valodu, taču laika trūkuma dēļ nācās atteikties no kursu apmeklēšanas. Ceru, ka tuvākajā laikā sanāks atgriezties un turpināt valodas apguvi.

Sabiedriskās aktivitātes: Esmu ļoti aktīva jaunieta gan vietējā, gan starptautiskā līmenī. Jau vairākus gadus piedalos jauniešu projektos, organizēju pasākumus, iesaistos brīvprātīgā darbā, sadarbojos ar nevalstiskajām organizācijām.

Intereses/hobiji: Pārsvārā savu brīvo laiku pavadu, lasot grāmatas (pēdējā laikā īpaši esmu pievērsusies psiholoģijas grāmatām) vai nodarbojoties ar fiziskām aktivitātēm.

Raksturojiet sevi dažos teikumos:

Mērķtiecīgs cilvēks ar skaidri izvirzītiem mērķiem un pozitīvu attieksmi pret grūtībām un dzīves pārbaudījumiem.

Kas ir laime/dzīves jēga? Izbaudīt katru dzīves mirkli un atstāt pēc sevis kaut ko paliekošu.

Vēlamais jurista atalgojums

mēnesī: Uztraukums par spēju apmierināt savas pamatvajadzības (piemēram, dzīvesvieta, ēdiens, veselība) var negatīvi ietekmēt darba kvalitāti, tādējādi atalgojumam jābūt pietiekošam vismaz pamatvajadzību apmierināšanai.

Vai juristu varēs aizstāt robots?

Nē, katrs kāzuss ir individuāls, bieži ir nepieciešama personīga pieeja, kuru robots nevar nodrošināt. Protams, vienkāršākas darbības varēs veikt arī robots, bet pilnībā aizstāt cilvēku tas nekad nevarēs.

Turpini lasīt "Jurista Vārdu" arī krīzes situācijā!

Šobrīd izaicinājumi skar ne vien veselības aprūpi un ekonomiku, bet arī tieslietu nozari, kam jāturpina funkcionēt arī krīzes laikā, nodrošinot likuma varu valstī un katra cilvēka tiesību aizsardzību. Latvijas juristiem un tiesību politikas veidotājiem šobrīd ir īpaši svarīgi saglabāt nepārtrauktu savstarpēju dialogu. "Jurista Vārds" arī šajos ārkārtējos apstākļos turpina savu misiju – uzturēt profesionālu, atklātu un kritisku domu apmaiņu par Latvijas tiesisko sistēmu.

Lai abonenti piekļūtu žurnālam attālināta darba un pašizolācijas apstākļos, redakcija aicina:

- bez maksas pieteikties uz paroli, kas ļauj lietot portāla *juristavards.lv* maksas sadaļu (katram drukātā žurnāla abonentam pienākas piekļuve jaunākajam žurnāla laidienam un 25 žurnāla elektroniskā arhīva rakstiem mēnesī);
- bez maksas pāradresēt drukātā žurnāla piegādi no darbavietas uz mājas adresi.

Pieteikumus lūdzam sūtīt uz e-pastu abonenti@lv.lv vai zvanīt pa tālruni 67311161.

ISSN 1691-2462

9 771691 246008

15

Cena € 5.00